

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Vzdělávání matek na rodičovské dovolené jako forma podpory
budování jejich kariéry

Magisterská diplomová práce

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

Vzdělávání matek na rodičovské dovolené jako forma podpory
budování jejich kariéry

Magisterská diplomová práce

Studijní program: Andragogika

Autor: Bc. Romana Coufalová

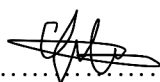
Vedoucí práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2024

Děkuji Mgr. Martinovi Fafejtovi, Ph.D. za konzultace, přínosné rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytl. Dále děkuji ženám, které se zúčastnily kvalitativního šetření a poskytly mi rozhovory, bez nichž by diplomová práce nemohla vzniknout. Na závěr děkuji i mé rodině za toleranci a podporu poskytovanou v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma *„Vzdělávání matek na rodičovské dovolené jako forma podpory budování jejich kariéry“* vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 1. dubna 2024

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Romana Coufalová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	Andragogika
Studijní program obhajoby práce:	Andragogika
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Vzdělávání matek na rodičovské dovolené jako forma podpory budování jejich kariéry
Anotace práce:	<p>Cílem diplomové práce je analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry. Proto jsem zvolila kvantitativně zaměřenou studii a data sbírala formou rozhovorů. Aby bylo možné tyto specifika analyzovat, považuji za nutné je nejdříve popsat. K naplnění cíle jsem si stanovila velmi obecnou výzkumnou otázku „<i>Jak vnímají matky svoji účast na terciárním vzdělávání během mateřské či rodičovské dovolené?</i>“. Tuto otázku jsem následně rozdělila do pěti výzkumných podotázek, z nichž byly vytvořeny výzkumné oblasti – vliv studia na profesní kariéru, motivace ke studiu, bariéry ve vzdělávání, důvody ke studiu a sladění péče o rodinu se studiem. Teoretický rámec diplomové práce je vzhledem k zaměření studie zacílen na rodinu, vzdělávání, profesní kariéru žen a sociální role v životě ženy. Výsledky diplomové práce mohou být přínosné a inspirující pro budoucí studující matky i pro ty, jenž by je chtěli v jejich studiu podpořit.</p>
Klíčová slova:	matky, terciární vzdělávání, rodičovská dovolená, budování kariéry, role matky a studentky

Title of Thesis:	Education for mothers on parental leave as a means of supporting the development of their careers.
Annotation:	The aim of the thesis is to analyze the specifics of tertiary education for mothers during the maternity/parental leave period as a form of career development. Therefore, I chose a quantitatively focused study and collected data through interviews. In order to analyze these specifics and provide support for the study, it is necessary to first define and describe them. To achieve this aim, I formulated a very general research question: "How do mothers perceive their participation in tertiary education during maternity or parental leave?" Then I divided this question into five research subquestions, from which research areas were created – the impact of studying on professional career, motivation for studying, barriers in education, reasons for studying, and balancing family care with studying. The theoretical framework of the thesis, given the focus of the study, is centered on family, education, women's professional careers, and the social role of women. The results of the thesis may be beneficial and inspiring for future student mothers and those who wish to support them in their studies.
Keywords:	mothers, tertiary education, parental leave, career building, role of being a student and a mother
Názvy příloh vázaných v práci:	Příloha 1: Vzor informovaného souhlasu, Příloha 2: Ukázka přepisu rozhovoru, Příloha 3: Kódování
Počet literatury a zdrojů:	75
Rozsah práce:	90 s. (161 394 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	7
1 Rodina.....	9
1.1 Vývoj rodinného života v ČR.....	11
1.2 Mateřská a rodičovská dovolená v ČR	12
1.3 Předškolní zařízení pro děti mladších 3 let.....	14
2 Vzdělání.....	17
2.1 Formální vzdělávání dospělých.....	18
2.2 Důležitost vzdělání v dnešní společnosti	20
2.3 Motivace ke vzdělávání.....	23
2.4 Bariéry ve vzdělávání	25
3 Profesionální kariéra matek.....	28
3.1 Trh práce po rodičovské dovolené	29
3.2 Vzdělávání jako forma budování kariéry	31
3.3 Důležitost vzdělání pro ženy.....	32
4 Sociální role v životě ženy	36
4.1 Dva typy konfliktů zaměstnaných žen	39
4.2 Pomoc státu studujícím matkám	41
4.3 Odkládání rodičovství kvůli studiu	42
5 Metodologie	44
5.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka.....	45
5.2 Metody výzkumu a zajištění kvality	47
5.3 Sběr a analýza dat	50
6 Vliv studia na profesionální kariéru	55
6.1 Zkoumání vlivu studia na profesionální kariéru	55
6.2 Zjištění vlivu studia na profesionální kariéru	58
7 Motivace ke studiu.....	60
7.1 Zkoumání motivace ke studiu.....	60
7.2 Zjištění motivace ke studiu	63

8 Bariéry ve vzdělávání	65
8.1 Zkoumání bariér ve vzdělávání.....	65
8.2 Zjištění bariér ve vzdělávání	68
9 Důvody ke studiu.....	70
9.1 Zkoumání důvodů ke studiu	70
9.2 Zjištění důvodů ke studiu.....	72
10 Sladění péče o rodinu se studiem	74
10.1 Zkoumání sladění péče o rodinu se studiem	74
10.2 Zjištění sladění péče o rodinu se studiem	77
11 Výsledky	79
11.1 Vnímání studia matkami.....	79
11.2 Specifika terciárního studia během rodičovské dovolené.....	82
11.3 Diskuze	85
Závěr	89
Seznam zdrojů a literatury.....	91
Seznam tabulek a grafů	98
Seznam příloh	98

Úvod

Během rodičovské dovolené dochází ke snižování kvalifikace, proto mateřství negativně ovlivňuje profesní kariéru žen. Toto tvrzení rozhodně neplatí pro všechny matky. Ve své diplomové práci se věnuji matkám, které se rozhodly během období rodičovské dovolené zúčastnit terciárního vzdělávání a na svojí kariéře navzdory společenskému očekávání pracovat.

Diplomová práce se zabývá tématem vzdělávání žen na rodičovské dovolené, jakožto formy podpory jejich profesní kariéry. Téma je aktuální, protože přibývá žen, které chtějí aktivně budovat svoji kariéru, ale zároveň řeší i otázku mateřství. Pokud odhalíme, jak mohou matky terciární vzdělání získat, je možné je podpořit a zvýšit jejich šance v úspěšném návratu na pracovní trh. Téma jsem si zvolila nejen proto, že jsem studující matkou na rodičovské dovolené, ale právě i pro jeho aktuálnost a víru, že jeho zpracování může některým dalším matkám pomoci ve studiu. V České republice je omezený počet zkrácených pracovních úvazků, navíc i přes to, že jsou úvazky zkrácené, vyžadují stále velké množství času, které by musela matka práci věnovat. Proto spatřuji možnost v budování kariéry během rodičovské dovolené prostřednictvím navýšení svého vzdělání.

V první části práce je zpracované teoretické ukotvení tématu, které jsem rozdělila do čtyř hlavních kapitol. Objektem mého zájmu jsou matky na rodičovské dovolené z České republiky, proto bylo nutné se zabývat nejen rodinou, ale i mateřskou a rodičovskou dovolenou, která je v České republice poměrně specifická svojí délkou. Závěr první kapitoly je věnovaný předškolním zařízením do tří let, protože právě tato zařízení by mohla být matkami během jejich studia vyhledávána. Druhá kapitola je věnovaná formálnímu vzdělávání, zejména jeho terciárnímu stupni, dále se zaměřím na důležitost vzdělávání v dnešní společnosti a přiblížím motivaci a bariéry ve vzdělávání, které budu během výzkumu schopná porovnat s motivací a

bariérami vybraných žen. Třetí kapitola je zaměřena na profesní kariéru matek, nástrahy trhu práce po rodičovské dovolené a také na to, jak může pomoci vzdělávání v budování kariéry a jak je jeho získání důležité pro ženy. Poslední teoretická kapitola se zabývá sociálními rolemi v životě žen, konflikty mezi rolemi i tím, jak stát upravil legislativu, aby studujícím matkám pomohl. Na závěr přiblížím společenský problém odkládání rodičovství, který souvisí se vzděláváním žen a budováním jejich kariéry, tento problém by mohlo být možné omezit právě kombinací těchto dvou rolí.

Druhá část práce je zaměřena na kvalitativní výzkum. Samozřejmostí je metodologická kapitola, která popisuje postup kvalitativního šetření, metodou získávání dat budou polostrukturované rozhovory. Cílem práce je analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry. Aby bylo možné tyto specifika analyzovat, považuji za nutné je nejdříve popsat. Proto jsem si zvolila velmi obecnou hlavní výzkumnou otázku: *„Jak vnímají matky svoji účast na terciárním vzdělávání během mateřské či rodičovské dovolené?“*. Hlavní otázka byla následně rozdělena do pěti dalších a konkrétnějších podotázek, které mi pomohou získat odpověď. Na základě těchto pěti podotázek je vytvořeno pět výzkumných oblastí, kterým se výzkum věnuje – vliv studia na profesní kariéru, motivace ke studiu, bariéry ve vzdělávání, důvody ke studiu a sladění péče o rodinu se studiem. Na základě těchto oblastí bude v poslední kapitole zodpovězena hlavní výzkumná otázka, která shrne výsledky šetření. Získaná data poslouží i k analýze specifik terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jako formy budování kariéry. Celá práce pohlíží na vzdělávání jako na formu budování profesní kariéry. Na závěr nechybí ani diskuze, která řeší limity a přínosy výzkumu.

1 Rodina

V první kapitole diplomové práce se zaměřím na rodinu, která je stále důležitou součástí našich životů. Považuji za důležité uvést, jak se rodina měnila a vyvíjela z tradičního konceptu do moderního, neboť právě díky tomuto vývoji můžeme lépe pochopit snahu žen uplatnit se na trhu práce a komplikace, které při tomto uplatnění může přinášet mateřství.

Dále zmíním vývoj rodinného života v souvislosti s prací žen v České republice, mateřskou a rodičovskou dovolenou a na závěr se zaměřím na možnosti předškolní péče o děti v ČR. Vzhledem k tomu, že právě matky jsou cílovou skupinou tohoto výzkumu, považuji téma rodiny za nezbytné a budu se mu věnovat i během empirické části.

Harmut Karsten (2006, s. 117) definuje čtyři hlavní vývojové úkoly, které musí člověk za normálních okolností zvládnout během období rané dospělosti. Musí si zvolit profesní kariéru, vybrat si partnera, vybudovat partnerský vztah a založit rodinu.

V tradiční rodině jsou jasně rozdělené role podle pohlaví. Muži pracují mimo domov a ženy se starají o děti a pracují v domácnosti. Předpokládalo se, že žena, pokud pracuje, se svého zaměstnání vzdá, jakmile vstoupí do manželství. (Chambers, 2012, s. 35). Feministická hnutí zdůrazňovala, že neplacená práce v domácnosti je stejně náročná a důležitá, jako mužská práce v zaměstnání. Nicméně ženská domácí práce nemá tržní hodnotu a proto je v kapitalismu pouze prací druhořadou (Možný, 2008, s. 177). Špidla (2008, s. 17) tvrdí, že většinová společnost stále ještě vychází z předpokladu, že muž je živitelem rodiny a žena se stará o domácnost.

V druhé polovině 20. století se začíná měnit způsob života, společnost se stává více individualistickou a nabízí více možností, jaký žít život. Páry zakládají vztahy z vlastní vůle, nikoliv pod nátlakem svého okolí. Muži a ženy jsou také osvobozeny od předepsaných rolí a omezení (Chambers, 2012,

s. 35-38). Maříková (2000, s. 101) uvádí, že dvoukariérové rodiny se začaly v západních zemích objevovat v 60. letech 20. století, kdy i provdané ženy s dětmi začínají častěji vykonávat placenou práci. Vdané ženy ze středních vrstev se nespokojily pouze s rolí matky, manželky a hospodyně a cítily potřebu seberealizace v pracovním prostředí. Do té doby byly zaměstnány pouze ženy bez rodiny či vdovy.

Možný (2008, s. 180-182) uvádí, že dva ze tří postojů k zaměstnanosti žen s placeným zaměstnáním matek nesouhlasí. Konzervativní stanovisko odmítá práci žen, zejména pak matek, jinde než v domácnosti. Neokonzervativní stanovisko považuje za samozřejmou pouze práci bezdětných žen, takže pokud se žena stane matkou, opustí práci a věnuje se rodině, dokud děti nedorostou a nepřestanou potřebovat její péči. Třetí egalitární přístup poukazuje na to, že třífázový model snižuje ženskou kvalifikaci v době péče o děti. Žena během péče ztratí kontakt s dynamikou profese a do budoucna může zastávat méně kvalifikovanou práci, v případě, že si pomocí značného úsilí udrží kvalifikaci, je patrné zpoždění několika let, které věnovala výchově dětí namísto kariéerního postupu. Tento postoj také tvrdí, že z toho důvodu nelze dosáhnout nároku na rovnost životních šancí mezi muži a ženami, který je součástí lidských práv. Vzniká tedy snaha o větší zapojení muže při účasti u porodu a zapojení jej do péče o novorozence i nástup muže na rodičovskou dovolenou.

John Bowlby, anglické pediater a psycholog, prosazoval konzervativní nebo alespoň neokonzervativní přístup. Upozorňoval na neblahé důsledky pro dítě, pokud jej zbavíme mateřské péče. Z jeho studií vyplynulo, že dítě potřebuje někoho, ke komu by si mohlo vytvořit osobní vztah. Dítě by mělo žít ve vřelém, intimním a nepřerušovaném vztahu se svou matkou, případně náhradní trvale pečující osobou. Byl přesvědčen, že odloučení způsobuje doživotní škody (Možný, 2002, s. 156-157). Bowlbyho zjištění kritizují ve své práci M. Lamba a M. Yogman, kteří uvádí, že dítě přilne k tomu člověku,

který mu nejvíce dává a nezáleží na tom, zda je to matka. Dokonce si může vytvořit vztah i k více lidem současně. Dále zjistili, že preference u dětí se během prvních třech let života několikrát změní a dítě je vnitřně vázáno na oba dostupné rodiče. Na jejich práci se odkazuje ve své knize Badinterová (2005, s. 169). Nicméně jak uvádí Chambers (2012, s. 58), společnost vnímá matku jako jádro rodiny, jako emocionální stabilizátor, který drží celou rodinu pohromadě a péče o děti je primárně připisována jí. Role „dobré matky“ zahrnuje i zajištění role „dobrého otce“ pro její děti, pokud tato role není dostatečně naplněna či úplně chybí, je to mnohdy považováno za matčinu vinu. Dle Vágnerové (2007, s. 117) během mateřství ztrácí ostatní aktivity dočasně svůj význam, dochází ke změně stylu života a je omezena svoboda rozhodování se o vlastním životě.

1.1 Vývoj rodinného života v ČR

Výzkumná část práce bude zaměřena pouze na české ženy, proto považuji za důležité upřesnit vývoj rodinného života právě v České republice, neboť z odborné literatury vyplynulo, že Česká republika měla specifický vývoj zaměstnanosti žen s dětmi.

V české společnosti proběhl v roce 1948 komunistický převrat, který nás odřízl od západních společností. Došlo k ženské pracovní mobilizaci, která měla být cestou rovnosti a současně byly vybudovány školky a jesle, které přijímaly děti již od tří měsíců. Aby vláda podpořila brzký návrat matek do práce, byl vydán vládním program, který mimo jiné doporučoval umělé mléko namísto mateřského a výchovu dětí vyškolenými pečovatelnkami v dětském kolektivu. Rychle přibývalo matek, které odkládaly své dítě do jeslí, aby mohly jít do zaměstnání (Možný, 2002, s. 155). V padesátých letech obsazovaly ženy nízkostatusové pozice v průmyslu a zemědělství. V šedesátých letech vstoupily ženy ve větší míře do administrativy a služeb za nízkou mzdu, ale pracovaly v komfortnějším

prostředí. Teprve v 70 letech vstoupila do práce generace středně a vysoce vzdělaných žen ve větším množství a prosadila se na pozicích odpovídajících jejich získané kvalifikaci (Čermáková, 2000, s. 85). České ženy se na rozdíl od „západních žen“ staly mnohem dříve spoluživitelkami a živitelkami rodiny (Bartáková, 2008, s. 179). Vládní politika vysoké podpory zaměstnaných matek se po několika letech ukázala jako velmi problematická, zejména z ekonomického hlediska. Matky často chyběly v práci kvůli nemocným dětem a státní náklady na jesle byly vysoké. Nicméně mužské mzdy již byly sníženy a nebylo možné finančně udržet rodinu, pokud nepracovali oba rodiče. Stát tento problém vyřešil prodloužením mateřské dovolené, což začali podporovat pediatři, psychologové a pedagogové, kteří znovu objevovali, že malé dítě potřebuje matku (Možný, 2002, s. 155). Po roce 1989 došlo v České republice k významnému poklesu dostupnosti péče o děti a prosazování politik familialismu (Hašková, 2014, s. 185).

I přes to, že ženy v České republice jsou již několik desítek let součástí pracovního trhu, stále na něm nemají vyrovnané pozice ani rovnoměrně přerozdělenou neplacenou práci a péči o děti či jiné závislé členy rodiny, jak ukazuje mnoho výzkumů. Stále přetrvává hlavní orientace žen na rodinu a mužů na práci (Maříková, 2014, s. 163).

1.2 Mateřská a rodičovská dovolená v ČR

V diplomové práci se zaměřuji na matky, které studují během mateřské/rodičovské dovolené, proto považuji za nutnost tyto dva termíny představit a uvést, jak probíhá rodičovská a mateřská dovolená v České republice. Rodič v České republice může být doma s dítětem až čtyři roky, pobírat rodičovský příspěvek a nepracovat, což je velmi dlouhá doba, která nepochybně ovlivňuje kariéru rodiče. V České republice může mít rodič nárok na dvě sociální dávky, které přímo souvisí s narozením dítěte. Jedná se

o peněžitou pomoc v mateřství, která je vyplácena na základě splnění určitých podmínek a o rodičovský příspěvek, který je vyplácen plošně.

Peněžitá pomoc v mateřství je dávkou českého systému nemocenského pojištění. Nárok na ni má matka po dobu 28 týdnů, případně 37 týdnů pokud porodila dvě a více dětí, a tuto dávku začíná čerpat obvykle 6-8 týdnů před plánovaným termínem porodu. Aby na tuto dávku vznikl nárok, musí být matka nemocensky pojištěna nebo musí trvat ochranná lhůta maximálně 180 dní ze skončeného nemocenského pojištění. Druhou a zároveň poslední podmínkou je, že matka musela být nemocensky pojištěna 270 dní během posledních dvou let před nástupem na tuto dávku. Otec může tuto dávku čerpat místo matky nejdříve 6 týdnů po porodu, pokud splnil stejné podmínky. Studium není považováno za dobu pojištění a proto pokud je matka studentka, nemá na tuto dávku nárok (CSSZ, 2023).

Pokud matce nárok na peněžitou pomoc v mateřství nevznikl, dnem porodu začíná čerpat rodičovský příspěvek. V případě, že rodič čerpal peněžitou pomoc v mateřství, začíná čerpat rodičovský příspěvek po skončení předchozí dávky, nejpozději 22 týdnů po porodu dítěte. Nárok na rodičovský příspěvek vzniká automaticky narozením dítěte rodiči, který celodenně a řádně o dítě pečuje. Jedná se o částku 300 000 Kč, kterou lze vyčerpat maximálně do 4 let věku nejmladšího dítěte, pokud se narodily dvě a více dětí současně, zvyšuje se celková částka na 450 000 Kč. Jestliže je dítě mladší dvou let a navštěvuje jesle nebo obdobné zařízení, je u něj sledována docházka. Pokud dítě překročí hranici 92 hodin v měsíci, nárok na dávku nevzniká (MPSV, 2023a). Uvedené podmínky jsou platné pro děti narozené do konce roku 2023, od ledna roku 2024 se podmínky čerpání rodičovského příspěvku změnilly, nicméně všechny ženy zapojené do výzkumu porodily dítě dříve a platí pro ně uvedené informace, nové podmínky neuvádím.

Abych doplnila aktuální data, ještě uvedu, že rodičovský příspěvek v roce 2021 pobíralo asi 292 200 žen a 5 300 mužů (MPSV, 2022). Právě proto,

že je počet mužů velmi nízký jsem se rozhodla je do své práce nezahrnout a věnovat se pouze ženám, kterých je většina.

Termín mateřská dovolená je běžně používán pro dobu, kdy je rodič s dítětem doma a pobírá rodičovský příspěvek, ale toto veřejné pojmenování je nepřesné. Mateřská dovolená je obdobím, kdy rodič pobírá peněžitou pomoc v mateřství, jak bylo řečeno, za splnění podmínek ji může pobírat i otec a stále je toto období nazýváno mateřskou dovolenou. Po skončení mateřské dovolené, nebo rovnou po porodu, pokud na mateřskou dovolenou nevznikl matce nárok, nastupuje matka na rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená není totéž, co období pobírání příspěvku i když po dobu trvání rodičovské dovolené je příspěvek vyplácen. Přesněji je rodičovská dovolená obdobím, kdy má rodič nárok na pracovní volno z důvodu péče o dítě. Tuto dovolenou může zaměstnanec čerpat maximálně do věku tří let dítěte a nesmí dostat od zaměstnavatele výpověď. Rodičovská dovolená byla do našeho právního řádu zařazena na základě evropské směrnice, aby mohl o dítě pečovat kromě matky i otec případně i oba současně (Příb, Břeská, Pilátová, & Špundová, 2002, s. 36 - 38).

Na závěr bych ráda uvedla, že Špidla (2008, s. 17) vůbec nesouhlasí s termínem mateřská dovolená, neboť vytváří dojem, že se jedná o rekreaci určenou ženám a myslí si, že je třeba změnit terminologii nebo alespoň slovo „dovolená“ v této souvislosti vypustit.

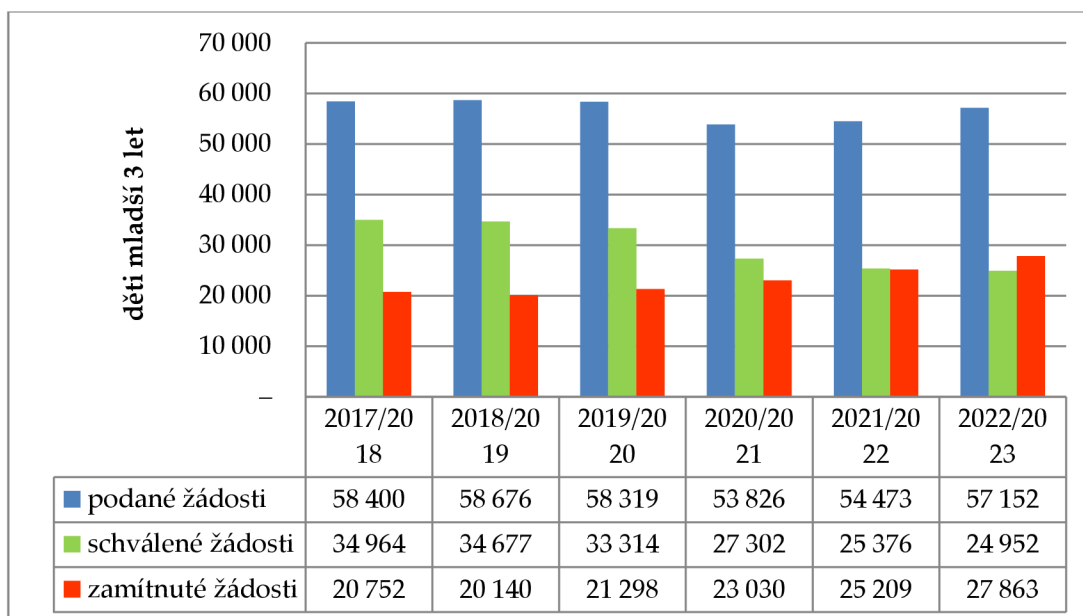
1.3 Předškolní zařízení pro děti mladších 3 let

Závěr této kapitoly věnuji předškolním zařízením pro děti mladších tří let, která mohou pomáhat matkám na rodičovské dovolené se aktivně podílet na budování své kariéry, pokud o to mají zájem.

V roce 2002 byly Evropskou komisí stanoveny tzv. Barcelonské cíle, které se zaměřují na předškolní vzdělávání a péči o malé děti. Evropská komise spatřuje právě v zajištění péče o takto malé děti možnost, aby se ženy

mohly navrátit na pracovní trh. Evropská komise stanovila dva cíle a to 90% účast dětí starších tří let před nástupem do školní docházky a 33% účast dětí mladších tří let v předškolním zařízení (EU, 2022).

V České republice je i přesto stále nedostatek míst v předškolní péči o děti mladších tří let, navíc nejsou dostatečně stanovené podmínky, aby se o takto malé děti mohli starat v mateřských školách. Ze statického šetření o zápisech do předškolního vzdělávání dětí (MŠMT, 2022) vyplývá, že z 57 152 zapisovaných dětí mladších tří let nebylo přijato 27 863 dětí, což je téměř 50 %. Znázornění zájmu rodičů o zápis dětí mladších 3 let během posledních pěti let je patrný z grafu 1. Podané žádosti o předškolní vzdělávání se kromě let 2020 a 2021, ve kterých svět zasáhla pandemie covid-19, nijak výrazně nemění. Nicméně je patrné, že zatímco schválené žádosti během posledních pěti let přibližně o 30 % klesly, počet zamítnutých žádostí má během sledovaných pěti let asi 30% nárůst. Kromě schválených a zamítnutých žádostí lze zjistit ještě počet neuzavřených zápisů a zastavených správních řízení, které ale do grafu nejsou zahrnuté.

Graf 1: Zápisy do předškolního vzdělávání dětí mladších 3 let (MŠMT, 2022)

Na nedostatek míst v předškolních zařízeních pro děti mladších tří let, zareagovala vláda a v roce 2020 byla vydána novela zákona o jeslích. Dětské

skupiny, které se často o takto malé děti staraly, budou nahrazeny jeslemi za specifických podmínek. Jesle budou moci navštěvovat již půlroční děti a horní hranice věku je stanovena na tři roky. Zavedení jeslí má vyřešit zejména nedostatečnou kapacitu péče pro takto malé děti. Transformace dětských skupin na jesle má proběhnout do konce srpna 2024 (MPSV, 2020).

Teoretické poznatky z této kapitoly o rodině využiji v empirické části diplomové práce, protože jedna z oblastí výzkumu je zaměřena i na sladění rodinného života a studia. Pokud chceme analyzovat specifika vzdělávání během mateřské dovolené, jedním z nezanedbatelných bodů je právě nutnost sladit péči o rodinu se studiem, která vzdělávání matek během rodičovské dovolené odlišuje od vzdělávání kohokoliv jiného. Považovala jsem za nutné zdůraznit, že tradiční model rodiny se mění od 20. století a i žena, která má rodinu, potřebuje budovat svoji kariéru. Rodinný život v souvislosti se zaměstnaností matek měl v České republice specifický vývoj, který jsem v této kapitole představila. Druhou podkapitolu tvořily mateřská a rodičovská dovolená a byl vysvětlen rozdíl mezi těmito dvěma pojmy. Bylo nutné představit délku možnosti pobírání rodičovské příspěvku jako sociální dávky, která v České republice mohla trvat až 4 roky. Tato výjimečně dlouhá doba omezuje ženy v návratu na pracovní trh, jak bude představeno v následující kapitole. Na závěr jsem se věnovala předškolním zařízením pro děti do tří let, kterých je v České republice nedostatek, a proto matky, které by měly zájem budovat svoji kariéru, přesto mnohdy musí zůstat s dětmi doma.

2 Vzdělání

Druhou kapitolu věnuji vzdělávání, protože diplomová práce je zaměřená na vzdělávání matek, které je v diplomové práci považováno za formu budování profesní kariéry. Zaměřím se na formální vzdělávání dospělých a důležitost vzdělání pro dnešní společnost, dále budou představeny motivace a bariéry terciárního vzdělávání.

Vzdělání se realizuje v procesu reflexivního učení, ve kterém jde o pochopení sebe, ostatních a okolního světa a toto poznání přenést do vlastních rozhodnutí, jejich hodnocení a přehodnocování. Vzdělávání probíhá pomocí interakcí a komunikace. Pomocí vzdělání si utváříme vlastní identitu a získáváme schopnost komunikovat, získáváme nové znalosti a dovednosti (Beneš, 2002, s. 87). Plamínek (2010, s. 37-38) charakterizuje vzdělávání jako učení organizované s určitým záměrem, což bývá dosažení kompetence neboli způsobilosti k nějaké činnosti či množině činností. Mužík (2013, s. 33) dodává, že většina ekonomů se shodne na názoru, že ekonomický růst může být podporován investicí do vzdělávání, získávání znalostí a dovedností a vzdělávání může zvýšit pracovní výkonnost a produktivitu práce.

Prvním důležitým atributem vzdělání je, že představuje určitou kvalitu, nikoliv pouze množství znalostí, dovedností a schopností. Druhým neméně důležitým atributem je, že vzdělání má určitou hodnotu samo o sobě, neznázorňuje pouze kvalifikaci a kompetence, ale také schopnosti a ochotu vyplňovat společenské role. A na závěr, že vzdělání mohou alespoň potencionálně sdílet všichni, nejedná se o soukromou či skupinovou záležitost (Beneš, 2002, s. 76).

Kromě atributů vzdělání považuji za důležité zmínit i základní funkce vzdělávání. Zormanová (2017, s. 23) definovala tři základní funkce vzdělávání na základě vymezení cílů vzdělávání. Jedná se o funkci

humanizační, integrační a kvalifikační, která umožňuje uplatnit se na trhu práce. Beneš (2014, s. 63) definoval základní funkce vzdělávání rozdílně, za první funkci považuje zprostředkování vědění, zde je role organizovaného vzdělávání naprosto nezastupitelná. Druhou funkcí je přidělení sociálního statusu, který souvisí se získáním kvalifikace a certifikátů různé hodnoty. Třetí funkcí je sociální kontrola, která pomáhá zajistit určitý konsenzus v oblasti hodnot a norem spojených s respektováním systému.

Prioritou každé země je zvyšování počtu vzdělaných lidí, neboť právě vzdělanost populace je ukazatelem kultury, vyspělosti a ekonomického postavení (MŠMT, 2001, s. 63).

2.1 Formální vzdělávání dospělých

Za nezbytnou součást druhé kapitoly považuji formální vzdělávání dospělých, neboť výzkum se zaměřuje právě na formálně se vzdělávající matky. V této podkapitole představím význam formálního vzdělávání, zaměřím se na terciární studium a představím vyšší odborné i vysoké školy. Na závěr kapitoly uvedu, jak se vyvíjí počet studentů v terciárním sektoru.

Formální vzdělávání je cílevědomě řízený proces, jehož účelem je budoucí praktické uplatnění na trhu práce. Formální vzdělávání probíhá ve vzdělávacích institucích podle platné legislativy. Cílem formálního vzdělávání jsou dlouhodobé či trvalé vývojové změny. Formální vzdělávání má tři základní stupně – základní, středoškolský a vysokoškolský. Tyto stupně na sebe navazují a vždy po ukončení jednotlivého stupně je vydáno vysvědčení, diplom či certifikát (Zormanová, 2017, s. 22).

Pro moji diplomovou práci je důležité pouze terciární vzdělání, proto se nyní zaměřím pouze na něj. V terciárním sektoru se vzdělávají dospělí lidé s plnou právní odpovědností, samostatně se rozhodují, jsou výrazně motivováni a mají zodpovědný přístup ke vzdělávání.

Cílem terciárního vzdělávání je připravit absolventy tak, aby byli uplatnitelní na trhu práce a to i při jeho měnících se požadavcích. Přístup ke vzdělávání je rovný a otevřený, vylučuje diskriminaci z jakéhokoliv důvodu. Podstatná část terciárního sektoru je tvořena vysokými školami, dále sem lze zařadit i vyšší odborné školy (MŠMT, 2001, s. 63-73).

Jako první krátce představím vyšší odborné školy, které se řadí do terciárního nevysokoškolského vzdělávání, v roce 1995 byl tento samostatný stupeň vzdělávání zakotven do školského zákona. Vyšší odborné školy rozšiřují nabídku bakalářských studijních oborů vysokých škol a jsou určeny absolventům středních škol s maturitní zkouškou, kteří si chtějí zvýšit svoji dosavadní kvalifikaci, a zároveň jim nevyhovuje příliš teoreticky zaměřené vysokoškolské studium, neboť vyšší odborné školy kladou důraz na aplikační stránku studia. Absolventi získávají vysvědčení o absolutoriu a diplom a mají právo používat označení „diplomovaný specialista“ uváděné za jménem. Vzdělání je poskytováno v různých formách studia a na všech vyšších odborných školách se platí školné do limitu 5 000 Kč v závislosti na oboru vzdělání za školní rok (MŠMT, 2023b).

Nyní se zaměřím na vysoké školy, které tvoří podstatnou část terciárního sektoru a které byly studovány většinou participantek výzkumu. Na vysokých školách je výuka neoddělitelně propojená s výzkumem, vývojem a další tvůrčí či uměleckou činností. Dle Boloňské deklarace se rozdělilo vysokoškolské studium na tři stupně – bakalářský, magisterský a doktorský. Bakalářský stupeň musí být minimálně tříletý, aby bylo možné získat kvalifikaci vhodnou pro evropský trh (MŠMT, 2001, s. 68-71).

Pro matky by bylo náročné studium v prezenční formě studia, proto častěji volí kombinovanou formu, jež se budu dále věnovat. Kromě prezenčního a distančního vzdělávání připouští náš zákon ještě formu kombinovanou, ta je na vysokých školách běžnější než čistě distanční studium. V kombinované formě je méně aktivit přímé výuky a více

samostudia. Dříve bylo možné studovat i formou dálkového studia, ale to již náš vysokoškolský zákon nedovoluje, protože absolventi dálkové formy studia byli kritizováni za nedostatečnou kvalitu (Bednaříková, 2013, s. 26-27).

Doseděl a Katrňák (2017, s. 696) uvádí, že zatímco v akademickém roce 1993/1994 bylo na českých vysokých školách necelých 110 000 studujících, v roce 2011/2012, kdy expanze vysokoškolského studia vrcholí, to bylo více jak 280 tisíc prezenčně studujících a tato vzdělanostní expanze se projevila více u žen než u mužů. Z dat MŠMT (2023a) vyplývá, že v roce 2022 bylo zapsáno na vysokých školách v prezenčním studiu 246 000 studujících, započítány jsou studující pouze z České republiky na soukromých i veřejných vysokých školách. Z těchto dat lze vyčíst, že důležitost získání terciárního stupně vzdělání v dnešní společnosti stoupá.

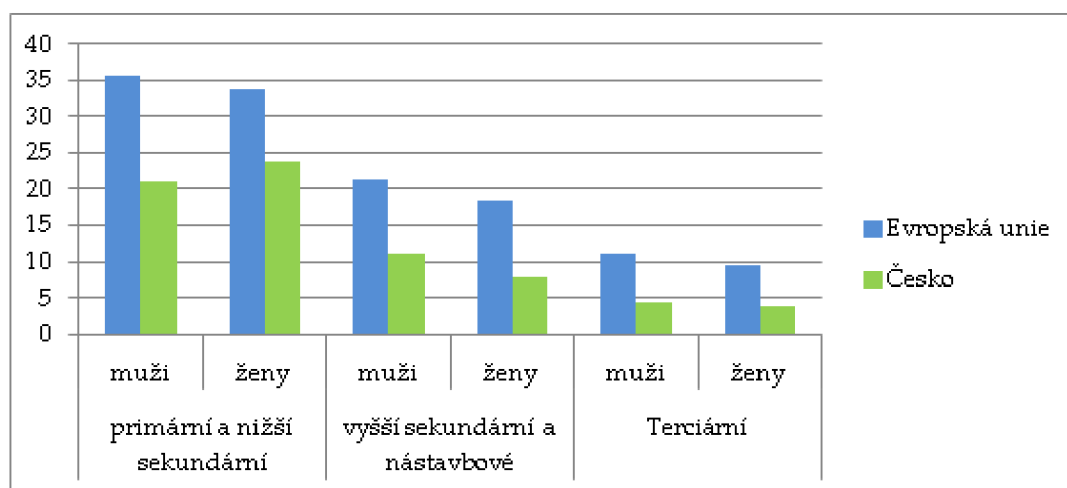
Jak se vyvíjelo množství studentů prezenční formy studia během posledních třiceti let, jsem již uvedla, nyní bych ráda doplnila množství studentů v distančním a kombinovaném studiu. Data jsou dostupná od roku 2000, proto uvedu vývoj posledních dvaceti let. V roce 2001 byl počet distančně a kombinovaně studujících 36 639, v roce 2011 se zvýšil počet studujících na 111 978 a do roku 2022 se snížil na současných 60 276 studentů (MŠMT, 2023a).

2.2 Důležitost vzdělání v dnešní společnosti

V kapitole o vzdělávání považuji za nutné zdůraznit jeho důležitost v dnešní společnosti, proto se právě tomuto tématu budu nyní věnovat. Beneš (2014, s. 25) uvádí: *„Každý dosažený stupeň vzdělání je jenom předběžný; člověk má mít možnost se po celý život zdokonalovat, má ale i povinnost to činit. Jinak mu hrozí, že nezvládne rychle se měnící podmínky vlastního života.“*

To jak je vzdělání v dnešní společnosti důležité lze zjistit i z dokumentu Českého statistického úřadu, který provedl mezinárodní srovnání evropských zemí, ve kterém porovnával, jak jsou lidé ohroženi

chudobou či sociálním vyloučením na základě vzdělání a pohlaví z roku 2021. Chudobou ohrožené osoby jsou osoby, jejichž disponibilní příjem je dlouhodobě pod hranicí chudoby, což je 60% mediánu národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu, a to po odpočtu sociálních transferů (ČSÚ, 2023). V grafu č. 2 porovnávám Českou republiku s průměrem Evropské unie, z grafu lze také vyčíst, že občané ČR jsou méně ohrožení, než je průměr Evropské unie, ale pro moji práci je důležitější fakt, že s každým dalším získaným stupněm vzdělání klesá možnost ohrožení. Pokles ohrožení po získání vyššího stupně vzdělání je patrný i v Evropské unii.

Graf 2: Osoby (18 a více let) ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením podle dosaženého vzdělání a pohlaví (ČSÚ, 2023)

Důležitost vzdělání popisuje ekonomická teorie Garyho Beckera, která považuje proces vzdělávání jako investici do lidských schopností, vychází z toho, že jednotlivci rozhodují o svém vzdělávání na základě porovnávání svých nákladů a výnosů. Mezi náklady lze zařadit explicitní náklady (školné, náklady na literaturu a pomůcky) a náklady obětované příležitosti (čas, ušlá mzda), mezi soukromé výnosy patří zejména budoucí zvýšení výdělků, lepší pracovní místo a s tím související vyšší společenskou prestiž a kvalitnější život (Brožová, 2003, s. 33). Právě ekonomickou výhodu, kterou nabízí absolvování vysokoškolského studia lze dokázat i pomocí finanční návratnosti, kterou analyzovali Doseděl a Katrňák (2017, s. 712). Ve svém

výzkumu dokázali, že se rozdíl finanční návratnosti u vysokoškolského vzdělání oproti středoškolskému vzdělání s maturitou zvětšuje. Tento výsledek znázorňují na rozdílu v hodinové mzdě, která byla v roce 2 000 u vysokoškoláků průměrně vyšší o 30 Kč, ale v roce 2014 se navýšila již o 70 Kč oproti hodinové mzdě středoškoláků s maturitou. Toto zjištění je důležité zejména proto, že i přes navýšení počtu vysokoškoláků neklesá finanční návratnost vysokoškolského vzdělání.

Další teorií, která se zabývá výhodou vzdělání na pracovním trhu, je signalizační teorie. Dle ní odpovídají vrozené schopnosti člověka dosaženému vzdělání a vysokoškolské vzdělání je pro zaměstnavatele signálem vyšších schopností. Úspěšné absolvování studia je ukazatelem vyšší úrovně znalostí a dovedností, schopnosti myšlení a komunikace, ochotě učit se, spolehlivosti i motivaci a zaměstnavatelé předpokládají, že tyto vlastnosti si úspěšní absolventi přinesli ze studia i do pracovního procesu. Kritika signalizační teorie vytyká nákladnost třídění pracovníků dle vysokoškolského vzdělání na schopné a méně schopné. Kritici by upřednostnili levnější možnosti měření schopností pracovníků, jako jsou testy schopností či zkušební doba. Firmy přesto více spoléhají na vysokoškolské diplomy (Brožová, 2003, s. 39).

Naopak teorii schopností podporuje také hypotéza společnosti výkonu, zastánci této teorie tvrdí, že v moderní společnosti nezávisí získaná odměna na zděděných či získaných privilegiích, ale nejvýznamnějšími pozicemi jsou ty, které vyžadují nejvyšší výkony, tyto pozice zastávají nejschopnější a nejkvalifikovanější pracovníci. A právě škola tyto uchazeče vybírá a připravuje na tyto významné pozice s vysokou odměnou neboli příjmem za jejich úsilí. Hypotézu společnosti výkonu kritizuje Randall Collins, který je považován za původce hypotézy společnosti osvědčení, která tvrdí, že během dlouhého a nákladného studia si absolventi osvojují vědomosti, jež nejsou pro trh práce potřebné. Upozorňuje na privilegování

zaměstnanců s osvědčením z vysoké školy, snazší možnost pro získání osvědčení potomky privilegovaných vrstev. Dle Collinse není prokazatelný přínos vzdělání pro ekonomický vývoj a zvýšení produktivity práce, za výjimku považuje pouze základní gramotnost (Keller & Tvrdý, 2008, s. 142-144).

2.3 Motivace ke vzdělávání

Nyní se zaměřím na motivaci vzdělávání dospělých. V dnešní době je celoživotní vzdělávání považováno za nutnost, takže učit se a vzdělávat se musí téměř každý. Došlo i ke změnám kvalifikačních požadavků, což je reakce na společenské a ekonomické změny. Přesto se mnoho dospělých vzdělávání aktivně neúčastní (Beneš, 2014, s. 104). Právě proto mě zajímá, jaká může být motivace dospělých se dále vzdělávat. V empirické části se mimo jiné zaměřím i na motivace vzdělávání konkrétních žen na mateřské dovolené a na základě této teoretické podkapitoly budu moci porovnat, zda se liší od motivace dospělých bez dětí. Vzhledem k tomu, že cílem práce je analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry, považuji za podstatné zjistit, proč vůbec ženy chtěly studovat a pokusit se sladit péči o rodinu se studiem a co je motivovalo studium dokončit.

Jak uvádí Nakonečný (1997, s. 16): *„Funkcí motivace je uspokojování potřeb individua, vyjadřujících nějaké nedostatky v jeho fyzickém a sociálním bytí. V tomto smyslu zajišťuje motivace účelné chování, udržující vitální a sociální funkci individua, tj. poněkud zjednodušeně řečeno jeho fyzické a psychické zdraví.“*

Motivem se v této práci rozumí psychologické příčiny chování. Ve vzdělávání dospělých se neosvědčilo rozdělení motivů na vnitřní a vnější, většinou působí více motivů, které se mohou vyvíjet a měnit. Pro účast na dalším vzdělávání existuje konkrétní struktura motivů. Řadíme zde sociální kontakt, účastníci se snaží navázat či rozvinout své sociální kontakty

se spřízněnými lidmi a zlepšit svoji sociální pozici. Dalším důležitým motivem je snaha o získání sociálních podnětů, což znamená získat prostor nezátížený každodenními tlaky a frustracemi. Neméně důležitým motivem jsou profesní důvody, neboť se očekává, že vyšší vzdělání zajistí nebo rozvine vlastní pozici v zaměstnání. Také zde patří participace na politickém životě a to zejména zlepšení vlastních schopností účasti na komunálních záležitostech. Dále sem lze zařadit vnější očekávání, protože účastník často následuje doporučení někoho jiného, například zaměstnavatele, rodiny či přátel. Na závěr je důležité uvést také kognitivní zájmy, které zdůrazňují vlastní hodnotu znalostí a jejich získávání (Beneš, 2014, s. 105).

Motivaci lidí, kteří se po nějaké době vrátili do formálního vzdělávání, zkoumali Rabušicová, Rabušic a Šeďová (2008, s. 101) z výzkumného vzorku 139 osob. Výsledky lze vyčíst z tabulky č. 1. Za největší motivaci považovali dotazovaní zlepšení pracovního uplatnění, které bylo motivací pro více než polovinu z nich, druhou nejčastější motivací byl osobní rozvoj, jenž motivoval čtvrtinu dotázaných a třetí nejčastější motivací byl požadavek zaměstnavatele. Podnět od lidí z okolí zodpověděli pouze 4 % dotázaných.

Motivace	n	%
Osobní rozvoj	34	25
Zlepšení pracovního uplatnění	74	53
Požadavek zaměstnavatele	17	12
Podnět od lidí z okolí	6	4
Jiné	8	6
Celkem	139	100

Tabulka 1: *Motivace k formálnímu vzdělávání dospělých (Rabušicová, Rabušic, & Šeďová, 2008)*

Zajímavé výsledky odhalil i výzkum pracovní a mimopracovní motivace podle již dosaženého vzdělání, které jsou patrné v tabulce č. 2. Zjistilo se, že lidé se základním vzděláním mají pouze pracovní motivaci, ta s dosaženým vzděláním klesá a postupně ji nahrazuje mimopracovní

motivace, v případě vysokoškolsky vzdělaných lidí jsou tyto dva typy motivace téměř vyrovnané.

Motivace	základní	vyučen/a	SŠ s maturitou	VŠ
Pracovní	100%	86%	67%	53%
Mimopracovní	0%	14%	33%	47%
Celkem	100%	100%	100%	100%

Tabulka 2: Pracovní a mimopracovní motivace podle vzdělání (Rabušicová, Rabušic, & Šedřová, 2008, str. 102)

2.4 Bariéry ve vzdělávání

Nyní se zaměřím na bariéry ve vzdělávání. Z výzkumů vyplývá, že hlavní bariéry v účasti na vzdělávání jsou nedostatek času, chybějící péče o děti, nedostatečná transparentnost systému a nedostatek informací (Beneš, 2014, s. 104). Bariéry ve vzdělávání rozdělila Cross (in Rabušicová, Rabušic, & Šedřová, 2008, s. 98) na tři skupiny. Do první skupiny řadí situační bariéry, které vychází z aktuální situace jedince, například nedostatek financí či času nebo špatná doprava do místa vzdělávání. Do druhé skupiny se řadí institucionální bariéry, což jsou překážky na straně vzdělávací instituce a jedinec je nemůže ovlivnit, například nevyhovující rozvrh nebo nedostatek vhodných programů. Poslední skupinou jsou osobnostní bariéry, které se vztahují k postojům a sebevnímání jedince, lze sem zařadit nedůvěru ve své schopnosti nebo neochotu učit se. Přestože tyto tři skupiny bariér vymezila Cross již v roce 1981, jsem přesvědčena, že z tohoto rozdělení lze vycházet i dnes.

Dle rozdělení do těchto skupin provedli výzkum bariér i Kalenda a Kočvarová (2017, s. 76) a svůj výzkum porovnali s výzkumem Rabušicové, Rabušice a Šedřové z roku 2005. Výsledky šetření představuje tabulka č. 3, z výsledku je patrné že respondenti vnímají v roce 2015 více bariér k dalšímu vzdělávání než tomu bylo v roce 2005 a ve výzkumu nebyla ani jedna

bariéra, u které by se za deset let snížil počet lidí, kteří s ní souhlasí. Z toho usuzuji, že kromě zjištěných bariér roste i neochota se dále vzdělávat. Nejvíce lidem v dalším vzdělávání bránil nedostatek financí a nedostatek času z důvodu práce, ale i volnočasových aktivit. Respondenti v roce 2015 mnohem více vnímali nedostatek vhodných kurzů a informací o nich než tomu bylo při předchozím šetření. Naopak vnímání dispoziční bariér se za deset let téměř nezměnilo.

	Souhlas (%)	
	rok 2005	rok 2015
Situační bariéry		
Mám hodně koníčků, na další vzdělávací akce nemám čas	39	47
Pracovně jsem příliš zaneprázdněn	48	56
Nemám momentálně dostatek finančních prostředků	53	57
Nemohu se účastnit ze zdravotních důvodů	17	21
Nemám čas kvůli starosti o děti nebo rodinu	33	35
Institucionální bariéry		
Není dost vhodných kurzů samotných	28	49
Není dost vhodných informací o vhodných kurzech	31	46
Kvalita kurzů bývá poměrně nízká	24	38
Dispoziční bariéry		
Mám obavy, že bych to nezvládl/a	36	38
Myslím, že na další vzdělávání nemám dostatečné vzdělání	32	32
Vzdělávací kurzy/školení pro mě nemají smysl	49	50

Tabulka 3: Percepce bariér ke vzdělávání dospělých 2005 versus 2015 (Kalenda & Kočvarová, 2017, str. 76)

Považuji za nutné v této kapitole představit i sociálně znevýhodněné skupiny, které se dalšího vzdělávání neúčastní. Patří sem osoby, které nemají o vzdělávání zájem kvůli konkrétní životní situaci, například z důvodu věku nebo nedostatku financí, ale také sem patří i cizinci. Dále se jedná o osoby, které by se vzdělávat chtěly, ale nemůžou z různých jiných důvodů nebo

jsou demotivovány předchozím vzděláváním a mají vnitřní blokádu. Na závěr se jedná o osoby, které generálně odmítají jakékoliv vzdělávání a neuznávají tlak společnosti (Beneš, 2014, s. 107). Problém, který souvisí se sociálně znevýhodněnými skupinami, je i nerovný přístup ke vzdělání v České republice. Simonová a Soukup (2010, s. 351) uvádí: „*Jedinci pocházející z různých sociálních vrstev a jedinci různého pohlaví či rasy stále nemají stejné šance na dosažení určité úrovně vzdělání*“. Upozorňují, že vzdělání se přenáší v rámci rodiny a to zejména v těch sociálních vrstvách, které v něm vidí hodnotu samu o sobě. Reprodukci vzdělání v rodinách ovlivňuje i jazyková vybavenost, která se v sociálních vrstvách liší, což například omezuje ve vzdělávání děti z nižších vrstev, které mají omezenou slovní zásobu. Kromě jazykové vybavenosti je zásadní i přenos motivace a aspirace ke studiu v rodinném prostředí a je otázkou, zda je škola vůbec schopná eliminovat tyto vstupní rozdíly žáků (Simonová & Soukup, 2010, s. 353).

Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na vzdělávání. Byly představeny možnosti studia v terciárním sektoru, kam se řadí vyšší odborné i vysoké školy a jejich formy studia. Také jsem upozornila na vysoký nárůst studentů v terciárním sektoru. S nárůstem studentů souvisí druhá podkapitola, důležitost vzdělání v dnešní společnosti, ve které byly představeny ekonomická a signalizační teorie a hypotéza společnosti výkonu včetně její kritiky. Poslední podkapitolu tvořily motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých, které budu v empirické části schopná porovnat s motivací a bariérami vybraných žen na rodičovské dovolené.

3 Profesní kariéra matek

Třetí kapitola je zaměřená na profesní kariéru matek, protože v diplomové práci je pohlíženo na vzdělávání jako na budování kariéry žen na rodičovské dovolené. První představím, co termín kariéra znamená a proč je kariéra žen, zejména matek, rozdílná od kariéry mužů. Dále se zaměřím na trh práce, vysvětlím, proč považuji vzdělávání za formu budování kariéry a proč je pro ženy důležité se dále vzdělávat.

Pojem kariéra vymezil Rymeš (2003, s. 119) pomocí definice, jejímž autorem je D. E. Super, kariéra je sled zaměstnání, prací a pozic, které člověk zastává v průběhu pracovního života, pracovník může postupovat, setrvávat nebo sestupovat v hierarchii pracovních pozic a získává, zhodnocuje svoje pracovní zkušenosti a vytváří si pracovní pověst. Dle Bělohlávka (1994, s. 11) je kariéra profesionální dráha životem, na níž člověk získává nové zkušenosti a realizuje svůj osobní potenciál. Šnýdrová (2006, s. 48) uvádí: *„V současné době jsou ženy nedílnou součástí trhu práce a podílejí se na něm téměř stejnou měrou jako muži a lze říct, že národní hospodářství by se už fakticky bez ženské práce neobešlo.“*

Kariérový vývoj je u žen jiný než u mužů, zejména kvůli mateřství a péči o rodinu, proto lze v odborné literatuře nalézt i „pouze“ ženské kariérové typy. Pro moji práci je důležitá dvoustopá a přerušovaná kariéra. Během dvoustopého kariérového typu pracuje žena do narození dítěte a po porodu pečuje o dítě a zároveň pokračuje ve výkonu povolání, tedy kariéru nepřerušuje. Druhým možným typem je přerušovaná kariéra, kdy žena kariéru přerušuje a pečuje o dítě, ve výkonu povolání pokračuje, jakmile je dítě samostatnější (Rymeš, 2003, s. 124). V České republice je nejběžnější přerušovaná kariéra a žena nastupuje do práce po skončení rodičovské dovolené. Přesto je možná, i když málo častá, kariéra dvoustopá a žena nastupuje do práce po porodu, k tomuto případu může dojít, například

pokud na rodičovskou dovolenou nastoupí otec dítěte nebo žena pracuje i během rodičovské dovolené.

Ženy v České republice využívají jednu z nejdelších rodičovských dovolených v Evropě. Dlouhodobá neúčast na trhu práce ohrožuje jejich postavení na pracovním trhu do budoucna. Během mateřské a rodičovské dovolené žena nezvyšuje, někdy dokonce ztrácí, hodnotu svého lidského kapitálu potřebného pro výkon zaměstnání i obsah práce se může po dobu ženiny nepřítomnosti měnit a vyvíjet (Bičáková & Kalíšková, 2015, s. 5).

3.1 Trh práce po rodičovské dovolené

V této podkapitole se zaměřím na to, co znamená návrat na trh práce po rodičovské dovolené pro matky. Jak již bylo zmíněno, v České republice je nadstandardně dlouhá doba rodičovské dovolené, což ženám znesnadňuje návrat do pracovního prostředí. Toto znevýhodnění je možné zmírnit vzděláváním během rodičovské dovolené, právě o zmírnění dopadů dlouhé rodičovské dovolené se snažily matky, které se zúčastnily výzkumu.

Ženy, zejména ty s dětmi, jsou znevýhodňovány na pracovním trhu. Může docházet k diskriminaci při vstupu do zaměstnání, dále k neodpovídajícímu kariéernímu postupu či k získání nižší mzdy, ale může docházet i ke kombinaci výše zmíněných (Valentová, 2004, s. 42).

McDonald (in Bartáková, 2008, s. 178) upozorňuje na rizika, která přináší dlouhá mateřská dovolená ve vztahu k návratu na trh práce. Za rizika považuje například riziko ztráty nebo snížení lidského kapitálu pečující osoby, riziko snížení sebevědomí v pracovním prostředí, ztrátu sociálních kontaktů, ale také ekonomickou závislost na partnerovi nebo státu. Délka, kterou tráví žena, mimo pracovní prostředí může v neposlední řadě ovlivnit i její vývoj mzdy. Bičáková s Kalíškovou (2015, s. 5) dodávají, že vliv na ženy na pracovním trhu může mít i přítomnost malých dětí v rodině, které mohou způsobovat častější absence v zaměstnání a snižovat ženinu

produktivitu. Tyto faktory vedou k vyššímu riziku nezaměstnanosti. V České republice bylo v roce 2021 nezaměstnáno 2,3 % mužů a 3,4 % žen. Přestože má Česká republika velmi nízkou míru nezaměstnanosti, je ženská nezaměstnanost téměř o třetinu vyšší než mužská (CZSO, 2022, s. 51).

Rodičovstvím jsou ovlivněny ženy i muži. Zatímco muži s alespoň jedním dítětem do 6 let dosahují vyšší míry zaměstnanosti oproti jiným mužům pracujících na plný úvazek a jejich pracovní trajektorie bývá kontinuálnější, ženy jsou na tom přesně naopak. Míra zaměstnanosti žen s dítětem do 6 let je vždy nižší než u žen bez takto malého dítěte (Bartáková Tomešová, 2009, s. 123).

V České republice je typické přerušení pracovní dráhy na 3-4 roky, pokud má žena více dětí po sobě, je běžné přerušení i na 5-7 let. Minimální přerušení pracovní dráhy na půl roku je výjimkou. Dřívější návrat do zaměstnání je častější u vzdělanějších žen, které častěji využívají formu zkrácených pracovních úvazků. V České republice na částečný úvazek v roce 2021 pracovalo celkem 9,6 % žen a 2,5 % mužů z celkové zaměstnanosti osob ve věku 15-64 let. Částečné úvazky jsou běžnější v jiných zemích Evropské Unie, kde jej dle průměru EU využívá až 28,8 % žen a 8,1 % mužů (CZSO, 2022, s. 42). Stát od února roku 2023 podpořil zaměstnávání na zkrácený úvazek formou snížení pojistného o 5 %. Odpočet se vztahuje na studenty, pracovníky do 21 let, čerstvě rekvalifikované, zdravotně postižené, na všechny pečující o dítě do 10 let i na osoby starší 55 let v případě, že pracují minimálně 8 hodin a maximálně 30 hodin týdně (MPSV, 2023b).

Vysokoškolsky vzdělané ženy se méně potýkají s nezaměstnaností po rodičovské dovolené a snáze se zapojí do pracovního trhu. Návrat na pracovní trh ovlivňuje i počet dětí, které žena má, neboť s dvěma a více dětmi je návrat na pracovní trh komplikovanější. Nicméně je nutné si uvědomit, že pouze zájem ženy o návrat do pracovního prostředí nestačí, neboť je potřeba zajistit i péči o dítě a žena je odkázaná na pomoc státu,

rodiny, či si zajistit placenou pečovatelku, což není v České republice příliš časté (Bartáková, 2008, s. 182-190).

3.2 Vzdělávání jako forma budování kariéry

Vzdělávání považuji za formu budování kariéry, neboť právě vzdělání stojí počátku profesionální dráhy a úroveň dosaženého vzdělání kariéru ovlivňuje. Jsem přesvědčena, že i během vzdělávání se získávají nové zkušenosti a dovednosti, které mají připravit jedince pro trh práce. Stejně tak Prášilová (2006, s. 130) pojmem pracovní kariéra míní: *„bohatý a složitý jev, který zahrnuje růst celé osobnosti, získávání zkušeností a dovedností a přípravu pro budoucí uplatnění v oboru či konkrétní organizaci“*

Bělohlávek (1994, s. 11) označuje dosažené vzdělání za vnější kariéru, protože je v uvedené v životopisu a je objektivní. Brožová (2003, s. 33) uvádí: *„Lepší vzdělání je cestou k lepšímu pracovnímu místu s vyšším příjmem.“* Dle Farkové (2009, s. 56) vyšší kvalifikace ovlivňuje i pracovní spokojenost, protože může umožnit vykonávat zajímavější a prestižnější práci a seberealizovat se. Bartáková (2008, s. 178) dodává: *„Dosažené vzdělání objektivně diferencuje postavení žen na trhu práce a subjektivně ženy vybavuje jinými schopnostmi a ambicemi.“* S tím souhlasí Koubek (2001, s. 28), dle něj mají zaměstnanci investovat do svých znalostí, dovedností a schopností, tím mohou zlepšit jejich výdělků, pracovní spokojenost a perspektivu lepší kariéry.

Získání lepší kariéry a vyššího platu na základě vyššího dosaženého vzdělání lze sledovat například ve státní správě České republiky. Státní zaměstnanec je zařazen do platové třídy na základě nejnáročnější práce, jejíž výkon zaměstnavatel na zaměstnanci požaduje, pokud získal potřebné vzdělání pro tuto platovou třídu. Vzdělání státního zaměstnance má přímý vliv na výši jeho platu (Nařízení vlády č. 341/2017 Sb., 2017). V soukromém

sektoru přesně dané platové třídy nejsou a na výši platu se musí zaměstnanec se zaměstnavatelem dohodnout.

Jako první fázi kariéry je považován výběr povolání a příprava na práci. Tato fáze většinou končí přibližně v 25 letech, ale může se znovu objevit později, například při změně zaměstnání, či pokud si chce jedinec zlepšit svůj pracovní sebeobraz. Jedná se o období, kdy je třeba sladit silné a slabé stránky, hodnoty a životní styl jedince s požadavky a výhodami povolání. Právě v tomto období se začíná tvořit profesní dráha (Torrington & Hall, 1995, s. 439). Formování pracovních schopností člověka zahrnuje tři oblasti, první z nich je všeobecné vzdělávání, tato oblast se zaměřuje zejména na sociální vývoj jedince a jeho osobnost. Druhou oblastí je oblast odborného vzdělávání, kam lze zařadit základní přípravu na povolání, orientaci, prohlubování kvalifikace a rekvalifikaci. Poslední oblastí je oblast rozvoje, která zahrnuje osvojení si dalších znalostí a dovedností, které nejsou nezbytné pro výkon současného povolání (Koubek, 2001, s. 240).

3.3 Důležitost vzdělání pro ženy

Poslední podkapitolou, která souvisí s profesní kariérou matek, je důležitost vzdělávání pro ženy. Jak bylo představeno v předchozích kapitolách, získání vyššího stupně vzdělání může ženám s dětmi pomoci se na trh práce po mateřské dovolené vrátit či si na něm zlepšit pozici.

Vzdělávací nabídka může být určena všem dospělým, ale je možné rozlišit cílové skupiny se specifickými zájmy nebo potřebami. Tyto skupiny nestačí pouze zvenčí určit, ale potencionální účastníci se musí jako specifická skupina vnímat. Ženy, které se stanou matkami, samy sebe jako cílovou skupinu vnímají a cítí potřebu se vzdělávat, proto existuje jejich vzdělávání (Beneš, 2014, s. 108-109). Rabušicová, Rabušic, a Šedřová (2008, s. 99-100) provedli výpočet lidí, kteří nemají v blízké budoucnosti zájem zúčastnit se formálního vzdělávání, jednalo se o metodu binární logistické regrese.

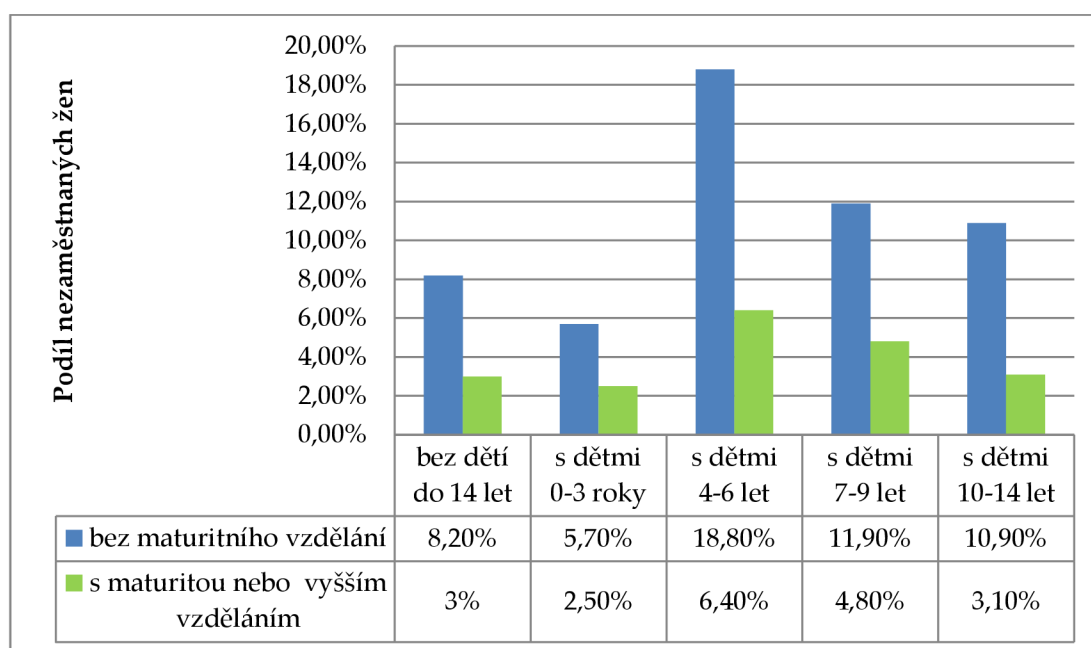
Z výpočtu vyplynulo, že nezájem mužů a žen o další formální vzdělávání se nelišil a činil 90 %. Pro moji práci je nejpřínosnější nezájem o formální vzdělání rozlišený dle zaměstnaneckého statusu, který je patrný z tabulky č. 4. Největší zájem o získání dalšího formálního vzdělání je zjištěný u žen na mateřské dovolené, dokonce i nepatrně vyšší než u nezaměstnaných.

Zaměstnanecký status	Nezájem účastnit se formálního vzdělání
Ekonomicky aktivní	88%
Podnikatel	90%
Nezaměstnaný/á	82%
Důchodce	98%
Na mateřské dovolené	81%

Tabulka 4: *Nezájem účastnit se formálního vzdělávání dle zaměstnaneckého statusu (Rabušicová, Rabušic, & Šedřová, 2008, str. 100)*

Zlepšení pozice na trhu práce s vyšším stupněm vzdělání dokazuje graf č. 3, který popisuje podíl nezaměstnaných žen v populaci podle věku dětí a dosaženého vzdělání. Podíl nezaměstnaných matek prudce roste po skončení mateřské dovolené. Nezaměstnanost žen bez maturitního či vyššího vzdělání po rodičovské dovolené je téměř trojnásobná. Pokud se podíváme na rozdíly v nezaměstnanosti mezi ženami bez malých dětí a ženami s dětmi do 14 let, všimneme si, že věk dětí výrazně ovlivňuje zaměstnanost všem ženám, ale pokud jsou ženy vzdělanější, maximální nezaměstnanost v populaci dosahuje 6,4 %, zatímco u žen bez maturitního vzdělání se nezaměstnanost dostává až k 18, 8 %. Nejnižší míra nezaměstnanosti je u žen s dětmi do tří let, neboť jsou na rodičovské dovolené a rodič má právo na pracovní volno, v této době nemůže být z práce propuštěn. Nárůst nezaměstnanosti po mateřské dovolené klesá s věkem 6 let dítěte, tedy pravděpodobně s jeho nástupem do školy. Rozdíl

mezi nezaměstnaností žen bez dětí a s dětmi ve věku 10-14 let již není tak výrazný, zejména u více vzdělaných matek činí rozdíl pouze 0,1 %.

Graf 3: Podíl nezaměstnaných žen v populaci podle věku dětí a dosaženého vzdělání (Bičáková & Kališková, 2015, str. 9)

Abych ještě více zdůraznila důležitost vzdělání pro ženy a matky, uvedu výsledky z americké studie, která zkoumala přínosy studia a jeho náklady u svobodných matek. Bylo zjištěno, že získání vysokoškolského titulu pomůže svobodným matkám až trojnásobně snížit pravděpodobnost žití v chudobě a náklady spojené se vzděláním se matkám několikanásobně vrátí. Studium svobodných matek je výhodné i pro společnost, protože matky s vysokoškolským titulem zaplatí více na daních a naopak stát jim vyplátí méně sociálních dávek. Analýza také odhalila, že je výhodné zřídit hlídání dětí pro studující matky, neboť to až trojnásobně zvyšuje šanci na úspěšné a včasné dokončení studia (Gault, Milli, & Cruse, 2018).

Vlastní příjem není důležitý jen pro matky, které jsou samoživitelky, jelikož ne v každé domácnosti se dělí peníze mezi partnery a dochází ke společnému rozhodování v oblasti čerpání peněz z rodinného rozpočtu. Tato konfliktní situace je patrná zejména v době rodičovské dovolené, kdy jediným zdrojem příjmů pro matku může být rodičovský příspěvek

(Křížová, Maříková, Hašková, & Formánková, 2011, s. 181-182). Také Bělohlávek (1994, s. 98) uvádí, že v dvoukariérových manželstvích není ani jeden z partnerů na druhém závislý a mají více rovnovážný vztah. Právě na finanční závislost žen upozorňoval již Beck (2018, s. 183), který uvedl: *„Zvyšující se počet rozvodů poukazuje na vratkost materiálního zabezpečení manželstvím a rodinou. Ženy často dělí jen „manžel“ od chudoby. Matky, které živý a samy vychovávají své děti, nejčastěji žádají o sociální pomoc“*

Z toho vyplývá, že ženy by měly usilovat o finanční nezávislost a snažit se zvýšit své šance na pracovním trhu a navýšit své příjmy. Navýšení příjmů souvisí se zvýšením vzdělání. Jak bylo představeno, ženy s vyšším vzděláním mají i nižší riziko nezaměstnanosti. Přesto považuji za nutné upozornit na fakt, který představila Valentová (2004, s. 17) a to, že většina žen si vybírá obory, které jsou charakteristické nižšími odměnami, a proto mají zákonitě menší příjmy oproti mužům. Za ženskou segregací často stojí rozhodnutí ohledně zaměření studia, které může být ovlivněno povědomím o možném budoucím mateřství nutností řešit sladění práce a péče o rodinu. Ne vždy tedy stačí vystudovat vysokou školu, ale pokud chce žena navýšit své příjmy a šanci na perspektivní zaměstnání, je potřeba i vhodně zvolit studijný obor.

Třetí kapitola se zaměřila na profesní kariéru matek. První byl představen pojem kariéra a kariérový vývoj u žen, dále jsem se zaměřila na trh práce po rodičovské dovolené, který není k ženám s dětmi příliš shovívavý, ale jak bylo představeno, svoji pozici si mohou matky vylepšit zvýšením kvalifikace. Ve druhé podkapitole jsem představila, proč vnímám vzdělávání jako formu budování kariéry, a že již v tomto období dochází k přípravě na povolání a vývoji kariéry. Považovala jsem vzhledem ke své práci za nutné se zaměřit i na důležitost vzdělání pro ženy, které jsou objektem mého výzkumu a představit výhody, které jim může získané vzdělání přinést na trhu práce.

4 Sociální role v životě ženy

Poslední kapitola je zaměřená na sociální role v životě žen, zejména na roli matky a studentky, protože v diplomové práci se zabývám i sladěním těchto dvou rolí. Kvalitativního šetření se zúčastnily matky, které během rodičovské dovolené vystudovaly, zastávaly tedy minimálně dvě sociální role současně. Považuji za důležité si uvědomit, že práce, rodina a individuální rozvoj spolu v životě souvisí a vzájemně se ovlivňují, jak uvádí Bělohávek (1994, s. 39). Jako první se zaměřím na definici sociální role, dále na možnosti konfliktu i kritiku teorie sociálních rolí. Literatura se nezabývá konkrétně studiem, ale zaměstnáním či kariérou, nicméně jak jsem uvedla, považuji studium za formu budování kariéry a také jistou formu práce, kterou musí žena během studia odvést, proto si myslím, že je možné tyto poznatky využít nejen na roli zaměstnankyně, ale i na roli studentky.

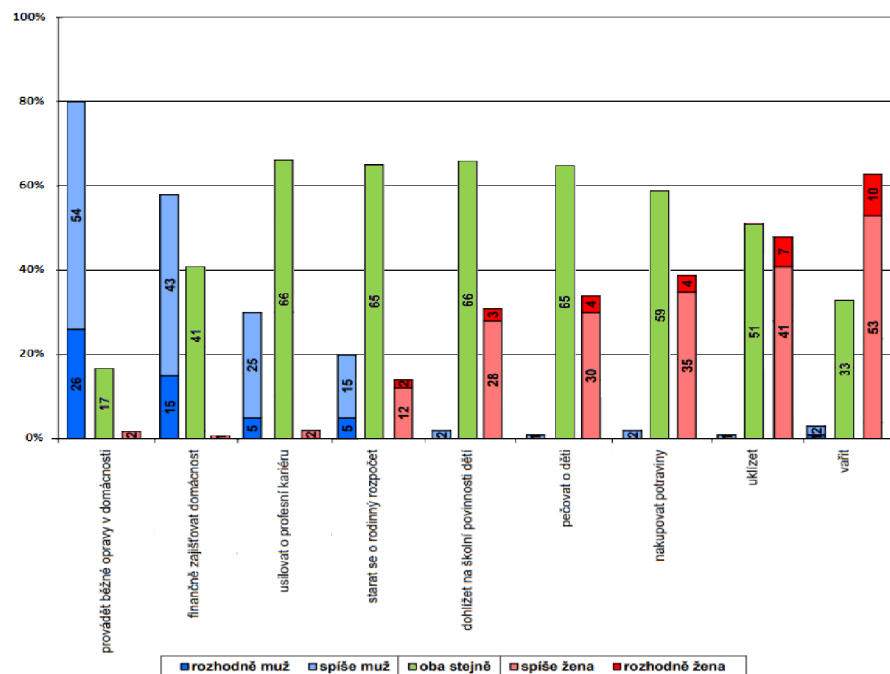
Sociální role zahrnuje vzorec chování, který je vlastní určitému postavení ve společnosti, jedná se o očekávané jednání nositele role. Vlastností role je to, že pokud vyměníme konkrétní osobu, nedojde k zásadní změně v projevu chování. Chování jedince je do jisté míry ovlivněno očekáváním okolí. Pro zastávání role je potřeba rolová dispozice, což jsou předpoklady a sklony pro její zvládnutí (Jandourek, 2009, s. 62). Dle Havlíka (2015, str. 45) představuje učení se sociálním rolím důležitou součást procesu socializace. Pokud se požadavky rolí rozcházejí mezi sebou či se zvnitřněnými normami a hodnotami jedince, dochází ke konfliktu rolí. Konflikty rolí se zabýval Keller (1995, s. 60-61), který stanovil tři typy konfliktů. „Konflikt mezi rolemi“ nastává, pokud jedna osoba vykonává více rolí a očekávání s nimi spojená nelze sladit, tento konflikt lze oddalovat v případě, jestliže nositel role realizuje v různých společnostech. Druhým typem je „intra-sdělovací konflikt“, pokud má osoba ze sestavy role navzájem neslučitelná očekávání vůči nositeli role a není ochotná na žádné

z nich rezignovat. Posledním typem je „Já-role konflikt“, což je konflikt mezi potřebami nebo schopnostmi nositele role s očekáváním, které mají jiní lidé.

Keller (1995, s. 62) uvádí, že teorie rolí vyvolala kritiku, neboť není schopná rozlišit, jaké jednání je rolí a jaké ne, proto se snadno stává synonymem veškerého jednání. Termín role má velmi často několik významů – normativní (to, co by měl činit nositel role), statistický (chování většiny lidí) a individuální (konkrétní jednání určitého člověka). Teorii rolí se na konci 60. letech 20. století věnoval i Goffman (2018, s. 285-286), který tvrdil, že před ostatními hrajeme divadlo. Názor na jednotlivce může být vytvořený pouze na základě role, jakou představuje a hraje, nikoli na základě jeho skutečného já a může tedy ovlivňovat vnímání ostatních. Chyběla mu v případě teorie rolí možnost volby a upozorňuje, že lidé by jednali pouze očekávaně, což znemožňuje vysvětlit vývoj a to, jak se mohou očekávání v čase měnit.

V současné době usilují obě pohlaví o uplatnění na trhu práce. Od žen se ale dále částečně vyžaduje podřízení své profesionální dráhy rodinným a partnerským zájmům, neboť pokud oba partneři kladou své vlastní profesní zájmy na první místo, uspokojivý partnerský a rodinný život je za dnešních podmínek pracovního trhu jen obtížně možný (Dudová, 2006, s. 58). Názory veřejnosti z roku 2020 na rozdělení činností v rodině jsou představeny v grafu č. 4. Z grafu vyplývá, že hlavní mužskou činností je provádět běžné opravy v domácnosti. Finanční zajišťování domácnosti je mužskou činností z 58 % a 41 % dotázaných uvedlo, že by měli finančně zajišťovat domácnost muž i žena, ale pokud se zaměříme na názory ohledně budování kariéry, zjistíme, že ji mužům připisuje již jen 30 % dotázaných a je více připisována oběma partnerům z 66 %. Za spíše ženskou činnost je považováno vaření a to z 63 %, oběma partnerům je vaření připisováno z 33 %. Ostatní činnosti se připisují buď oběma partnerům, nebo spíše ženám a nejsou vnímány jako spíše mužské činnosti. Jedná se o úklid (51% oba, 48 % ženy), nákup

potravin (59 % oba, 39 % ženy), péče o děti (65 % oba, 34% ženy) a dohlížení na školní povinnosti dětí (66 % oba, 31% ženy). Dopočet do 100 % tvoří odpověď „nevím“, kterou uvedla maximálně 2 % dotázaných, proto jsem je do grafu nezařadila. Důležité je ještě uvést, že názory respondentů byly rozdílné zejména podle pohlaví dotázaného, ženy častěji uváděly střední hodnoty odpovědí, že zkoumané činnosti by měli vykonávat oba partneři stejně, a naopak muži častěji uváděli krajní odpovědi na základě předpokladu, zdali by měl činnost vykonávat muž nebo žena.

Graf 4: Názory na rozdělení činností v rodině (CVVM, 2020)

Špidla (2008, s. 17) uvádí, že má mnoho žen, aktivních na trhu práce, problém s udržení rovnováhy mezi chozením do zaměstnání a péčí o domácnost a rodinu. Ženy proto často čelí problémům při hledání si práce či jejího udržení. Dle Karstena (Ženy - muži, 2006, s. 125-126) trvale klesá podíl žen naprosto orientovaných na rodinu, většina žen chce pracovat i mít rodinu a děti. Jen malé procento žen je ochotno soustředit se pouze na pracovní kariéru a vzdát se ambicí v soukromém životě. Většina žen

musí kvůli rodině přerušit profesní kariéru nebo počítat s dvojitým i trojitým zatížením – zaměstnání, rodina, děti (Karsten, 2006, s. 125-126).

Beck (2018, s. 183) upozorňuje: „*Data ukazují, že mateřství bez ekonomické závislosti na manželovi a bez odpovědnosti za péči o děti zůstává pro mnoho žen stále utopií.*“ Špidla (2008, s. 18) dodává, že 2/3 svých každodenních prací vykonávají ženy bezplatně.

Sirovátka s Bártkovou (2008, s. 72) zjistili, že s vyšším vzděláním narůstá u žen preference egalitárního modelu, což znamená, že více vysokoškolsky vzdělaných žen touží po rodině, kde mají oba partneři stejně náročné zaměstnání a péče o domácnost a rodinu se dělí rovným dílem. Přerušením pracovní dráhy v případě vysokoškolsky vzdělaných žen se zabývala ve svém výzkumu Bartáková (2008, s. 189), která uvádí: „*Pro ženy vysokoškolačky je typické, že aspirují na plnění role matky i pracovnice současně, i když si uvědomují, že často není možné plnit obě role plnohodnotně, zejména v raném věku současně.*“ Z výzkumu dále vyplynulo, že tyto ženy se snaží dříve vrátit na pracovní trh, ale zájmy dítěte jsou pro ně stále prioritou.

4.1 Dva typy konfliktů zaměstnaných žen

V této podkapitole představím dva typy konfliktů mezi prací a rodinou, kterým mohou ženy čelit při současném zaměstnání a péči o malé děti. V dostupné literatuře jsou uvedené konflikty mezi prací či kariérou a rodinou, přesto si myslím, že je možné tyto poznatky využít i na konflikty vznikající při roli studentky a rolí matky na rodičovské dovolené, protože matka věnuje čas studiu namísto času tráveného s rodinou a jako matka naopak nemá tolik potřebného času právě pro studium. V tomto ohledu je dle mého názoru možné považovat studium za formu zaměstnání.

Noraini M. Noor (2004, s. 399) upozorňuje na dilema, kterému musí zaměstnané ženy čelit. Na jedné straně chtějí být dobré matky a nechtějí, aby jejich pracovní aktivity narušovaly rodinný život, ale na druhé straně chtějí

být i dobré zaměstnankyně a nechtějí, aby jejich rodinný život zasahoval do pracovních povinností. Allen, Johnson, Saboe, & další (2012, s. 18) zmiňují, že byl mnoha studiemi prokázán vliv osobnosti, zejména svědomitosti a přívětivosti, na konflikt mezi prací a rodinou. Méně přívětiví jedinci uváděli větší konflikt mezi prací a rodinou, zatímco svědomitější jedinci uváděli konflikt menší.

V literatuře existují dva typy konfliktů, které vznikají při plněním obou rolí současně a dělí se dle směru, kterým působí. Prvním typem konfliktu je pracovní-rodinný konflikt (work-interfering-with-family conflict), tento typ se objevuje, pokud pracovní aktivity narušují běžný chod domácnosti a čas, který by mohl být trávený s rodinou, je věnován práci. Pracovní-rodinný konflikt je spojován se sníženou pracovní spokojeností, nižší psychickou pohodou či vyhořením. Druhým typem konfliktu je rodinně-pracovní konflikt (family-interfering-with-work conflict), který nastává, pokud rodinné záležitosti zasahují do práce, například je nutné zrušit důležitou pracovní schůzku z důvodu nemoci dítěte. Rodinně-pracovní konflikt je více spojován s psychickými úzkostmi (Allen, Johnson, Saboe, & (eds.), 2012; Noor, 2004).

Konfliktem mezi prací a rodinou se zabývali i Wayne, Musisca, & Fleeson (2004, s. 115-118), kteří do své studie nezahrnuli pouze konflikt mezi těmito rolemi, ale i vzájemné usnadnění si plnění běžných aktivit. Jako příklad rodinně-pracovního usnadnění bylo uvedeno, že věci, které jsou dělány v práci pomáhají vyrovnat se s osobními a praktickými problémy v domácnosti. Stejně tak byl uveden příklad pro rodinně-pracovní usnadnění, kdy rozhovory s někým z domácnosti pomáhají vyrovnat se s problémy v práci. Obě tyto možnosti byly zahrnuty do výzkumu společně s konflikty a z odpovědí 2 130 účastníků vyplynulo, že účastníci vnímají pracovní-rodinný konflikt (hodnota 2,62) podobně jako pracovní-rodinné uspokojení (hodnota 2,88), ale mnohem více je pocíťován rodinně-pracovní

konflikt (2,08), který se výrazně liší od vnímání rodinně-pracovního uspokojení (3,34). Respondenti zaznamenávali své odpovědi na škálu od 1 (velmi pocítuji) do 5 (vůbec nepocítuji). Je nutné zmínit, že se nejednalo pouze o výzkum žen, ale polovina respondentů byli muži. Dalším výzkumem, jenž se zaměřoval na zkoumání zdraví populace mužů a žen, který do svého výzkumu zahrnul pracující matky, je výzkum provedený již v 70. letech v Detroitu. Z výzkumu vyplynulo, že si pracovně více vytížené ženy (pracující i se starající o děti) udržují dobrou zdravotní kondici a naopak omezení pracovních aktivit je spojováno se zhoršením zdravotním stavem v produktivním věku (Farková, 2009, s. 65).

4.2 Pomoc státu studujícím matkám

Tato podkapitola se zaměří na matku v roli studentky a zejména na to, jaká speciální opatření vznikla, aby usnadnila matkám možnost studovat na vysoké škole během rodičovské dovolené. Neboť vzdělávací proces omezuje vstup do rodičovství zejména tím, že rodičovství komplikuje účast na vzdělávání a také během vzdělávání je omezena účast na trhu práce, což omezuje ekonomické předpoklady rodičovství (Fučík & Manea, 2014, s. 36).

Rodiče na rodičovské dovolené se snaží ve studiu podpořit i stát, který v roce 2013 upravil legislativu a změnil zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách. Konkrétně se jedná o tyto dvě úpravy. Zaprvé v § 21 odst. 1 se vkládá nové písmeno f), které včetně poznámky pod čarou č. 11a zní: *„f) činit vhodná opatření pro studium rodičů, a to po dobu, po kterou by jinak trvala jejich mateřská či rodičovská dovolená (dále jen „uznaná doba rodičovství)“*. Druhá úprava se týkala přerušení studia a zní: *„Přerušáním studia se zabývá § 54, který uvádí, že student má právo na přerušení studia vždy v souvislosti s těhotenstvím, porodem či rodičovstvím, a to po celou uznanou dobu rodičovství a také, že doba přerušení studia po uznanou dobu rodičovství se nezapočítává*

do celkové doby přerušení studia podle odstavce 1 ani do maximální doby studia, je-li taková doba vnitřními předpisy stanovena“ (Zákon č. 48/2013 Sb., 2013).

Například Univerzita Palackého v Olomouci zapracovala do práv a povinností studenta uznanou dobu rodičovství formou tří bodů. První bod se týká přerušení studia tak, jak uvádí § 54, pouze je upřesněna doba, kdy uznané rodičovství začíná, a to nejdříve osm týdnů před plánovaným termínem porodu a končí nejpozději dosažením 3 let věku dítěte. Druhý bod se zabývá vhodnými opatřeními, konkrétně se jedná o možnost prodloužení lhůt pro plnění studijních povinností o dobu, po kterou by jinak trvalo čerpání jejich mateřské dovolené, ovšem pouze pokud se studium v této době nepřeruší. Poslední bod se zabývá poplatky za studium a konkrétně se jedná o možnost odečtení doby uznaného rodičovství od celkové doby studia, což ovlivňuje poplatky za případné delší studium. Univerzita Palackého v Olomouci studentům přiznává uznanou dobu rodičovství na základě písemné žádosti na studijním oddělení dané fakulty, tato žádost musí být podložena příslušnými dokumenty (UPOL, 2023).

4.3 Odkládání rodičovství kvůli studiu

Odkládání rodičovství do pozdějšího věku je jedním z aktuálních problémů společnosti a jak představím v této podkapitole, dotýká se zejména více vzdělaných žen. Pokud se více zaměříme na to, jak může ke slazení role matky a studentky dojít, je možné tento problém snížit, samozřejmě pouze u žen, které již rodinu s partnerem založit chtějí, ale první chtějí dokončit studium. Proto bych se ráda i tomuto problému ve své práci věnovala.

Přechod k plodnosti ve vyšším věku je charakteristický pro ekonomicky vyspělé země, tento posun lze spatřit i v České republice, což lze dokázat prudkým vzestupem průměrného věku matek při narození prvního dítěte (Šťastná, Slabá, & Kocourková, 2017, s. 207). Statistický úřad (ČSÚ, 2022) uvádí průměrný věk prvorodiček v roce 2021 v České republice

28,8 let a tento průměr se každoročně ještě zvyšuje. Je třeba ale podotknout, že se také každoročně mírně zvyšuje průměrný počet narozených dětí a v roce 2021 to byla již hodnota 1,83, což nás řadí mezi země s nejvyšší plodností v Evropě.

Se založením rodiny samozřejmě souvisí role rodiče. To kdy se pár stane rodiči, ovlivňuje mimo dalších faktorů i vzdělání. Neboť jak uvádí Fučík a Manea (2014, s. 47) vysokoškolsky vzdělané ženy i muži mají děti nejpozději. Možný (2008, s. 268-269) s tímto závěrem souhlasí a dodává, že čím je vzdělanější žena, tím je větší pravděpodobnost, že bude mít méně dětí. Palonciová (2011, s. 4) dodává, že status studentky významně snižuje šanci na založení rodiny vzhledem k ženám aktivním na trhu práce. Šance na početí prvního dítěte je při studiu nižší přibližně o jednu polovinu. Nicméně Fučík a Manea (2014, s. 47-49) zjistili, že rozdíl ve věku založení rodiny mezi rodiči se střední školou či výučním listem a vysokoškoláky se neustále zmenšuje. Ve výzkumu, který provedla Hamplová (2018, s. 80-87), bylo také zjištěno, že vysokoškolačky mají o polovinu menší riziko stát se samoživitelkami oproti matkám se základním vzděláním či vyučeným matkám.

Poslední kapitola byla zaměřená na sociální role žen, tato kapitola byla nezbytná pro analýzu možností sladění rodinného života se studiem na rodičovské dovolené, která proběhne v empirické části. Jako první byly představeny konflikty, které s sebou zastávání obou rolí současně přináší. Dále jsem se zaměřila na to, jak rodiče při studiu podporuje stát. Na závěr jsem představila aktuální problém ve společnosti, kterým je odkládání rodičovství do pozdějšího věku, které je mimo jiné spojováno i s nárůstem vysokoškolsky vzdělaných jedinců. Jsem přesvědčena, že pokud by bylo snazší sladit vysokoškolské studium s rolí matky na rodičovské dovolené a studium matek by bylo více podporováno, mohlo by to mít pozitivní vliv i na tuto problematiku, ale samozřejmě pouze v případě, že studium je jedinou bariérou pro založení rodiny.

5 Metodologie

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla provést kvalitativní výzkum, abych získala přesnější popis případů a podrobnější informace o možnostech terciárního vzdělávání během rodičovské dovolené, chtěla jsem porozumět tomu, s čím se během studia tyto ženy potýkaly a co jim přineslo.

V kvalitativním výzkumu je na začátku vybrané téma výzkumu a jsou určeny základní výzkumné otázky, ty lze modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu nebo během sběru či analýzy dat (Hendl, 2016, s. 46). Ravitch a Carl (2021, s. 2) tvrdí, že kvalitativní studie začíná zájmem, problémem nebo otázkou, která se postupně rozvíjí studováním literatury a mluvením s lidmi, kteří mají k danému tématu co říct. Až po prostudování daného problému vzniká výzkumná otázka, která provází výzkumníka zbytkem studie a teprve potom je možné začít plánovat výzkum. Šedřová (2014, s. 53) uvádí: *„Kvalitativní výzkum je tedy proměnlivě plánovitý – to znamená, že se v něm střídají fáze, kdy se výzkumník drží předem daného plánu s fázemi, kdy hledá použitelná řešení problémů a situací, které na počátku nepředpokládal.“* Výzkumník si touto cestou upřesňuje svoje představy o předmětu a cílu výzkumu, ale také postupech, které lze k dosažení cíle použít. Druhým důvodem nedodržení přesného plánu je ovlivnění výzkumu jinými lidmi. Přesně takto jsem postupovala ve své práci i já, zajímalo mě právě téma vzdělávání matek na rodičovské dovolené a postupně se studovanou literaturou vznikaly i výzkumné otázky, kterým se budu věnovat v následující podkapitole.

Jelikož se jedná o kvalitativně zaměřený výzkum, uvádím jeho fáze, podle nichž jsem v metodologii postupovala: 1. stanovení cílů výzkumu, 2. vytvoření konceptuálního rámce, 3. definování výzkumných otázek, 4. rozhodnutí o metodách, 5. zajištění kontroly kvality výzkumu, 6. sběr dat a

jejich organizace, 7. analýza a interpretace dat a 8. formulování závěrů do výzkumné zprávy (Švaříček, Šed'ová, & kol, 2014, s. 54).

5.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Hendl (2016, s. 147) nazývá stanovení cílů výzkumu účelem. Rozhodujeme se, čeho chceme dosáhnout a proč je toho zapotřebí. Cílem mé práce je analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry.

Významnost cíle výzkumu není univerzální, ale vztahuje se k nějaké specifické skupině osob, proto je potřeba si ujasnit pro koho jsou naše cíle relevantní, s kým je budeme sdílet a koho budou zajímat (Švaříček, Šed'ová, & kol, 2014, s. 62). V mém případě se výzkum bude vztahovat k matkám na rodičovské dovolené. Můj cíl je relevantní zejména pro matky, které si chtějí doplnit vysokoškolské vzdělání během rodičovské dovolené. Dle mého názoru je tento cíl důležitý i pro ty, kteří chtějí matky na rodičovské dovolené ve studiu podpořit, a tím nemyslím pouze blízké okolí matky studentky, ale spíše vysoké školy nebo stát. Neboť jak bylo řečeno v teoretické části práce, dlouhá doba rodičovské dovolené omezuje ženu v seberozvoji a v budování kariéry, která je v dnešní době i pro ženy důležitou součástí života a právě studium může být cestou, jak tyto dopady zmírnit. Pokud hlouběji poznáme specifika terciárního vzdělávání matek, můžeme zjistit, co by jim spojení těchto dvou rolí usnadnilo nebo i motivovat více žen ve studiu během tohoto období.

Dle Šed'ové (2014, s. 63) je doporučeno vybírat témata, která mají nejen odbornou a praktickou relevanci, ale jsou spjata i se zájmy a životními zkušenostmi výzkumníka, proto považuji za důležité uvést, že toto téma je mi velmi blízké. Sama jsem během bakalářského studia porodila a vychovávala jedno dítě a magisterské studium dokončuji se dvěma dětmi. Mým plánem, již od přihlášení ke studiu, bylo sladit tyto dvě role

dohromady a dokončit vysokou školu během rodičovské dovolené, což byl také jeden z důvodů nastoupení ke studiu v kombinované formě, přestože jsem se hlásila ihned po dokončení střední školy. Práce na tomto výzkumu mě samotnou velmi obohatila a rozhovory se ženami, které prožívaly podobné situace jako já, mě velmi motivovaly v diplomové práci pokračovat a ve snaze vysokou školu dokončit.

Výzkumné otázky patří mezi hlavní body plánování výzkumu a právě výzkum hledá na tyto otázky odpovědi. Jedná se o ústřední otázku a další specifické otázky, které je třeba zodpovědět, abychom dosáhli cíle. Je možné chtít něco popsat, vysvětlit či něčemu porozumět (Hendl, 2016, s. 147).

Mezi výzkumnými otázkami, na které hledáme odpovědi a praktickými otázkami, které jsou pokládány k diskuzi je rozdíl. Na výzkumné otázky nelze odpovědět pouze „ano“ nebo „ne“, ale lze na ně odpovědět více způsoby a můžeme k nim získat dostatečné množství relevantních odpovědí (Skutil & (eds), 2011, s. 52). Výzkumné otázky musí být dostatečně široké, pracovat s obecnějšími koncepty a typicky detailněji zkoumat povahu určitých jevů z perspektivy aktérů, dále se neptají na četnost jevů ani sílu vztahů mezi proměnnými (Švaříček, Šedřová, & kol, 2014, s. 69). Na základě těchto doporučení jsem stanovila jednu hlavní výzkumnou otázku, na kterou budu kvalitativním výzkumem hledat odpověď pomocí dalších podotázek a která povede k naplnění cíle.

Hlavní otázka:

1. Jak vnímají matky svoji účast na terciárním vzdělávání během mateřské či rodičovské dovolené?

Hlavní otázka je základní a velmi obecná, proto bylo nutné její rozložení do dalších pěti podotázek, které jsou více specifické a pomohou najít odpověď na hlavní otázku a dosáhnout stanoveného cíle.

Podotázky:

1. Jaký význam měla účast na terciární vzdělávání během rodičovské dovolené pro matky v budování jejich profesní kariéry?
2. Jakou motivaci k účasti na terciárním vzdělávání měly matky na mateřské dovolené?
3. Setkávaly se matky s nějakými problémy během studia na rodičovské dovolené, a co jim pomohlo je překonat?
4. Jaké důvody měly matky pro studium na vysoké škole právě během období rodičovské dovolené?
5. Jak vnímaly matky sladění péče o rodinu se studiem?

Tyto otázky byly položeny tak, aby byly dostatečně široké a jejich zodpovězení směřovalo k naplnění cíle. První otázka se zaměřuje na budování profesní kariéry, druhá otázka na motivaci matek ke vzdělávání, třetí otázkou chci zjistit, zda existují nějaké problémy, čtvrtá otázka se věnuje důvodům, které matky vedou ke studiu právě v tomto období a poslední otázka se zaměřuje na sladění role matky a studentky. Výzkumné otázky se zaměřují se na zkušenosti dotazovaných žen a během tvoření výzkumných otázek jsem se snažila vyhnout předsudkům.

5.2 Metody výzkumu a zajištění kvality

Ze základních kvalitativních přístupů jsem v diplomové práci zvolila biografický výzkum. Biografické zkoumání se týká malého počtu osob a snaží se nalézt podobnosti a vzorce životních drah pomocí srovnání různých biografií a tím přispět k vysvětlení společenských jevů. Biografický výzkum je zaměřený na emic perspektivu, interakci jedince v sociálním kontextu a zkušenosti jedince v různých rolích v průběhu různých okamžiků

(Hendl, 2016, s. 132-133). Výzkum se soustředí pouze na období studia matky během rodičovské dovolené, proto jsem dle Denzina (in Hendl, 2016, s. 133) zvolila epizodickou biografii, jenž se soustředí pouze na určitou fázi života jedince. Z biografických typů designu jsem použila narativní biografii (Švaříček, Šedřová, & kol, 2014, s. 126).

Hlavní metodou využitou ve výzkumu byl hloubkový rozhovor, který je i nejčastější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Hloubkový rozhovor jsem zvolila, protože výzkum je zaměřený na skupinu matek, které studovaly vysokou nebo vyšší odbornou školu během rodičovské dovolené a cílem je analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry. Právě takové využití hloubkového rozhovoru uvádí i Švaříček (2014, s. 159): *„prostřednictvím rozhovoru jsou tedy zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny“*. Weiss (in Ravitch & Carl, 2021, s. 127) uvedl, že využití rozhovoru jako hlavní metody sběru dat v kvalitativním výzkumu je vhodné, pokud se chceme zaměřit na kompletní a detailní popis zkušeností a perspektivy jedince a porozumnět jim.

Rozhovor byl polostrukturovaný s předem připraveným návodem, jedná se o seznam témat v tabulce č. 5, díky kterému bylo zajištěno, že se dostane na všechna témata, která mě zajímají a zároveň mohl dotazovaný uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Na začátku každého rozhovoru dostala dotazovaná prostor začít o daném tématu sama mluvit, aby bylo jasné, co je pro ni důležité. Během rozhovoru jsem pouze kontrolovala, zda bylo hovořeno o všem pro mě podstatném.

Rodina	<ul style="list-style-type: none"> - starost o domácnost - péče o dítě - zapojení partnera/rodiny - předškolní zařízení
Vzdělávání	<ul style="list-style-type: none"> - průběh studia - význam a důležitost studia - důvody studia - obavy ze studia - překážky ke studiu
Profesní kariéra	<ul style="list-style-type: none"> - návrat na pracovní trh po rodičovské dovolené - vliv dokončení studia na práci - důležitost pracovní kariéry pro ženy
Sociální role	<ul style="list-style-type: none"> - sladění studia a rodičovství - konfliktní situace - uznaná doba rodičovství jako podpora - úvahy na odložení studia - důvody kombinace studia a rodičovství

Tabulka 4: Seznam témat k rozhovoru

Participantky byly požádány i o vyplnění anamnestického dotazníku, jehož cílem bylo získat základní informace o zúčastněných matkách, které mi o nich pomohou získat ucelený obraz a jehož výsledky budou prezentovány při popisu výzkumného vzorku.

Kvalita výzkumu byla zajištěna dodržением zásad validity, reliability a etiky. Validita výzkumu se zaměřuje na pravdivost a platnost výzkumu a celého výzkumného procesu. Pravdivost znamená, že nálezy reprezentují jevy, ke kterým odkazují a platnost, že zjištěné nálezy jsou podepřeny důkazy (Hendl, 2016, s. 31-38). Pro splnění zásad validity výzkumu byly rozhovory audionahrávány a celý proces kvalitativního výzkumu byl detailně popsán a zveřejněn v metodologické části práce či v samotném výzkumu. Limity výzkumu jsou zveřejněny v diskuzi.

Dosažení reliability v kvalitativním výzkumu je obvykle nízké, protože nejsou všechny metody standardizované, proto je doporučované se zaměřit na kritéria spolehlivosti a pečlivosti (Hendl, 2016, s. 39-40). Pro dodržení těchto zásad je součástí přílohy ukázka přepisu rozhovoru a druhá příloha obsahující kódování. Dále byl během výzkumu upraven cíl práce, který původně zněl: „Cílem práce je zanalyzovat možnosti sladění rodinného života se studiem na vysoké škole během mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry“, neboť participantky se vyjadřovaly spíše ke specifikám terciárního vzdělávání během rodičovské dovolené nežli pouze ke sladování rodinného života se studiem.

Etikou výzkumu se ve svém díle zabývá Bryman (2016, s. 125-137), který uvádí čtyři základní etická pravidla. Prvním z nich je, že účastníkovi výzkumu nesmí být ublíženo. Druhým pravidlem je, že účastník výzkumu musí být dostatečně informován a musí s účastí ve výzkumu souhlasit. Dle dalšího pravidla nesmí dojít k narušení soukromí účastníků. Posledním pravidlem je, že je výzkum anonymní, pokud tedy participant nesouhlasí se zveřejněním osobních údajů. Všechny pravidla byly během výzkumu dodrženy. Otázky byly kladeny tak, aby respondentkám neublížily a bylo možné na kteroukoliv otázku neodpovědět, bylo možné i zrušit svoji účast ve výzkumu. Matky jsem o výzkumu podrobně informovala a bylo možné se na cokoliv ohledně výzkumu zeptat, také se zúčastnily výzkumu dobrovolně a ústně souhlasily s nahráváním rozhovoru před jeho začátkem, dále podepsaly informovaný souhlas s účastí ve výzkumu, který je nevyplněný k dispozici v příloze. Samozřejmostí byla anonymizace zúčastněných.

5.3 Sběr a analýza dat

Při výběru respondentů jsem postupovala dle typického vzorkování, zaměřila jsem se na dva typy žen. Prvním typem byly ženy, které plynule navázaly na sekundární vzdělávání studiem vysoké školy, během studia

porodily dítě a staly se tak studentkami na rodičovské dovolené, před rodičovskou dovolenou neměly pracovní zkušenosti. Druhý typ představovaly ženy, pro které studium vysoké či vyšší odborné školy během rodičovské dovolené představovalo možnost zvýšit si kvalifikaci, případně se rekvalifikovat, a které měly zkušenosti s prací na plný úvazek. Výběr osob byl dle doporučení Žumárkové (in Skutil & (eds), 2011, s. 73) záměrný, aby odpovídal cíli výzkumu. Výběr osob byl i postupný, neboť rozhodnutí o osobách které se zúčastní výzkumu neproběhlo pouze na začátku výzkumu a samozřejmě byl i postavený na ochotě participantů účastnit se výzkumu.

Respondentky jsem oslovila formou inzerátu na sociálních sítích. Byly uvedeny dva základní požadavky - studium na vysoké či vyšší odborné škole během rodičovské dovolené alespoň jeden celý semestr a úspěšné dokončení studia, dále bylo uvedeno, že nezáleží na studijním programu ani formě studia. Na tři z respondentek jsem dostala kontakt od žen, které již byly do výzkumu zařazeny, takže byla využita i metoda sněhové koule (Skutil & (eds), 2011, s. 73). Všechny z nich mají společné, že studovaly i za specifických podmínek během pandemie onemocnění covid-19 a jejich studium bylo částečně či zcela přesunuto do online prostředí.

Výzkumu se zúčastnilo 10 žen a rozhovory probíhaly od října roku 2023 do ledna roku 2024 a trvaly přibližně 30 minut, byly nejen osobní (n=6), ale i online (n=4). Participantky byly požádány o vyplnění anamnestického dotazníku, který se zaměřoval na dobu otěhotnění, již dřívější dosažené vzdělání, studovaný studijní obor, počet dětí a jejich věk při dokončení studia, počet semestrů studovaných během rodičovské dovolené a rok ukončení. Na základě tohoto dotazníku představuje výzkumný vzorek tabulka č. 5. Kvůli dodržení zásad anonymizace jsem se rozhodla zveřejnit pouze studovaný obor a nezveřejňovat školu. Co se týče nejvyššího dosaženého vzdělání, tak u poloviny žen to je vzdělání vysokoškolské (n=5),

u čtyř participantek se jedná o vzdělání středoškolské (n=4) a u jedné participantky vyšší odborné (n=1). Během studia otěhotnělo 5 žen (n=5) a před zápisem ke studiu otěhotnělo také 5 žen (n=5).

	období otěhotnění	dosažené vzdělání	studovaný obor	počet dětí, věk	studium s dítětem	rok ukončení
P1	před studiem	VŠ (PhDr.)	Charitativní a sociální práce	2 děti, 8 let a 4 roky	4 semestry	2022
P2	před studiem	VŠ (bc.)	Učitelství pro 2. stupeň a SŠ	1 dítě, 2,5 roku	5 semestrů	2021
P3	během studia	SŠ	Psychologie	1 dítě, 1,5 roku	1 semestr	2022
P4	před studiem	VŠ (Mgr.)	Andragogika	1 dítě, 4 roky	6 semestrů	2021
P5	během studia	SŠ	Právo a právní věda	1 dítě, 1,5 rok	2 semestry	2023
P6	během studia	VŠ (bc.)	Elektroenergetika	1 dítě, 6 měsíců	1 semestr	2022
P7	před studiem	SŠ	Sociální práce	1 děti, 4 roky	6 semestrů	2021
P8	během studia	VOŠ	Všeobecná sestra	1 dítě, 1 rok	3 semestry	2022
P9	před studiem	SŠ	Řízení lidských zdrojů	1 dítě, 5 roky	3 semestrů	2022
P10	před studiem	VŠ (bc.)	Podnikání ve službách cestovního ruchu	2 děti, 8 let a 3 roky	5 semestrů	2021

Tabulka 5: Charakteristika výzkumného vzorku

Během analýzy a interpretace dat určíme, co budeme se získanými daty dělat, abychom jim porozuměli (Hendl, 2008, s. 143). Rozhovory byly analyzovány z přepisů jejich zvukového záznamu, protože konečnými zdroji dat pro analýzu jsou právě přepisy provedených rozhovorů. (Švaříček &

Šedová, 2014, s. 181) Získané rozhovory byly přepsány, aby mohlo dojít k jejich kódování. Jako první jsem zvolila doslovnou transkripci rozhovorů, z kterých jsem nakonec odstranila výplňová slova, protože rozhovor sám o sobě nebyl cílem, ale jen prostředkem k získání dat. A jak kritizují Hepburn a Bolden (in Jurka, Martinková, & Roubínková, 2014), fonetické přepisy podle nich způsobují, že mluvčí působí hloupě a nevzdělaně. Z toho důvodu jsem se rozhodla tyto zcela nepodstatná slova vynechat a soustředit se zejména na obsah rozhovorů, který se tak stal přehlednější.

Analýza probíhala technikou otevřeného kódování, což je proces rozdělení textu na jednotky, ty jsou pojmenovány a s takto nově pojmenovanými fragmenty výzkumník pracuje (Švaříček & Šedová, 2014, s. 211). Rozhovory jsem kodovala vytisknuté na papíru pomocí tužky a to nejdříve na nízké úrovni abstrakce a důležité části rozdělila na jednotky a nadepsala kódem, následně jsem vytvořila seznam témat, která se v rozhovoru vyskytují. Poté jsem rozhovory i s jednotlivými kódy přečetla znovu a jednotlivé kódy spojila do podkategorií a následně určila jejich kategorie. Právě roztřízené kódy do podkategorií a kategorií jsou k dispozici v třetí příloze diplomové práce.

Dále jsem určila výzkumné oblasti na základě stanovených výzkumných podotázek. Všechny tyto oblasti byly zkoumány metodou polostrukturovaného rozhovoru. Jednotlivé výzkumné oblasti, kterými se výzkum zabývá, jsem přehledně zpracovala do tabulky č. 6. Výzkumná oblast „Vliv studia na profesní kariéru“ se zaměří na dvě části – zda žena předpokládala již před studiem, že jí dosažené studium ovlivní kariéru a jakým způsobem k ovlivnění kariéry došlo. Ve výzkumné oblasti „Motivace ke studiu“ se zaměřím na motivy matek a na proměnu motivace během studia. Ve výzkumné oblasti „Bariéry ve vzdělávání“ se zaměřím na to, zda existovaly nějaké bariéry ve vzdělávání, a co jim pomohlo je překonat.

Výzkumná oblast „důvody ke studiu“ se zaměří na to, proč se matky přihlásily ke studiu právě v období rodičovské dovolené nebo v případě, že otěhotněly během studia, proč se rozhodly ve studiu pokračovat. Poslední oblast „Sladění péče o rodinu se studiem“ se zaměří na kombinaci sociálních rolí matky a studentky, zjistí, co ženy dělaly pro to, aby dokázaly vystudovat i s malým dítětem.

Výzkumná podotázka	Výzkumná oblast
1. Jaký význam měla účast na terciární vzdělávání během rodičovské dovolené pro matky v budování jejich profesní kariéry?	Vliv studia na profesní kariéru
2. Jakou motivaci k účasti na terciárním vzdělávání měly matky na mateřské dovolené?	Motivace ke studiu
3. Setkávaly se matky s nějakými problémy během studia na rodičovské dovolené, a co jim pomohlo je překonat?	Bariéry ve vzdělávání
4. Jaké důvody měly matky pro studium na vysoké škole právě během období rodičovské dovolené?	Důvody ke studiu
5. Jak vnímaly matky sladění péče o rodinu se studiem?	Sladění péče o rodinu se studiem

Tabulka 6: *Struktura výzkumu*

Kapitola metodologie představila průběh přípravy na kvalitativní výzkum. Kromě představení typu výzkumu a důvodu jeho volby, jsem uvedla i cíl, výzkumné otázky, dále jsem představila výzkumný vzorek a metodu sběru dat a jejich následnou analýzu. Na závěr bylo představeno rozdělení výzkumných oblastí na základě zvolených výzkumných podotázek, jejichž výzkumem a výsledkům na základě zjištěných dat se budou zabývat následující kapitoly.

6 Vliv studia na profesní kariéru

Fakt, že studium ovlivňuje profesní kariéru, byl představen v teoretické části práce. Nyní se zaměřím na to, jak ovlivnění kariéry studiem vnímají vybrané ženy. První zkoumanou oblastí je vliv terciárního studia během období mateřské/rodičovské dovolené na profesní kariéru z pohledu matek s osobní zkušeností.

První představím výzkum vlivu studia na profesní kariéru a budu pracovat s již vytvořenými kódy, ale i s rozhovory, na které během podkapitoly také odkazuji. V druhé části kapitoly budou představeny výsledky vlivu studia na profesní kariéru, které budou shrnuty a jejichž součástí bude i odpověď na výzkumnou podotázku.

6.1 Zkoumání vlivu studia na profesní kariéru

Všechny participantky uvedly, že se rozhodly studovat vyšší odbornou školu nebo vysokou školu, protože v té době věřily, že získání titulu a s ním i nabytých vědomostí jim pomůže v jejich profesní kariéře.

P4: *„A možná i to bylo jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla studovat, abych když si pak budu po rodičovské hledat práci a pracovní uplatnění, abych mohla nabídnout i něco navíc a abych si mohla třeba i do životopisu uvést, že jsem ‚jenom neseďela tři roky s dítětem doma‘, ale že jsem v tu dobu něco aktivně já sama dělala, takže i to byla jedna z motivací, proč studovat a proč si to vzdělání rozšířit, abych potom to uplatnění na trhu práce měla možná lepší, nebo aby pro mě bylo snazší vrátit se potom zpět do práce.“*

Participantka P6 byla v době rozhovoru stále na mateřské dovolené, přesto již má založený živnostenský list a alespoň částečně pracuje z domu, proto si po dokončení studia myslí, že jí studium v kariéře pomohlo a jako jediná z respondentek zastává dvoustopý typ kariéry, ostatní ženy daly přednost přerušované kariéře, tyto typy jsou podrobněji zpracovány kapitole

3 *Profesní kariéra matek.* Jen jedna žena (P1) během rozhovoru uvedla, že jí nově dosažené vzdělání její kariéru neovlivnilo, protože našla práci v již dříve vystudovaném oboru, kterou získala během posledního studovaného ročníku, ale protože stále o práci v novém oboru přemýšlí, rozhodla se studium dokončit.

P1: *„Já dělám úplně jiný obor, ale já si fakt myslela, když jsem nastupovala, že tu sociální práci budu dělat, ale nechávám si to jako taková zadní vrátka.“*

Čtyři participantky (P2, P3, P5, P8) otěhotněly během studia a pokud by studium nedokončily, nemohly by vybranou práci vykonávat a již vystudované roky by pro ně byly z pohledu získání vysněné práce „ztrátou času“. Pro výkon těchto povolání je třeba dle zákona mít vystudované vysokoškolské studium, což byl právě hlavní důvod, proč všechny tyto ženy studium úspěšně i s dítětem dokončily. Studium tedy mělo přímý vliv na jejich kariéru, což si uvědomovaly již v době těhotenství. Tři z nich (P2, P5, P8) jsou stále na mateřské dovolené a zatím v oboru nepracují, ale bez studia by nebylo možné vybranou práci vykonávat a po rodičovské dovolené chtějí do vystudovaného oboru nastoupit, proto jsou přesvědčené o pozitivním ovlivnění kariéry právě studiem.

P2: *„Tak s bakalářem... Já jsem chtěla jít do školství, chtěla jsem učit a prostě to nejde. Takže mi nic jinýho nezbylo. A pak když už se do něčeho dám, tak zatnu zuby...“*

Čtyři respondentky (P1, P4, P9, P10) se nemohly nebo nechtěly vrátit do původního zaměstnání po rodičovské dovolené, proto se rozhodly nastoupit co terciárního vzdělávání, aby mohly nabídnout na pracovním trhu něco navíc a aby pomohly svojí kariéře. Respondentka P1 nakonec práci ve stejném oboru, ale jiné organizaci našla. Dvě respondentky (P4, P9) sháněly delší dobu vhodnou pracovní pozici, která by odpovídala jejich

dosaženému vzdělání, protože chtěly získat práci v oboru, který vystudovaly. Respondentka P4 dokonce uvedla, že je nyní v práci, právě kvůli dokončenému studiu, vnímána jako odborník na danou problematiku. Respondentka P10 po dokončení studia začala podnikat v oboru, který vystudovala, a ve kterém byla zaměstnaná ještě před nástupem na mateřskou dovolenou a tvrdí, že právě studium ji dodalo odvahu si vlastní podnik založit.

P10: *„Já jsem byla před mateřskou zaměstnaná v jedné cestovní kanceláři, ale věděla jsem, že se tam vracet nechci a začala jsem si pohrávat s myšlenkou založit si vlastní kancelář, jenže jsem z toho měla trochu strach, ale právě manžel mě hodně podpořil, našel tuto školu a řekl, ať to jdu zkusit, když budu teď s malým doma. No a myslím, že hlavně kvůli tomu jsem měla odvahu si tu cestovku otevřít, byla jsem si taková jistější v tom, co dělám a rozhodně studia nelituju.“*

Jedna respondentka (P7) pracující ve státní sféře se rozhodla pro dodělání vysokoškolského studia, protože právě získání titulu jí navýší plat a šance získat povýšení. Po studiu a rodičovské dovolené se vrátila na své původní místo a plat jí byl dle očekávání navýšen, v období rozhovoru se hlásila do výběrového řízení na novou vedoucí pozici na stejném pracovišti. Ve státní sféře pracuje i respondentka P3, které získání titulu ovlivnilo i platové zařazení, nicméně jak bylo řečeno, bez vzdělání by svoji práci vykonávat ani nemohla. Na souvislosti mezi vzděláním a platem státních zaměstnanců poukazuje teoretická kapitola 3.2 *Vzdělávání jako forma budování kariéry.*

P7: *„No, tak víte jak to je, u nás jsou platové tabulky, takže když nemám školu, nemůžu se moc posunout výš, tak jsem si řekla, že když už budu doma, tak to zkusím, no a povedlo se to, zrovna odešla kolegyně do důchodu a byla i volná třída,*

když jsem se vrátila, takže mám vyšší plat a teď se k nám hledá i vedoucí, tak jsem se zkusila i přihlásit do výběrka, to bych jen se střední neudělala.“

Osm participantek (P1, P3, P4, P5, P6, P8, P9, P10) během rozhovoru ocenilo znalosti a zkušenosti, které získaly během vzdělání a jež jim jsou nápomocné nejen v zaměstnání, ale i v běžném životě. Osm z deseti respondentek o sobě tvrdí, že úspěšným absolvováním studia získaly vyšší úroveň znalostí a dovedností, schopnosti myšlení a komunikace, což jsou některé předpoklady signalizační teorie představené v kapitole 2.2 *Důležitost vzdělání v dnešní společnosti*. Dvě participantky (P3, P7) zmínily nedostatky kombinovaného studia a uvedly, že studium v denní formě by jim pravděpodobně přineslo více znalostí a dovedností, nicméně ani jedna z nich by dle vlastního názoru denní studium s malým dítětem nezvládla. Participantka P2 neuvedla, zda jí studium přineslo další znalosti či dovednosti.

P9: *„Mně to studium nepřineslo jen titul, ten taky a určitě jsem ráda, že ho mám, ale po tom studiu mi přijde, že daleko líp komunikuju s lidma, umím se víc prosadit a mám i celkově větší všeobecný přehled, taky sociální síť, ve třídě jsem měla spoustu velmi zkušených lidí, kteří i ty zkušenosti předávali dál, to bylo super.“*

P3: *„A myslím si teda, že dálkové studium je, aspoň u nás, i jako určitě snazší. Takže kdybych studovala prezenčně, tak nemám šanci to zvládnout ani s tou podporou, kterou mám teďka. U nás bych nikomu nedoporučovala studium dálkové, jako skrz vědomosti, protože to je fakt slabší. Ale když člověk potřebuje... takhle je to lepší než nic, si myslím.“*

6.2 Zjištění vlivu studia na profesní kariéru

První zkoumanou oblastí byl vliv studia na profesní kariéru. Přehledné zpracování výsledků je představeno v tabulce č. 7. Z výzkumu

vyplývalo, že všetky zúčastnené matky na počiatku štúdia verili v pozitívny vplyv štúdia na ich kariéru získaním terciárneho vzdelania. Šesť žien získalo prácu vo študovanom odbore, iba jedna žena zvolila prácu v inom odbore, tri ženy zatiaľ nie sú zaradené do výsledkov, pretože v čase rozhovorov boli stále na rodičovskej dovolenke. Štyri ženy si zvolili takú budúcu zamestnanosť, v ktorej je potrebné mať vysokoškolské vzdelanie. Štyri ženy sa pre štúdium rozhodli, pretože sa nemohli alebo nechceli vrátiť do pôvodnej zamestnanosti, jedna žena sa pre štúdium rozhodla, aby si zlepšila svoju pozíciu v súčasných prácach. Osem žien ocenilo ako pomoc vo svojej kariére nielen získanie vysokoškolskeho titulu, ale aj získanie nových vedomostí a skúseností, ktoré im budú prospešné v práci i v každodennom živote.

Vplyv štúdia na profesnú kariéru	Ano	Ne
Veria v pozitívny vplyv štúdia na kariéru	10	-
Získanie práce vo študovanom odbore	6	1
Profesia vyžaduje vysokoškolské vzdelanie	4	6
Nemožnosť/nechcuť pracovať v pôvodnej práci	4	1
Ocenenie získaných vedomostí a skúseností	8	-

Tabuľka 7: Vplyv štúdia na profesnú kariéru vybraných matiek

Jaká je odpoveď na výskumnú otázku „*Jaký význam mala účasť na terciárnom vzdelávaní počas rodičovskej dovolenky pre matky v budovaní ich profesnej kariéry?*“ Z odpovedí žien, ktoré sa zúčastnili výskumu, vyplýva, že všetky považujú štúdium za súčasť budovania ich kariéry a veria, že štúdium získalo lepšiu pozíciu na trhu práce. Niektoré z nich nemôžu prácu vykonávať bez vzdelania a niektorým získané vzdelanie dodalo odvahy a sebaistoty v budovaní kariéry. Tri matky sa zatiaľ do práce nevrátili, ale sú presvedčené, že štúdium ich kariéru pozitívne ovplyvní. Iba jednej žene, ktorá získala terciárne vzdelanie už predtým, štúdium kariéru neovplyvnilo, pretože je rada, že ju získala a má možnosť získať prácu i v inom odbore.

7 Motivace ke studiu

Druhou zkoumanou oblastí je motivace k terciárnímu studiu během období mateřské či rodičovské dovolené, zaměřím se na to, co motivovalo matky ve studiu pokračovat a dokončit jej. Tuto oblast zkoumám z pohledu matek s osobní zkušeností.

První představím výzkum motivace ke studiu a budu pracovat s již vytvořenými kódy, ale i s rozhovory, na které během podkapitoly také odkazuji. V druhé části kapitoly budou představeny výsledky zjištěné motivace ke studiu, které budou shrnuty a jejichž součástí bude i odpověď na výzkumnou podotázku.

7.1 Zkoumání motivace ke studiu

Všechny ženy nějakým způsobem motivovala vidina získání lepší pozice na trhu práce, kvůli které se ke studiu přihlásily. Tento motiv byl podrobně rozebrán v předchozí kapitole, a proto uvedu pouze shrnutí. Čtyři respondentky (P2, P3, P5, P8) by bez studia nemohly svoji práci vykonávat a byly motivovány získáním práce v oboru, tři respondentky (P1, P8, P9) motivovalo větší množství dostupných pracovních míst v novém oboru, tři respondentky (P4, P6, P9) byly přesvědčeny o získání více znalostí a dovedností, které jim zajistí lepší pozici na trhu práce a lepší zaměstnání. Jedna respondentka (P7) chtěla dosáhnout zvýšení platu a možnosti povýšení ve stejném zaměstnání. Jedna respondentka (P10) chtěla použít získané znalosti k založení vlastního podnikání.

Druhým motivem, který ženy uváděly, byl vlastní rozvoj, tento motiv byl v nějaké formě uvedený všemi deseti ženami a všechny motivovala vlastní potřeba seberealizace. Šest žen (P2, P3, P5, P6, P8, P9) uvedlo vlastní povahové rysy, jako ambicióznost, houževnatost či orientace na výkon jako motiv, který je nutil ve vzdělávání pokračovat a dokončit jej.

Dalším motivem, který ženy podporoval v rozvoji a motivoval je studovat, byl zájem o obor, který zmínilo sedm žen (P1, P3, P4, P5, P6, P9, P10).

P5: *„Jako to studium mě bavilo, jenže pak musím být ještě koncipientka a pak bych měla teprve začít budovat kariéru, ne hned být doma s dětma, ale já rodinu chtěla dřív než ve čtyřiceti. Jsem celkem ambiciózní a věřila jsem, že to zvládneme. Já bych stejně nedokázala být jen doma, mně by chyběla nějaká seberealizace. Takhle jsem jezdila do školy ráda, pořád mě to naplňovalo a doma jsem si užívala malýho.“*

Další důležitou motivací byla pro ženy podpora jejich okolí. Všechny ženy uvedly, že si nedokážou představit studovat bez podpory jejich manžela a rodiny, dokonce si myslí, že bez jejich podpory je nemožné vystudovat. Pět participantek (P2, P4, P7, P9, P10) uvedlo jako důležitou motivaci také kolektiv, jaký se ve třídě vytvořil, tyto ženy zmínily, že si našly ve škole přátele, se kterými se během studia podporovali a kvůli kterým bylo snazší se připravovat do školy.

P8: *„Nejdůležitější pro mě bylo, že mě podpořil partner, abych studovala, když jsem jako otěhotněla. Když jsme to řekli mým rodičům, tak jejich reakce byla, hlavně ať si zkusím dodělat školu, že by to byla škoda a že mi se vším pomůžou. Bez nich bych to asi nikdy nedokončila.“*

Dvě participantky (P2, P4) označily právě přátele z ročníku jako jeden z důvodů, proč se rozhodly ve studiu pokračovat. V případě ženy P2 to byl tak silný motiv, že ji to vedlo k tomu, nastoupit po přerušení studia do vyššího ročníku, aby mohla studovat a ukončit s přáteli, vystudovala tedy dva ročníky zároveň. Participantka P4 ocenila, že nebyla diskriminovaná, přestože se nemohla účastnit všech kolektivních akcí a naopak ji spolužáci ve studiu podporovali, pokud zrovna musela zůstat doma s nemocným dítětem. Sociální kontakt se stejně smýšlejícími lidmi byl uveden jako motiv třemi participantkami (P4, P6, P10).

P2: „Já jsem měla známé na tom dálkovém studiu už z předchozího studia a myslím si, že zrovna na té vysoké škole je fajn mít nějakýho parťáka, s kterým se o něco podělíte a ty materiály si popůjčovat, tak jsem pak studovala dva ročníky v jednom, abych ukončila řádně s nima.“

Šest respondentek (P2, P3, P5, P6, P8, P10) uvedlo jako motivaci ke studiu naplnění vlastního očekávání vystudovat vysokou školu, pět z nich (P2, P3, P5, P6, P8) plynule pokračovaly v dřívějším studiu a byly odhodlány vysokoškolské studium získat. Respondentka P10 měla již vystudované bakalářské studium, ale právě pro naplnění vlastního očekávání, že by bylo vhodné si studium pro založení vlastního podnikání doplnit, se rozhodla se ke studiu vrátit i s dětmi. Jako další z motivů uvedly tři respondentky (P3, P5, P6) naplnění očekávání ostatních, ve všech případech se je jednalo o vlastní rodinu (P3, P5, P6), případně i partnera a jeho rodinu (P3).

P3: „Na druhou stranu tam vnímám trošku i tu prestiž toho titulu a tím, že můj otec je vysokoškolsky vzdělaný, tak i on má tu potřebu, abych ten titul měla, a cítím ten tlak trošku i od tchánovců, kteří jsou taky vysokoškolsky vzdělání, ale to je asi až spíš sekundární motivace, dělám to hlavně pro sebe.“

Jako další z motivů, který osobně považuji za specifický pro rodiče dětí, byl uveden pěti respondentkami (P2, P7, P9, P10) vzor pro dítě, tyto ženy vnímaly získání vysokoškolského studia jako motivaci pro své děti, se později k vysokoškolskému studiu taky přihlásit. Tento motiv souhlasí s tvrzením v teoretické kapitole 2.4. *Bariéry ve vzdělávání*, že vzdělání se přenáší v rámci rodiny a to zejména v těch sociálních vrstvách, které v něm vidí hodnotu samu o sobě.

P10: „Já už jsem měla děti docela velký, když jsem dělala státnice, takže bylo vidět, že to, že chodím do školy, už vnímají, tak mi přišlo fajn, že jim jdu jako

příkladem, že vnímají, že chodit do školy je prostě normální součástí života, tak jsem si říkala, že třeba je to pak taky trochu motivuje, jít na vysokou.“

Jako poslední motivace ke studiu, která je specifická právě pro matky studující na rodičovské dovolené, a která byla s pokračujícím studiem stále více motivující, byla všemi matkami uvedena zodpovědnost. Respondentky cítily potřebu úspěšně dokončit studium, protože nebyly samy, které měly zásluhu na tom, že mohou studovat. Měly potřebu vrátit členům rodiny čas, který trávili s dítětem během jejich studia právě získáním titulu. Cítily i zodpovědnost ke svému dítěti, protože věnovaly svůj čas škole na jeho úkor.

P8: „Pak by mě mrzelo, kdybych to nedokončila, kdyby jako neklapal ta moje seberealizace toho, co chci dělat, spíš takový to zklamání, že jsem teda selhala a přitom jsem mohla trávit ten čas s tím miminkem a taky, že všichni kolem dělali možný i nemožný, abych do té školy chodit mohla a já bych to nezvládla.“

7.2 Zjištění motivace ke studiu

Druhou zkoumanou oblastí byla motivace ke studiu, přehledné shrnutí motivace respondentek představuje tabulka č. 8. Největší motivací pro studující matky byla možnost osobního rozvoje, zlepšení pracovního uplatnění, podpora v jejich okolí, ale i pocit zodpovědnosti, tyto motivy byly uvedeny všemi matkami. Dalším motivem byl pro pět žen požadavek zaměstnavatele, tři ženy uvedly, že studovaly pro sebe a požadavek zaměstnavatele na zvýšení kvalifikace nezaznamenaly. Čtyři ženy motivovaly podněty z okolí, zejména od rodiny nebo partnera a chtěly vystudovat i kvůli nim, dvě ženy cítily podporu okolí, ale nestudovaly kvůli nim. Šest žen motivovalo vlastní očekávání neboli touha získat vysokoškolské vzdělání. Čtyři ženy věřily, že jejich studium je dobrým vzorem pro jejich dítě, které tím podpoří v jeho studiu. Sedm žen motivoval

jejich vlastní zájem o obor. Šest matek uvedlo školní kolektiv jako motivující a tři ženy motivovala možnost sociálního kontaktu.

Motivace	Ano	Ne
Osobní rozvoj	10	-
Zlepšení pracovního uplatnění	10	-
Podpora okolí	10	-
Požadavek zaměstnavatele	5	3
Podnět od lidí z okolí	4	2
Vlastní očekávání	6	-
Zodpovědnost	10	-
Vzor pro dítě	4	-
Zájem o obor	7	-
Kolektiv	6	-
Sociální kontakt	3	-

Tabulka 8: *Motivace vybraných matek*

Jaká je odpověď na výzkumnou otázku „*Jakou motivaci k účasti na terciárním vzdělávání měly matky na mateřské dovolené?*“ Z odpovědí žen, jež se zúčastnily výzkumu, vyplývá, že nejčastější motivací je zlepšení vlastní pozice na trhu práce, osobní rozvoj, podpora okolí a pocit zodpovědnosti k rodině a dítěti. Jako další motivace bylo uvedeno naplnění vlastního očekávání nebo očekávání rodiny, zájem o obor a potřeba sociálního kontaktu, specifickou motivací je také vytvoření pozitivního vzoru pro dítě.

8 Bariéry ve vzdělávání

Třetí zkoumanou oblastí jsou bariéry ve vzdělávání během období mateřské či rodičovské dovolené z pohledu matek. Zaměřím se na to, jestli vybrané matky nějaké bariéry pociťovaly a co jim ztěžovalo studium, ale také zjistím, co jim pomohlo tyto bariéry překonat.

První představím výzkum bariér ve vzdělávání a budu pracovat s již vytvořenými kódy, ale i s rozhovory, na které během podkapitoly také odkazuji. V druhé části kapitoly budou představeny výsledky zkoumání bariér ve vzdělávání, které budou shrnuty a jejichž součástí bude i odpověď na výzkumnou podotázku.

8.1 Zkoumání bariér ve vzdělávání

Všechny ženy pociťovaly omezený čas na studium jako bariéru. Všechny z nich uvedly nutnost sehnat hlídání pro dítě jako možnou bariéru, pokud chtěly jít do školy na přednášku či seminář, případně praxi. Všechny se snažily plnit své školní povinnosti v době, kdy dítě spalo. Čtyři respondentky (P1, P5, P6, P8) své povinnosti někdy plnily u prarodičů, kteří hlídali dítě, a ony mohly psát práce do školy a měly tak více klidu.

P6: „Když jsem měla nějaký těžší úkol, nebo pak hlavně, když jsem psala diplomovou práci, tak jsem se třeba sbalila a na celý den jsem jela k rodičům, tam jsem se zavřela a snažila se psát, abych měla klid, akorát jsem chodila malýho kojit“

Jako další bariéru studia během rodičovské dovolené vnímaly matky omezenou možnost soustředění. Osm participantek (P1, P3, P5, P6, P7, P8, P9, P10) vnímalo nedostatečný klid na přípravu. Pět participantek (P2, P3, P5, P7, P10) pociťovalo únavu z péče o dítě a domácnost a bylo pro ně těžké najít energii na přípravu do školy.

P5: „Pro mě bylo asi nejhorší, že bylo nutný dělat věci do školy na povel, jakože ‚teď usnul, tak běž rychle něco dělat do školy‘, anebo kombinace práce doma a do školy jak se blížily termíny odevzdání úkolů a zkoušky, tak toho prostě bylo moc... To jsem třeba večer, jak malej usnul, vyžehlila prádlo, a pak už se mi chtělo jít akorát spát, ne ještě dělat věci do školy“

Vlastní pocity byly participantkami uváděny jako něco, co jim ztěžovalo studium a s čím byla potřeba se naučit pracovat. Sedm participantek (P2, P4, P5, P6, P7, P8, P10) uvedlo, že někdy bylo náročné od dítěte odejít do školy. Čtyři participantky (P3, P7, P8, P9) během rozhovoru zmínily, že měly pocit, že svým studiem zatěžují rodinu. Participantka P2 se během studia jednou setkala s nepochopením ze strany učitele a když se šla omluvit, aby mohla jet domů za nemocným dítětem, bylo jí řečeno „chcete být buď student anebo matka, sloučit to nelze“, což bylo demotivující, nicméně jinou negativní zkušenost ze strany vyučujících nemá.

P2: „Mě spíš štvál ten čas, který jsem nestrávila s tím malým miminem, který třeba zrovna by vás potřebovalo, když bylo nemocný, tak já jsem musela jít na zkoušku nebo prostě někam na přednášky.“

Pomoc překonat některé bariéry pomohl respondentkám (P2, P4, P7, P9) nástup dítěte do školky přibližně v jeho třech letech, i když se jednalo o pomoc pouze během posledního ročníku a při přípravě na státní závěrečné zkoušky. Jakmile dosáhlo dítě tří let, neměly vybrané matky problém umístit dítě do státní školky. Umístit mladší dítě byl problém kvůli nedostatečnému množství volných míst, možností bylo umístit dítě do soukromých jeslí, které byly finančně nákladné a participantky (P2, P5, P10) si je nemohly z rodičovského příspěvku dovolit. Participantka P1 uvedla, že měla štěstí na otevření dětské skupiny, která byla cenově dostupná. Participantka P3 uvedla, že dítě navštěvovalo 1x týdně jesličky, nikoliv kvůli jejímu studiu, ale

kvůli povaze syna, nicméně tento čas využívala pro studium. Tři participantky (P4, P6, P9) zmínily podporu školy, které měla dobře sestavený rozvrh a tři participantky (P4, P5, P6) uvedly možnost nakojit dítě během přestávek. Šest participantek (P2, P4, P6, P8, P9, P10) ocenilo i přístup vyučujících. Osm participantek (P1, P2, P3, P5, P6, P8, P9, P10) využilo možnost uznané doby rodičovství, která je podrobně představena v kapitole 4.2. *Pomoc státu studujícím matkám*, a kterou ženy ocenily zejména kvůli možnosti přerušení či prodloužení studia. Participantka P4 během rozhovoru ocenila i možnost studovat vysokou školu zdarma.

P1: *„A to potom od jeho 2 let jsme měli velké štěstí, že olomoucká charita, měla dětskou skupinu pro 12 dětí a platilo se velice málo peněz. Takže jakmile měl syn dva, tak se nám podařilo získat místo a od toho druhého ročníku, jsem měla dopoledne čas pro sebe, já jsem ho tam dávala jenom od 9 do 12.“*

Všechny matky studovaly během velmi specifického období pandemie covid-19, které všechny uvedly jako pomoc v jejich studiu. Matka P5 ocenila změny ve škole, které s sebou Covid-19 přinesl, zejména během těhotenství. Během pandemie byla část školy přenesena do online prostředí a při poslušání přednášek matky nepotřebovaly tak časté hlídání pro malé dítě. Další výhodu spatřovaly matky (P1, P2, P5, P6, P7, P9) v navýšení písemných prací namísto ústních zkoušek. Výhodou pro všechny z nich bylo i plnění zkoušek online, protože bylo často možné zvolit čas, kdy zkoušku budete plnit, a nebylo nutné na zkoušku přejíždět do školy. Poslední výhodou, kterou tři matky (P5, P7, P10) uvedly, bylo více online knih, takže bylo snazší učit se na zkoušky, psát seminární práce či závěrečnou práci z domu.

P7: *„Během studia začal covid, tak spoustu takových těch těžkých zkoušek bylo online, nebo za nějakou jako seminární práci nebo pracovní úkol. Takže v tomhle*

to bylo super, protože to bylo za ty práce, který jsem dělala, když dítě spalo a manžel měl taky hodně home office, takže se i on víc staral a já mohla psát.“

8.2 Zjištění bariér ve vzdělávání

Třetí zkoumanou oblastí byly bariéry ve vzdělávání, které jsou přehledně představené v tabulce č. 9. Největší bariérou byl pro všechny matky omezený čas na studium. S touto bariérou souvisí i nutnost shánění hlídání pro dítě a plnění školních povinností během spánku dítěte, což bylo někdy problémem pro všechny ženy, proto čtyři z nich zvolily možnost plnění povinností u prarodičů. Tři matky považují za bariéru nedostupnost jeslí, dvě děti jesle či dětskou skupinu během studia využívaly. Osm matek zmínilo jako problém nedostatečný klid na přípravu do školy a pět z nich únavu z péče o dítě a domácnost. Některým ženám ztěžovaly studium jejich vlastní pocity, sedm žen uvedlo, že někdy bylo náročné od dítěte odejít a čtyři z nich pociťovaly zatížení rodiny kvůli vlastnímu studiu.

Bariéry ve vzdělávání	Ano	Ne
Omezený čas na studium	10	-
Nutnost sehnat hlídání pro dítě	10	-
Plnění školních povinností při spánku dítěte	10	-
Plnění povinností u prarodičů	4	-
Nedostupnost jeslí	3	2
Nedostatečný klid na přípravu	8	-
Únava z péče o dítě a domácnost	5	-
Náročné odejít od dítěte	7	-
Pocit zatěžování rodiny	4	-

Tabulka 9: Bariéry vybraných matek

Tato výzkumná oblast se nezabývala pouze bariérami, ale i tím, co matkám na rodičovské dovolené studium usnadňovalo. Pomoc překonání bariér je znázorněna v tabulce č. 10. Šesti matkám pomohl ve studiu nástup

dítěte do školky nebo jeslí. Pomoc ženy ocenily i ze strany vzdělávací instituce, tři ženy ocenily dobře sestavený rozvrh studia, tři ženy uvedly možnost nakojení dítěte ve škole a šest žen ocenilo přístup vyučujících. Osm žen využilo možnost uznané doby rodičovství a všem ženám velmi pomohlo, že studovaly během pandemie covid-19.

Pomoc překonání bariér	Ano	Ne
Nástup dítěte do školky/jeslí	6	4
Dobře sestavený rozvrh	3	-
Možnost nakojit dítě ve škole	3	-
Přístup vyučujících	6	-
Uznaná doba rodičovství	8	1
Období studia během pandemie covid-19	10	-

Tabulka 10: Pomoc překonání bariér vybraných matek

Jak zní odpověď na výzkumnou otázku „*Setkávaly se matky s nějakými problémy během studia na rodičovské dovolené, a co jim pomohlo je překonat?*“ Z odpovědí žen, jež se zúčastnily výzkumu, vyplývá, že největším problémem byl omezený čas na studium, limitovaný spánkem dítěte či jeho hlídáním další osobou. Druhým problémem byla omezená schopnost soustředění, kvůli nedostatečnému klidu a únavě z péče o domácnost a o dítě. Posledním problémem byly vlastní pocity, výčitky svědomí z odcházení od dítěte a ze zatěžování rodiny kvůli studiu. Pomocí byl nástup dítěte do školky ve třech letech, dvě matky umístily dítě do jeslí/dětské skupiny dříve. Jako pomoc ve studiu byla uvedena i podpora školy. Poslední pomocí pro všechny dotázané ženy, byla specifická situace v období pandemie Covid 19, protože v tu dobu bylo studium alespoň částečně přeneseno do online prostoru, což matkám usnadnilo studium zejména kvůli menší potřebě hlídání dítěte.

9 Důvody ke studiu

Čtvrtou zkoumanou oblastí jsou důvody k terciárnímu studiu právě během období mateřské či rodičovské dovolené. V této oblasti se zaměřím na to, proč vybrané ženy zvolily ke studiu právě toto období, jestli si jej zvolily a vrátily se do školy nebo jestli se i přes těhotenství a rodičovskou dovolenou rozhodly ve studiu pokračovat.

První představím výzkum důvodů ke studiu a budu pracovat s již vytvořenými kódy, ale i s rozhovory, na které během podkapitoly také odkazuji. V druhé části kapitoly budou představeny výsledky zkoumání důvodů ke studiu v období rodičovské dovolené, které budou shrnuty a jejichž součástí bude i odpověď na výzkumnou podotázku.

9.1 Zkoumání důvodů ke studiu

Jako první, se zaměřím na ženy (P1, P4, P7, P9, P10), které se ke studiu přihlásily už s dítětem. Tyto ženy uvedly, že právě těhotenství nebo narození dítěte a dlouhá doba rodičovské dovolené pro ně byly tím impulsem, proč se rozhodly ke studiu přihlásit. Jak již bylo uvedeno dříve, jedním z důvodů přihlášení byl i strach z pracovního prostředí po skončení rodičovské dovolené a snaha vylepšit svoji pozici na pracovním trhu. Tři matky (P4, P7, P9) uvedly, že jedním z důvodů byla nuda na rodičovské dovolené. Matka P1 uvedla, že měla dříve časově náročnou práci, která by ji studium neumožnila, a proto využila možnosti studovat během rodičovské dovolené. Matka P10 využila toto období ke studiu a přípravě na vlastní podnikání.

P9: Já jsem chtěla studovat hlavně kvůli práci, že jsem už nechtěla dělat tam, kde předtím a s tou školou mi přišlo, že budu mít víc možností. Dítěti už byly skoro dva, když jsem nastoupila, takže jsem si řekla, že mi dochází čas, abych stihla něco udělat, taky už mě ta rodičovská docela vyčerpávala a potřebovala jsem změnu, tohle bylo furt dokola, už taková trochu nuda někdy.

Pět matek (P2, P3, P5, P6, P8) otěhotnělo v průběhu studia, matka P3 otěhotněla během bakalářského studia a s dítětem studovala magisterské studium, matka P2 otěhotněla v bakalářském studiu, které studovala s novorozencem a s dítětem se přihlásila i k navazujícímu magisterskému studiu, ve kterém porodila druhé dítě. V případě těchto pěti matek mě zajímá, proč se ženy rozhodly ve studiu pokračovat, přestože se jim narodilo dítě a nastoupily na rodičovskou dovolenou. Jak již bylo uvedeno dříve, pro čtyři matky (P2, P3, P5, P8) byla hlavním důvodem možnost pracovat v oboru, který již předtím několik let studovaly, matce P6 se dítě narodilo až ke konci studia a chtěla tak studium dokončit i s ním. Tři matky (P2, P6, P8) otěhotněly během studia neplánovaně a chtěly proto studium dokončit i přes rodičovství. Dvě matky (P3, P5) těhotenství během studia plánovaly a věřily, že tyto dvě role dokážou zkombinovat. Nechtěly odkládat rodičovství do pozdějšího věku, což se může jevit v dnešní společnosti jako problém podrobněji rozebrán v kapitole 4.3 *Odkládání rodičovství kvůli studiu*. Jako další důvod, dokončení studia během rodičovské a nikoliv až po ní, uvedly matky (P5, P6, P8) obavy, že by se již ke studiu nemusely vrátit, matka P2 dokonce uvedla strach z prokrastinace, pokud zůstane s dítětem doma.

P6: *„My chtěli miminko až tak dva roky po škole, abych se i trochu zapracovala, tohle nebyl úplně náš plán, ale stalo se, tak jsem si řekla, že ten půl rok a státnice s miminkem prostě dám. Neumím si představit, že bych se na to jako vykašlala nebo to dodělávala později, jako teď tři roky ‚nic‘ a pak se najednou učit a zas od začátku, to bych asi nedala. Vůbec jsem si tu možnost nepřipouštěla.“*

Posledním důvodem, který je společný pro obě skupiny matek, je naplnění vlastních potřeb i během období rodičovské dovolené. Čtyři matky (P4, P8, P9, P10) si formou studia snažily zachovat znalosti či získat nové. Prostor pro sebe byl jako důvod uveden šesti matkami (P2, P3, P5, P7, P9,

P10). A naplnění vlastních potřeb, zejména možnost seberealizace uvedly jako důvod studia během rodičovské dovolené všechny matky.

P3: *„Právě já mám ještě docela relativně výhodu v tom, že mám děti při studiu a ne při té práci, protože představa, že bych dostudovala, pak měla třeba děti a pak šla teprve do práce. Taky bych nechtěla s dětma zůstat 4 roky na rodičovské, neříkám, že to je ztráta času, ale mě by to nenaplňovalo. Já bych právě cítila, že, no že mi něco utíká asi.“*

9.2 Zjištění důvodů ke studiu

Čtvrtá výzkumná oblast se zabývala důvody ke studiu během období rodičovské dovolené, výsledky jsou zpracovány v tabulce č. 11. Pět žen, které se ke studiu přihlásily s dítětem, uvedlo, že právě rodičovská dovolená byla tím impulsem začít studovat a všechny z nich se obávaly návratu do pracovního prostředí po rodičovské dovolené, tři z těchto žen se v období rodičovské dovolené nudily. Čtyři matky, které otěhotněly během studia, chtěly vykonávat práci, pro kterou studovaly, bylo tedy nutné úspěšně absolvovat vysokoškolské studium. Tři z nich se obávaly přerušování studia, protože by se k němu již nemusely vrátit a dvě ženy věřily, že dokážou zkombinovat roli matky s rolí studentky. Posledním důvodem všech žen, byla snaha o naplnění vlastních potřeb právě během období rodičovské dovolené, šest z nich chtělo získat prostor pro sebe a čtyři z nich se snažily o zachování či získání nových znalostí. Dalo by se říci, že matky jednaly dle ekonomické teorie uvedené v kapitole 2.2 *Důležitost vzdělání v dnešní společnosti*, neboť považovaly vzdělávání jako investici, věnovaly do něj své explicitní náklady a náklady obětované příležitosti, které se matek dotkly nejvíce (čas strávený studiem namísto času stráveného s dítětem), protože věřily, že výnosy, které jim doplnění vzdělání přinese, budou vyšší, získají lepší pracovní místo a kvalitnější život.

Důvody ke studiu	Ano	Ne
Dítě jako impuls ke studiu	5	5
Strach z návratu do pracovního prostředí	5	-
Nuda na rodičovské dovolené	3	-
Příprava na vlastní podnikání	2	1
Nutnost pro práci v oboru	4	-
Plánované těhotenství a kombinace rolí	2	-
Strach z nedokončení studia po rodičovské	3	-
Naplnění vlastních potřeb	10	-
Prostor pro sebe	6	-
Snaha zachovat si či získat nové znalosti	4	-

Tabulka 11: *Důvody ke studiu vybraných matek*

Jaká je tedy odpověď na výzkumnou otázku „*Jaké důvody mají matky pro studium na vysoké škole právě během období rodičovské dovolené?*“ Z odpovědí žen, jež se zúčastnily výzkumu, vyplývá, že všechny ženy studovaly během rodičovské dovolené, aby zlepšily svoji pracovní kariéru. Některé ženy se obávaly návratu do práce po skončení rodičovské dovolené a tři z nich se v tomto období nudily. Některé ženy musely vystudovat, přestože otěhotněly, aby jim byla umožněna práce ve vysněném a dříve studovaném oboru nebo se bály, že by se po rodičovské dovolené ke studiu nevrátily. Dvě matky dokonce věřily, že se jim kombinace role matky a studentky podaří a zvolily si to jako pro ně výhodnější cestu. Posledním důvodem, byla snaha o naplnění vlastních potřeb právě během období rodičovské dovolené, získání prostoru pro sebe a snaha o zachování znalostí a získání nových.

10 Sladění péče o rodinu se studiem

Pátou zkoumanou oblastí jsou možnosti sladění péče o rodinu se studiem. V této oblasti jsou středem zájmu zejména strategie, jaké matky zvolily, aby dokázaly úspěšně zkombinovat svoji roli matky s rolí studentky.

První představím výzkum sladění péče o rodinu se studiem a budu pracovat s již vytvořenými kódy, ale i s rozhovory, na které během podkapitoly také odkazuji. V druhé části kapitoly budou představeny výsledky zkoumání sladění péče o rodinu se studiem, které budou shrnuty a jejichž součástí bude i odpověď na výzkumnou podotázku.

10.1 Zkoumání sladění péče o rodinu se studiem

Všechny matky zvolily strategii denní péče o dítě a do školy se připravovaly v době, kdy dítě spalo, což znamená v jeho denním spánku nebo večer a obětovaly tomu jejich volný čas. V případě náročnějších úkolů nebo při přípravě na zkoušky bylo nutné zajistit pro dítě hlídání, protože byla potřeba více času a bylo nutné větší soustředění. V této době si bral otec dítě mimo domov nebo bylo na hlídání u prarodičů, později a v případě větších dětí i ve školce, některé ženy (P1, P5, P6, P8) využily možnost plnit školní povinnosti u svých rodičů. Všechny ženy se tedy setkaly s pracovně-rodinným konfliktem, kterému se věnuje kapitola 4.1. *Dva typy konfliktů zaměstnaných žen*. Tento typ konfliktu pociťovaly matky více, nežli rodinně-pracovní konflikt, který matky sice zaznamenaly, ale nebyl pro ně tak důležitý, jako první typ konfliktu, protože péče o dítě byla přednější než studium. Nejvíce byly oba typy konfliktů zaznamenány během zkouškového období nebo v období před státními závěrečnými zkouškami.

P3: *„Bylo potřeba sladit třeba jeho spánek a svůj čas, kdy budu psát seminární práce nebo prostě úkoly do školy, tak jsem se to snažila nacpat do toho jeho prostoru, kdy on spí, takže třeba po obědě nebo právě večer, takže tady tohle, že jsem*

ho nemohla uspat jenom tak někde, ale snažila jsem se ho uspávat co nejbližší domu, abych potom jenom rychle mohla přiskočit k počítači a psát“.

Všechny participantky považovaly za náročné zkombinovat se studiem a péčí o dítě ještě péči o domácnost. Pět žen (P1, P2, P5, P7, P10) uvedlo, že mělo péči o domácnost rozdělenou s manželem, tyto ženy dle jejich tvrzení rozhodně nežijí v tradiční rodině, pojem je představen v kapitole 1. Rodina. Dvě ženy (P6, P8) uvedly, že jim s péčí o domácnost pomáhala babička, zejména ve zkouškovém období. Třem ženám (P3, P4, P9) se snažil pomáhat manžel, ale péče o domácnost byla zejména jejich povinností, což bylo velmi náročné, pokud bylo zrovna zkouškové období, participantka P3 uvedla, že domácí práce v tomto období nestíhala, což bylo zdrojem konfliktů mezi ní a manželem. Tvrzení Špidlu, zmíněné také v kapitole 1 *Rodina*, že většinová společnost stále ještě vychází z předpokladu, že muž je živitelem rodiny a žena se stará o domácnost, podpořily dvě respondentky (P4, P9), protože v době jejich rodičovské dovolené byl muž jediným živitelem rodiny a byl velmi pracovně vytížený, a proto se nemohl zapojit do péče o domácnost. Žena P4 uvedla, že před nástupem ke studiu měla obavy, zda bude možné zkombinovat péči o domácnost a péči o dítě se studiem, tak aby nic z toho nebylo zanedbáváno.

P1: „Jako já bych to vůbec nezvládla, kdybych měla plnou domácnost na svých bedrech a starost o děti a manžel by přišel z práce a lehl by si někde, tak to bych nedala bez té podpory. Byly spolužačky, které neměly podporu manžela a bylo to i bez těch dětí složité, protože zvládat domácnost a to studium je prostě těžké.“

Všechny ženy zvolily během rodičovství studium v kombinované formě, takže nebylo nutné jezdit do školy tak často, většina přednášek probíhala v pátek nebo v sobotu. Participantky (P4, P6, P9) uvedly dobře sestavený rozvrh fakultou, díky kterému se jim lépe zajišťovala péče o dítě,

pokud musely jet do školy. Participantky (P1, P4, P6, P7, P9, P10) zmínily využití možnosti jezdit do školy autem, což byla rychlejší varianta a flexibilnější, pokud by bylo nutné přijet za dítětem domů. Participantka P3 zmínila, že některé přednášky byly uznány za aktivní účast ve výuce a proto bylo nutné zajistit hlídání a zúčastnit se jich.

P6: „Přednášky na dálkovým byly předem vypsáné, vždycky v pátek a hned tu sobotu, takže ještě v těhotenství jsem tam někdy přespala u kamarádky, ale s miminkem to nešlo, takže jsem jezdila autem tak 40 minut, vždycky jsem spěchala domů, abych byla brzo zpátky, pokud teda nejeli partner s malým se mnou...“

Příprava do školy probíhala ve všech případech během spánku dítěte. Tři participantky (P2, P6, P9) uvedly, že si texty nahrávaly na diktafon a mohly se tak připravovat do školy i pokud vozily kočárek nebo třeba dítě uspávaly. Tři participantky (P4, P5, P7) zmínily nutnost odjíždět během studia do knihovny a potřebu zajistit si hlídání i po tuto dobu. Dvě participantky (P9, P10) četly doporučenou literaturu před spaním. Šesti participantkám (P1, P2, P5, P6, P7, P9) vyhovovalo psaní seminárních prací více než příprava na zkoušky, protože na to měly více času a mohly je psát v době, která jim více vyhovovala. Pět participantek (P2, P5, P7, P9, P10) uvedlo, že během finále konečné přípravy na státní zkoušky se snažily uspokojit pouze dětské základní potřeby, ale většinu dne věnovaly přípravě, volný čas mu věnoval otec nebo prarodiče jakmile přijeli z práce.

P2: „Jela jsem, fakt jsem se ráno vzbudila, malá si prostě hrála, takový to zabezpečení těch základních potřeb, který to děcko má a prostě pak jsem si ty otázky četla a pak jsem si zas něco vypisovala, pak šla spát odpoledne, takže zase jsem si podtrhávala, pak přišel třeba manžel v pět z práce, takže zase jsem jako jela no...“

Všechny ženy považují za nejdůležitější mít podporu a pomoc rodiny a shodují se, že bez jejich pomoci je nemožné vystudovat s malým dítětem vysokou či vyšší odbornou školu.

P8: *„Bez pomoci manžela a rodičů bych to stoprocentně nedala, my měly splnit i určitéj počet praxí, ale i bez toho, kde bych to dítě jako měla, kdybych zrovna musela do školy? Bez hlídání by to fakt nešlo, ale taky byly takovou psychickou podporou, když jsem si už myslela, že to prostě zvládnout nejde, tak tu pro mě byli, podrželi mě a věřili, že to zvládnou. Jsem jim fakt vděčná...“*

10.2 Zjištění sladění péče o rodinu se studiem

Pátá a zároveň poslední výzkumná oblast byla zaměřená na sladění péče o rodinu se studiem. Výsledky šetření jsou přehledně zpracovány v tabulce č. 12. Všechny matky, které se výzkumného šetření zúčastnily, volily strategii denní péče o dítě a přípravu ke studiu v době jeho spánku, všechny také během studia zažily pracovní-rodinný i rodinně-pracovní konflikt. Kromě péče o rodinu bylo nutné zajistit i péči o domácnost, pět žen ji proto mělo rozdělenou s manželem, dvěma ženám jezdila s domácností vypomáhat babička a tři ženy měly domácnost plně na starosti. Všechny ženy zvolily v období rodičovské dovolené kombinované studium, které jim jej umožnilo lépe sladit s rodinnými povinnostmi. Šest žen zvolilo dojíždění do školy autem, kvůli větší flexibilitě a šetření času během dopravy. Tři ženy zvolily taktiku nahrávání studijních textů na diktafon a jejich poslouchání v době, kdy vozily dítě v kočárku nebo jej uspávaly. Pět žen uvedlo, že v nejnáročnějším studijním období, tedy před státními zkouškami, omezily péči o dítě a svoji pozornost věnovaly spíše studiu. Za nejdůležitější považují všechny ženy získání podpory ke studiu nejen od partnera, ale i od širší rodiny, bez které považují studium během rodičovské dovolené za nemožné.

Sladění péče o rodinu se studiem	Ano	Ne
Péče o dítě a příprava ke studiu v jeho spánku	10	-
Pracovně-rodinný konflikt	10	-
Rodinně-pracovní konflikt	10	-
Rozdělení péče o domácnost s manželem	5	5
Pomoc s domácností od své matky	2	8
Péče o domácnost povinností ženy	3	7
Kombinované studium	10	-
Dojíždění do školy autem	6	-
Nahrávání textů, poslouchání s dítětem	3	-
Před státnicemi omezení péče o dítě	5	-
Bez podpory a pomoci rodiny nelze studovat	10	-

Tabulka 12: Sladění péče o rodinu se studiem vybraných matek

Jaká je tedy odpověď na výzkumnou otázku „*Jak vnímaly matky sladění péče o rodinu se studiem?*“ Z odpovědí žen, jež se zúčastnily výzkumu, vyplývá, že sladění péče o rodinu se studiem je možné, ale náročné. Je potřeba věnovat se dítěti a přípravu do školy dělat na místo svého volného času, jakmile dítě usne. Pokud je nutné věnovat přípravě do školy více času, o dítě se stará otec nebo prarodiče. Všechny matky zaznamenaly pracovně-rodinný i rodinně-pracovní konflikt, který byl nejvíce znát během zkouškového období. Kromě sladění péče o dítě se studiem, je nutné ještě zajistit péči o domácnost, což je velmi náročné. Jako nejdůležitější faktor, díky kterému mohly studovat během období rodičovské dovolené, vnímají všechny ženy pomoc a podporu partnera/manžela, ale i širší rodiny, bez jejich pomoci by nebylo možné studium s péčí o dítě sladit.

11 Výsledky

Poslední jedenáctá kapitola práce představuje výsledky kvalitativního výzkumného šetření. Cílem této části práce je poskytnout celkový souhrn dat, která byla zjištěna během kvalitativního výzkumného šetření. V předchozích kapitolách jsem se věnovala výzkumu jednotlivých zkoumaných oblastí, proto jsem nyní schopná získaná data zpracovat, shrnout a zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. V druhé části této kapitoly, se zaměřím i na analýzu specifik terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry. Po provedení analýzy dojde k naplnění vytyčeného cíle diplomové práce. Závěr kapitoly je věnován diskuzi, která bude zaměřena na limity i přínosy provedeného šetření.

11.1 Vnímání studia matkami

Tato podkapitola má za cíl shrnout poznatky získané během provedeného výzkumného šetření a hledání odpovědí na výzkumné podotázky. Proto se nyní zaměřím na hlavní a obecně položenou výzkumnou otázku *„Jak vnímaly matky svoji účast na terciárním vzdělávání během mateřské či rodičovské dovolené?“*, která mi umožní napsat jednotné zjištění a výsledky mé kvalitativně zaměřené studie.

Vybrané matky, které mají se studiem během rodičovské dovolené vlastní zkušenosti, vnímají svoji účast na terciárním vzdělávání na jednu stranu jako náročnou, ale přesto ji nakonec hodnotí pozitivně. Studium jim zajistilo více vlastního prostoru, ve kterém se mohly samy rozvíjet a získat nové znalosti a zkušenosti, které jim jsou přínosem pro pracovní i každodenní život. Studium nepředalo matkám jen nové znalosti a zkušenosti, ale také jim dodalo sebedůvěru. Během rodičovské dovolené mohly přispět ke svému kariéernímu růstu a navýšení kvalifikace, navzdory

tomu, že byly s dítětem doma mimo pracovní trh a je očekáváno snížení či stagnování jejich kvalifikace. Zátěž spojenou s kombinací studia mateřství pociťovaly zejména během zkouškového období, vždy na konci semestru. Matky ocenily i sociální kontakt se stejně smýšlejícími lidmi a získání nové sociální sítě.

Byla potřeba počítat s omezeným časem ke studiu a omezenou schopností se koncentrovat, protože malé dítě vyžaduje téměř celodenní péči, proto všechny matky upozornily na fakt, že pokud žena nemá podporu partnera/manžela a širší rodiny, není možné studium zvládnout. Kromě pomoci s péčí o dítě některým ženám pomáhala i rodina, zejména partner, s péčí o domácnost. Právě i kvůli jejich podpoře a pomoci, cítily zodpovědnost a potřebu studium dokončit, neboť to, že mohly studovat, bylo zásluhou i blízkého okolí. Všechny matky využily možnosti studovat v kombinované formě, ve které je potřebná menší docházka nežli v prezenční formě studia a je předem stanovený rozvrh s přednáškami. Matky, které se ke studiu přihlásily již s dítětem, vnímaly dlouhou rodičovskou dovolenou jako to, co jim umožnilo se ke studiu přihlásit.

Pro porovnání vnímání terciárního studia rovnou po střední škole a během mateřské dovolené v pozdějším věku a s pracovními zkušenostmi cituji ženu (P1), která obě tyto situace zažila a tvrdí, že život na mateřské dovolené se zaměřuje více na dítě i pokud matka studuje.

P1: *„Jo, v těch 20 jsem to brala víc jako přirozenost, že prostě jsem po tom gymnáziu, dělám vysokou školu, takže je prostě přirozené studovat, kdežto s tou mateřskou ten pocit už nemáte, protože máte jiné centrum života trošku. Já už v těch 20, to studium byl můj život, já jsem neměla děti a neměla manžela, měla jsem přítele, ale jako... to studium bylo prostě centrum mého života a u té mateřské se vám to centrum úplně posune někam jinam, protože máte prostě partnera, máte rodinu,*

máte tady ty děti, které se stanou centrem, ať chcete nebo nechcete, a to studium bylo víc na boku, takže určitě to bylo jiné.“

Matky svého studia nelitují a ostatním ženám na rodičovské dovolené, které by v tomto období chtěly studovat, studium doporučují, ale upozorňují, že je to náročné a je potřeba si spoustu faktorů dobře promyslet.

P3: „Hmm. Určitě bych to doporučila a druhým dechem bych dodala, že to není pro každého, že právě je potřeba zvážit spoustu věcí. Jestli ta žena je ochotná ten volný čas, když to dítě spí, místo toho, aby sis třeba četla, nebo si taky odpočinula, tak věnovat tomu, že bude psát tu seminární práci, jestli má to rodinné zázemí, nebo to hlídání, které vlastně je potřeba. Jestli má partnera, který je schopen, se prostě za ní postavit, a taky to dítě jako třeba chvilku pohlídat nebo cokoliv no.. Takže ano, ale...“

V této části byly shrnuté výsledky kvalitativního šetření a zodpovězena hlavní výzkumná otázka. Bylo přidáno doporučení pro ženy, které by o studiu během rodičovské dovolené uvažovaly. Toto doporučení také poukazuje na to, jak bylo studium vnímáno samotnými matkami.

11.2 Specifika terciárního studia během rodičovské dovolené

Tato podkapitola je zaměřena na analýzu specifík terciárního studia během rodičovské dovolené. Na studium je nahlíženo jako na formu budování kariéry, která je během mateřství běžně upozaděna. Specifika budou rozebrány u všech pěti oblastí, kterým se kvalitativní šetření věnovalo.

Vliv studia na profesní kariéru je patrný pro všechny, nikoliv pouze pro matky na rodičovské dovolené, jak je představeno v kapitole 2.2 *Důležitost vzdělání v dnešní společnosti* na statistice osob ohrožených chudobou podle dosaženého vzdělání. Nicméně ženy bez terciárního vzdělání jsou mnohem více ohroženy chudobou nežli stejně vzdělaní muži. Matky malých dětí jsou ohroženy nezaměstnaností více než ženy bez dětí, jak je uvedeno v kapitole 3.3. *Důležitost vzdělání pro ženy*. Získání terciárního studia je z těchto důvodů pro matky velkým přínosem. Je to patrné i z výzkumu, z kterého vyplynulo, že studium právě během tohoto období ženám kariéru podstatně ovlivnilo, což dokazuje i tvrzení, že šest ze sedmi žen, které se již vrátily na trh práce, našly práci ve vystudovaném oboru, zbylé tři z nich zatím práci nehledaly. Všechny zapojené matky jsou zastánkyněmi egalitárního přístupu a aby nedošlo během rodičovství ke snížení či stagnování jejich kvalifikace, rozhodly se proto v této době studovat. Byly vyjádřeny také obavy z návratu na pracovní trh po rodičovské dovolené i pocity, že jim získané studium navýšilo sebedůvěru a dodalo odvalu v pracovním prostředí.

Motivace vybraných matek dodržuje Benešovu strukturu motivů zmíněnou v kapitole 2.3 *Motivace ke vzdělávání*, neboť mezi motivy matek patřil sociální kontakt, snaha o získání sociálních podnětů, vnější očekávání i kognitivní zájmy. V téže kapitole je uvedeno, že vysokoškolsky vzdělaní lidé mají vyrovnanou pracovní a mimo pracovní motivaci, stejně tak všech

deset respondentek uvedlo oba tyto druhy motivace. Ve výzkumu motivace Rabušice, Rabušicové a Šed'ové v roce 2008, uvedeného v téže teoretické kapitole, bylo nejčastější motivací zlepšení pracovního uplatnění a osobní rozvoj, tyto dvě motivace se objevily i u všech participantek, všechny zúčastněné matky uvedly jako další důležitou motivaci podporu okolí. Specifickou motivací pro studující matky byl pocit zodpovědnosti a vzor pro dítě, které se ve zmíněném výzkumu neobjevovaly.

Nedostatek času a chybějící péče o dítě patří i dle Beneše mezi hlavní bariéry, proč se dospělí lidé nevzdělávají, jak je uvedeno v kapitole 2. 4 *Bariéry ve vzdělávání*. Co se týká skupin bariér dle Cross, uvedené tamtéž, studující matky pocítovali zejména situační bariéry, institucionální či osobnostní bariéry nebyly zaznamenány nebo matky nepovažovaly za důležité je zmínit. Zde je patrné, že věci, které Cross považuje za institucionální bariéry neboli překážky na straně vzdělávací instituce, nejenže matky nezmínily jako problém, ale dokonce některé z nich označily jako pomoc v jejich studiu. Proto je třeba ocenit přístup vzdělávacích institucí, které matky během rodičovské dovolené ve studiu podporují i přestože není jisté, zda je jejich pomoc záměrná.

Specifickým důvodem pro studium, který se netýká nikoho jiného než rodiče na rodičovské dovolené, je nuda rodičovské dovolené, což může souviset s délkou rodičovské dovolené v České republice. Stejně tak považují za specifický důvod narození dítěte jako impuls pro přihlášení ke studiu nebo strach z nedokončení studia po skončení rodičovské dovolené. Prostor pro sebe a naplnění vlastních potřeb je svým způsobem také specifický pro matky, i když tyto důvody mohou být uvedeny všemi studujícími. Je to z toho důvodu, že pokud se ženě narodí dítě, čas, který může věnovat pouze sobě, se stává omezeným.

Nutnost sladit péči o rodinu a studium je specifickým úkolem, pro všechny studenty, kteří jsou zároveň i rodiči, nicméně je patrné, že tato

skutečnost zasahuje matky během rodičovské dovolené více než nežli jiné studující rodiče. Při studiu byly děti v celodenní péči matky, která obstarávala jeho potřeby a věnovala se jeho vývoji, pokud potřebovala prostor ke studiu, nejlepší volbou pro ni bylo zajištění hlídání dítěte další osobou, které ovšem nebylo vždy možné. U studujících matek docházelo ke konfliktu mezi rolemi, který je uveden v kapitole 4.1 *Dva typy konfliktů zaměstnaných žen*, protože ne vždy bylo možné splnit očekávání u obou rolí. Během rodičovské dovolené je běžné, že žena obstarává nejen péči o dítě, ale také domácnost, protože většinou je v této době rodina finančně závislá na partnerovi, což také potvrdily i tři ženy, které se kromě studia a péče o dítě staraly samy i o domácnost.

11.3 Diskuze

Diplomová práce se věnuje terciárnímu vzdělávání matek během rodičovské dovolené. V České republice je jedna z nejdelších rodičovských dovolených v Evropě, proto může docházet ke snížení kvalifikace žen s malými dětmi. Nicméně kariéra se stala nedílnou součástí života nejen mužů, ale i žen. Získání terciárního vzdělání právě během této doby považují za zlepšení pozice matky na trhu práce, na který se bude muset po mateřské dovolené vrátit. Samozřejmě se možnost navýšení vzdělání týká pouze žen se středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou nebo s již dříve získaným vysokoškolským vzděláním, které mají zájem a možnost této volby. Kariéra matek na rodičovské dovolené může být pozitivně ovlivněna i jinými způsoby, ale těm se tato práce nevěnuje.

Překvapilo mě zjištění, že matky braly studium jako pozitivní zkušenost, kterou by doporučily i ostatním matkám a během rozhovoru nezaznívalo více negativních zkušeností, což mohlo být ovlivněno tím, že výzkumu se zúčastnily pouze ženy, které studium úspěšně dokončily, proto jej nyní vnímají pozitivněji.

Během výzkumného šetření jsem zaznamenala i limity, se kterými bylo nutné pracovat. Prvním limitem bylo zvolení výzkumné skupiny. Rozhodla jsem se do výzkumu zahrnout ženy, které neukončily studium více než před třemi roky, aby nedošlo ke zkreslení výsledků, což s sebou přineslo omezení výzkumného vzorku. Nejdříve jsem se chtěla zaměřit pouze na ženy, které se ke studiu přihlásily těhotné nebo s miminkem na rodičovské dovolené, ale nebyl dostatečný počet těch, které by se chtěly výzkumu zúčastnit, proto jsem do něj zahrnula i ženy, které během studia otěhotněly a původně kombinaci studia a rodičovství neměly v plánu.

Největším problémem pro mě, jako výzkumníka, bylo zajištění dostatečného množství vhodných participantek, což si vysvětluji tím, že ženy

s malými dětmi nemají tolik volného času, aby se mohly podobného výzkumu zúčastnit a jako studentka jsem jim nemohla za jejich čas nabídnout hodnotnou odměnu. Měla jsem i několik dalších domluvených rozhovorů, které mi matky krátce před jejich provedením zrušily.

Za další limit by mohla být považována délka a podrobnost rozhovorů, které byly s matkami provedeny, nicméně i toto bylo omezené jejich volným časem a já jim jsem vděčná, že mi svůj čas věnovaly. Rozhovory se čtyřmi participantkami probíhaly online a byly závislé na kvalitě internetového připojení, které někdy rozhovor přerušilo a bylo nutné se na probírané věci doptávat znovu. Tři matky vedly rozhovor i s dalším novorozencem, což mohlo narušovat jejich schopnost se soustředit.

Dalším limitujícím prvkem by mohlo být studium všech matek v období pandemie covid-19, která mohla jejich pohled na studium zkreslit, nicméně právě tento prvek by mohl být považován i za přínos výzkumu, jak bude zpracován v následující podkapitole.

Největší přínos výzkumu spatřuji v zjištění, že studium pro matky není tou nejvyšší prioritou, mají pro něj omezený čas a nemohou se na studium tolik soustředit, přesto se mu věnují a oceňují jeho přínosy. Z výzkumu je patrné, že terciární studium během rodičovské dovolené má velmi pozitivní vliv na kariéru žen, což je jeden z nejhlavnějších důvodů, proč se pro studium během rodičovské dovolené rozhodly.

Studium v tomto období s sebou přináší i různá specifika a jak bylo uvedeno, matky malých dětí jsou mnohem více ohroženy nezaměstnaností než jiné ženy, tento hendikep lze snížit zvýšením vzdělání, což udělaly i matky zapojené do kvalitativního šetření, které studovaly během dlouhého období rodičovské dovolené, aby nedošlo ke snížení jejich kvalifikace.

Zajímavé je i zjištění, že studující matky mají vyrovnanou pracovní a mimopracovní motivaci studovat, to si vysvětlují faktem, že matky malých dětí mají omezený čas pro sebe a svoji seberealizaci a proto je právě

seberealizace a získání prostoru pro sebe motivují studovat. Stejně tak spatřuji zcela jasné vysvětlení pracovní motivace, neboť se matky bojí dlouhé neúčasti na trhu práce a snížení kvalifikace. Specifickou motivací pro studující matky byl pocit zodpovědnosti a vzor pro dítě, je tedy patrné, že matky nestudují pouze kvůli sobě.

Největší bariérou pro studující matky bylo zajištění péče o dítě, které většinou zastal někdo z rodiny, v tomto bodě by bylo možné zlepšení zapojení státu či vysokých škol. Pozitivním zjištěním je, že matky pocitovaly podporu ke studiu ze školy a kolektivu, tedy učitelé mají podporující přístup a spolužáci matku nevyčleňují z kolektivu, také školní rozvrh se jevil pro matky přívětivým.

Tato práce by tedy mohla být prakticky využita například vysokými školami nebo státem, který by mohl pomoci s hlídáním dětí během studia, protože bylo zjištěno, že právě tuto pomoc by matky nejvíce ocenily, i když si uvědomují, že není možné takového praktického využití v reálném světě dosáhnout na základě deseti rozhovorů v kvalitativním šetření diplomové práce, ale přece jen je to jistě další vhled do problému, který by mohl být využit i ve větší studii právě pro tyto praktické cíle.

Podstatným přínosem práce je i vhled do úspěšného studia matek a doporučení participantek ženám, které by se také rozhodly studovat během mateřské dovolené, tato práce je může připravit na to, co očekávat a na co se připravit. Může je ke studiu během rodičovské dovolené motivovat.

Zcela jistě mělo zpracování diplomové práce i přínos pro mě samotnou, neboť mě úspěšně vystudované ženy během kvalitativního šetření motivovaly a jejich úspěch považuji za inspirující.

Tato diplomová práce by mohla sloužit jako inspirace danou problematiku více prozkoumat. Zajímavým kvantitativním výzkumem by mohlo být zjištění zájmu matek o terciární studium a zjištění bariér, které jim brání se ke studiu přihlásit. Předpokládanou bariérou bude nedostatečně

zajištěná péče o dítě, proto by bylo vhodné zjistit, jak lze tuto bariéru překonat a zda by matky po jejím odstranění o studiu uvažovaly. Jako zajímavá možnost se mi jeví zajištění hlídání fakultou nebo přidat k legislativní úpravě uznané době rodičovství i alespoň nějaký počet dní dovolené navíc pro hlídající osobu, která musí chodit do práce. Myslím si, že by to bylo výhodné, protože by to pomohlo ženám ve zvýšení kvalifikace a návratu na pracovní trh. Samozřejmě by byla potřeba na toto téma provést obsáhlejší studii, které by se měly zhostit spíše ekonomické či právní obory.

Další výzkum, pro který by mohla tato diplomová práce sloužit jako odrazový můstek, je zaměření se více na sladění studia a rodinné péče a to zejména na pracovní-rodinný a rodinně-pracovní konflikt, neboť tyto konflikty jsou zpracovány pro pracující matky, ale už ne pro studující.

Na závěr bych ráda uvedla jako přínos i studium zkoumaných matek během období pandemie covid-19, protože se jedná o omezenou skupinu žen, které měly možnost v této době studovat. Práce není zaměřená přímo na období studia, ale je patrné, že ženy poznamenalo a je jistě alespoň částečným vhladem do studia matek během pandemie. Téma studia během pandemie covidu-19 u matek na rodičovské dovolené by také mohlo být předmětem dalšího zkoumání.

Závěr

Diplomová práce se zabývala terciárním vzděláváním matek na rodičovské dovolené, na které bylo pohlíženo jako na formu budování jejich kariéry. Proto jsou v teoretické části ukotveny oblasti rodiny, vzdělávání, profesní kariéry žen a sociální role žen. Poznatky z teoretické části jsem využila během kvalitativního šetření a pomohly mi naplnit cíl práce, kterým bylo analyzovat specifika terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování kariéry.

Kvalitativní šetření se zabývalo pěti oblastmi, které byly zkoumány, popsány a následně byla analyzována jejich specifika právě pro studující matky. První z nich byl vliv studia na profesní kariéru, který pocítily všechny zúčastněné ženy a právě kvůli očekávání pozitivního ovlivnění jejich kariéry se pro studium rozhodly. Druhou zkoumanou oblastí byla motivace ke studiu, mezi nejčastější motivaci studujících matek byl zařazen osobní rozvoj, zlepšení pracovního uplatnění a podpora okolí, dále byl všemi matkami uveden pocit zodpovědnosti, byly uváděny i další motivy, které už se ovšem netýkaly všech matek. Třetí oblastí byly bariéry ve vzdělávání, kam patřil zejména nedostatek času pro studium a omezená schopnost soustředění. Kromě bariér je zmíněna i pomoc ve studiu, kterou matky vnímaly. Další oblastí jsou důvody ke studiu, tato oblast se zaměřuje na to, proč se ženy zúčastnily terciárního vzdělávání právě v době rodičovské dovolené. Poslední oblastí jsou možnosti sladění péče o rodinu se studiem, která nám přibližuje strategie, jejichž pomocí matky zvládaly zastávat roli matky i roli studentky současně.

Po zjištění a popsání těchto pěti oblastí z pohledu studujících matek, byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka: *„Jak vnímají matky svoji účast na terciárním vzdělávání během mateřské či rodičovské dovolené?“*, tato část práce shrnuje získané poznatky.

Na základě zjištěných závěrů bylo možné provést analýzu specifík terciárního vzdělávání matek během období mateřské/rodičovské dovolené, jakožto formy budování jejich kariéry. Cíl práce byl naplněn v kapitole 11.2 *Specifika terciárního studia během rodičovské dovolené*. Z analýzy vyplynulo, že získané studium je pro matky velkým přínosem, protože právě matky jsou velmi ovlivňovány dlouhou dobou rodičovské dovolené a možnostmi, že u nich dojde ke snížení či stagnaci profesní kariéry. Po studiu našly ženy práci ve vystudovaném oboru a měly pocit, že jim studium navýšilo sebedůvěru a dodalo odvalu v pracovním prostředí. Motivace je velmi podobná jako u studujících bez malých dětí, nicméně specifickou motivací pro studující matky byl pocit zodpovědnosti, protože jim rodina ve studiu pomáhala a čas strávený studiem byl na úkor času stráveného s dítětem. Druhou specifickou motivací byl uvedený pozitivní vzor pro dítě. Bariéry ve vzdělávání jsou taktéž srovnatelné s bariérami lidí, kteří se nevzdělávají, nicméně zajímavým a pozitivním zjištěním je, že institucionální bariéry nejsou považovány za bariéry, ale matky označily vzdělávací instituce jako ty, které jim studium umožnily či usnadnily. Za specifické důvody pro vzdělávání lze považovat nudu na rodičovské dovolené nebo strach z nedokončení studia po rodičovské dovolené. Velmi specifická je poslední oblast sladění péče o rodinu se studiem, neboť ta nejvíce zasahuje právě matky na rodičovské dovolené, neboť na nich je zpravidla celý den závislá péče o malé dítě, kvůli které ztrácí všechny matčiny ostatní aktivity dočasně svůj význam.

Nedílnou součástí práce je také diskuze, která upozorňuje na limity práce a představuje i její přínosy. Nejvíce limitující byla práce s výzkumným vzorkem, protože matky byly časově omezeny a bylo těžké najít vhodné matky, jež se chtěly do výzkumu zapojit. Za největší přínos práce považují právě analýzu specifík studia na rodičovské dovolené, která může pomoci dalším studujícím matkám nebo těm, kteří je chtějí ve studiu podpořit.

Seznam zdrojů a literatury

1. Allen, T. D., Johnson, R. C., Saboe, K. N., & (eds.). (2012). Dispositional variables and work–family conflict: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 80(1), 17-26. DOI:10.1016/j.jvb.2011.04.004.
2. Badinterová, E. (2005). *XY: o mužské identitě*. Praha; Litomyšl: Paseka.
3. Bartáková Tomešová, H. (2009). *Cesta zpátky : návrat žen po rodičovské dovolené na trh práce v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.
4. Bartáková, H. (2008). Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené. V T. Sirovátka, O. Hora, & (eds), *Rodina, děti a zaměstnání v České společnosti* (stránky 175-206). Boskovice; Brno: František Šalé - Albert.
5. Beck, U. (2018). *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
6. Bednaříková, I. (2013). *Tutor a jeho role v distančním vzdělávání a v e-learningu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
7. Bělohávek, F. (1994). *Osobní kariéra*. Praha: Grada.
8. Beneš, M. (2002). *Idea vzdělávání v dnešní společnosti*. Praha: Eurolex Bohemia.
9. Beneš, M. (2014). *Andragogika*. Praha: Grada.
10. Bičáková, A., & Kalíšková, K. (říjen 2015). *Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce*. Načteno z Genderstudies:
https://genderstudies.cz/download/IDEA_Studie_8_2015_Od_materstvi_k_nezamestnanosti.pdf
11. Brožová, D. (2003). *Společenské souvislosti trhu práce*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
12. Bryman, A. (2016). *Scial Reseach methods*. Oxford: Oxford University Press.
13. CSSZ. (6. červen 2023). *Peněžitá pomoc v mateřství*. Načteno z Česká správa sociálního zabezpečení: <https://www.cssz.cz/penezita-pomoc-v-materstvi>

14. CVVM. (únor 2020). *Názory veřejnosti na roli muže a ženy v rodině*. Načteno z Centrum pro výzkum veřejného mínění :
https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5181/f9/ov200331.pdf
15. CZSO. (30. prosinec 2022). *Práce a mzdy*. Načteno z Český statistický úřad:
<https://www.czso.cz/csu/czso/4-prace-a-mzdy-47orqbtuym>
16. Čermáková, M. (2000). Zaměstnanost, pracovní kompetence a perspektivy české pracující ženy. V M. Čermáková, H. Maříková, J. Šanderová, & M. Tuček, *Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace)* (str. 170). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
17. ČSÚ. (15. prosinec 2022). *Úroveň plodnosti v Česku patřila loni k nejvyšším v EU*. Načteno z Český statistický úřad:
<https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-plodnosti-v-cesku-patrila-loni-k-nejvyssim-v-eu>
18. ČSÚ. (16. leden 2023). *Osoby (18 a více let) ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením podle dosaženého vzdělání a pohlaví, 2021*. Načteno z Práce, sociální statistiky:
https://www.czso.cz/documents/10180/171348105/370002220345.pdf/3a756a9d-b910-4073-a499-9786fb9e0c8a?version=1.1&fbclid=IwAR3bWENvnTlhARvjnKBJNhbrAc3_HyVOIwbMvNCU9TlzVaUfLm8g4m4IeIk
19. Doseděl, T., & Katrňák, T. (1. říjen 2017). *Finanční a nefinanční návratnost vzdělání v době vzdělanostní expanze v České republice*. Načteno z Sociologický časopis: <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.5.361>
20. Dudová, R. (1. červen 2006). *Partnerský život a sladování práce a rodiny v páru u žen a mužů v manažerských pozicích*. Načteno z Gender a výzkum: https://www.genderonline.cz/artkey/gav-200602-0011_family-life-and-the-reconciliation-of-work-and-family-in-the-couples-of-men-and-women-in-managerial-positions.php?l=EN
21. EU. (7. září 2022). *EUR - lex*. Načteno z Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on the Revision of the Barcelona Targets on early childhood education and care: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A442%3AFIN>

22. Farková, M. (2009). *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada Publishing, a.s.
23. Fučík, P., & Manea, B. C. (2014). *RODIČOVSKÉ DRÁHY: Dvacet let vývoje české porodnosti*. Brno: Masarykova Univerzita.
24. Gault, B., Milli, J., & Cruse, L. R. (6. červen 2018). *Investing in Single Mothers' Higher Education: Costs and Benefits to Individuals, Families, and Society*. Získáno 8. červen 2022, z Institute for Women's Policy Research: <https://referenceiwpr.wpengine.com/publications/investing-single-mothers-higher-ed/>
25. Goffman, E. (2018). *Všichni hrajeme divadlo : sebe prezentace v každodenním životě*. Praha: Portál.
26. Hamplová, D. (2018). Rodinné chování a hodnoty a vzdělání . V D. Hamplová, T. Katrňák, & (eds.), *Na vzdělání záleží: Jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti* (stránky 75-88). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
27. Hašková, H. (2014). Načasování a kombinování práce a péče o malé děti. V H. Hašková, M. Vohlídalová, H. Maříková, R. Dudová, & (eds), *Vlastní cestou? : životní dráhy v pozdně moderní společnosti* (stránky 183-208). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
28. Havlík, R. (2015). *Úvod do sociologie*. Praha: Karolinum.
29. Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
30. Chambers, D. (2012). *A sociology of family life*. Cambridge: Polity Press.
31. Jandourek, J. (2009). *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
32. Kalenda, J., & Kočvarová, I. (2017). Proměny bariér ke vzdělávání dospělých v České republice: 2005–2015. *Studia paedagogica*, 22(3), 69-89. doi: 10.5817/SP2017-3-5.
33. Karsten, H. (2006). *Ženy - muži*. Praha: Portál.
34. Keller, J. (1995). *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
35. Keller, J., & Tvrдый, L. (2008). *Vzdělanostní společnost? : chrám, výtah a pojišťovna*. Praha : Sociologické nakladatelství.

36. Koubek, J. (2001). *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Management press.
37. Křížová, A., Maříková, H., Hašková, H., & Formánková, L. (2011). *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
38. Maříková, H. (2000). Dvoukariérová manželství. V M. Čermáková, H. Maříková, J. Šanderová, & M. Tuček, *Proměny současné české rodiny: (rodina-gender-stratifikace)* (stránky 101-140). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
39. Maříková, H. (2014). Kombinace práce, rodiny a soukromého života. V H. Hašková, M. Vohlídalová, H. Maříková, R. Dudová, & (eds), *Vlastní cestou? : životní dráhy v pozdně moderní společnosti* (stránky 159-182). Praha: sociologické nakladatelství (SLON).
40. Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
41. Možný, I. (2008). *Rodina a společnost*. Praha: Slon.
42. MPSV. (20. červenec 2020). *Dětské skupiny – jesle*. Načteno z Ministerstvo práce a sociálních věcí:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/225481/D%C4%9Btsk%C3%A9skupiny+-+jesle_stanovisko+MPSV.pdf/2bf0e3c4-c3ea-ad2b-21e8-4f97c237987c
43. MPSV. (11. červenec 2022). *Počet příjemců rodičovského příspěvku podle pohlaví*. Načteno z Ministerstvo práce a sociálních věcí:
<https://www.mpsv.cz/vybrane-statisticke-udaje>
44. MPSV. (5. červen 2023a). *Rodičovský příspěvek*. Načteno z Ministerstvo práce a sociálních věcí: <https://www.mpsv.cz/-/rodicovsky-prispevek>
45. MPSV. (31. leden 2023b). *Tisková zpráva*. Načteno z Ministerstvo práce a sociálních věcí:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/TZ_zkr%C3%A1cen%C3%A9+BAvazky_310123.pdf/1607cea3-74d7-9c82-ca6b-ff946df48d3c
46. MŠMT. (2001). *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris.

47. MŠMT. (31. květen 2022). *Zápisy do předškolního vzdělávání*. Načteno z Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: <https://sdv.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/zapisy-do-predskolniho-vzdelavani>
48. MŠMT. (23. Leden 2023a). *Data o studentech, poprvé zapsaných a absolventech vysokých škol*. Načteno z F21_cr: studenti - občané ČR podle vysoké školy/fakulty: https://dsia.msmt.cz//vystupy/vu_vs_f2.html
49. MŠMT. (2. listopad 2023b). *Obecná informace o vyšším odborném vzdělávání*. Načteno z Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/obecnainformace-o-vyssim-odbornem-vzdelavani>
50. Nakonečný, M. (1997). *Motivace lidského chování*. Praha : Academia.
51. Nařízení vlády č. 341/2017 Sb. (25. září 2017). *o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě*. Načteno z https://ppropo.mpsv.cz/narizeni_vlady_341_2017#p2
52. Noor, N. M. (2004). Work-family conflict, work- and family-role salience, and women's well-being. *The Journal of social psychology*, 144(4), 389-405. DOI:10.3200/SOCP.144.4.389-406.
53. Paloncyová, J. (květen 2011). *Vztah profesní dráhy a založení rodiny z hlediska generací žen*. Získáno 11. prosinec 2022, z FÓRUM sociální politiky: <https://www.rilsa.cz/clanek/vztah-profesni-drahy-a-zalozeni-rodiny-z-hlediska-generaci-zen/>
54. Petr Fučík, B. C. (2014). *RODIČOVSKÉ DRÁHY: Dvacet let vývoje české porodnosti*. Brno: Masarykova Univerzita.
55. Plamínek, J. (2010). *Vzdělávání dospělých*. Praha: Grada Publishing, a. s.
56. Prášilová, M. (2006). *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
57. Přib, J., Břeská, N., Pilátová, J., & Špundová, E. (2002). *Mateřská a rodičovská dovolená*. Praha: GRADA Publishing, spol. s. r. o.
58. Rabušicová, M., Rabušic, L., & Šeďová, K. (2008). Motivace a bariéry ve vzdělávání dospělých. V M. Rabušicová, & L. Rabušic, *Učíme se po celý*

- život? : o vzdělávání dospělých v České republice (stránky 97-112). Brno: Masarykova Univerzita.
59. Ravitch, S. M., & Carl, N. M. (2021). *Qualitative research: Bringing the conceptual, Theoretical and Methodological*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC; Melbourne: Sage.
60. Rymeš, M. (2003). Osobnost a práce. V J. Štikař, M. Rymeš, K. Riegel, & J. Hoskovec, *Psychologie ve světě práce* (stránky 89-136). Praha: Nakladatelství Karolinum.
61. Simonová, N., & Soukup, P. (2010). Stává se přístup ke vzdělávání v České republice rovnějším/spravedlivějším? V H. Maříková, T. Kostelecký, T. Lebeda, M. Škodová, & (eds), *Jaká je naše společnost? : otázky, které si často klademe* (stránky 351-366). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
62. Sirovátka, T., & Bártková, H. (2008). Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky. V T. Sirovátka, O. Hora, & (eds), *Rodina, děti a zaměstnání v České společnosti* (stránky 63-96). Boskovice/Brno: František Šalé - Albert.
63. Skutil, M., & (eds). (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.
64. Šnýdrová, I. (2006). *Manažerka a stres*. Praha: Grada.
65. Špidla, V. (2008). Zkušenost Evropské unie: rovnost začíná v rodině. V A. Křížková, R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková, & (eds.), *Práce a péče: proměny "rodičovské" v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie* (stránky 11-28). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
66. Šťastná, A., Slabá, J., & Kocourková, J. (září 2017). Plánování, načasování a důvody odkladu narození prvního dítěte v České republice. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*, 3(59), 207-223. Praha: ČSÚ.
67. Švaříček, R., Šed'ová, K., & kol. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
68. Torrington, D., & Hall, L. (1995). *Personnel management : HRM in action*. London: Prentice-Hall.

69. UPOL. (9. říjen 2023). *Práva a povinnosti studenta*. Načteno z Univerzita Palackého v Olomouci: <https://www.upol.cz/studenti/studium/prava-a-povinnosti-studenta/>
70. Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie. II*. Praha: Karolinum.
71. Valentová, M. (2004). *Rovnováha mezi rodinným životem a pracovní kariérou v kontextu ženské zaměstnanosti: mezinárodní srovnávací studie*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno.
72. Veteška, J., Salivarová, J., & (eds). (2013). *Vzdělávání dospělých: příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa service.
73. Wayne, J. H., Musisca, N., & Fleeson, W. (2004). Considering the role of personality in the work–family experience: Relationships of the big five to work–family conflict and facilitation. *Journal of Vocational Behavior*, 64(1), 108-130. DOI:10.1016/S0001-8791(03)00035-6.
74. Zákon č. 48/2013 Sb. (30. leden 2013). *Zákon, kterým se mění zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů*. https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=48/2013%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
75. Zormanová, L. (2017). *Didaktika dospělých*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: <i>Motivace k formálnímu vzdělávání dospělých</i> (Rabušicová, Rabušic, & Šedřová, 2008)	24
Tabulka 2: <i>Pracovní a mimopracovní motivace podle vzdělání</i> (Rabušicová, Rabušic, & Šedřová, 2008, str. 102).....	25
Tabulka 3: <i>Percepce bariér ke vzdělávání dospělých 2005 versus 2015</i> (Kalenda & Kočvarová, 2017, str. 76).....	26
Tabulka 4: <i>Seznam témat k rozhovoru</i>	49
Tabulka 5: <i>Charakteristika výzkumného vzorku</i>	52
Tabulka 6: <i>Struktura výzkumu</i>	54
Tabulka 7: <i>Vliv studia na profesní kariéru vybraných matek</i>	59
Tabulka 8: <i>Motivace vybraných matek</i>	64
Tabulka 9: <i>Bariéry vybraných matek</i>	68
Tabulka 10: <i>Pomoc překonání bariér vybraných matek</i>	69
Tabulka 11: <i>Důvody ke studiu vybraných matek</i>	73
Tabulka 12: <i>Sladění péče o rodinu se studiem vybraných matek</i>	78
Graf 1: <i>Zápisy do předškolního vzdělávání dětí mladších 3 let</i> (MŠMT, 2022)	15
Graf 2: <i>Osoby (18 a více let) ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením podle dosaženého vzdělání a pohlaví</i> (ČSÚ, 2023).....	21
Graf 3: <i>Podíl nezaměstnaných žen v populaci podle věku dětí a dosaženého vzdělání</i> (Bičáková & Kalíšková, 2015, str. 9).....	34
Graf 4: <i>Názory na rozdělení činností v rodině</i> (CVVM, 2020).....	38

Seznam příloh

Příloha 1: *Vzor informovaného souhlasu*

Příloha 2: *Ukázka přepisu rozhovoru*

Příloha 3: *Kódování*

Příloha 1: Vzor informovaného souhlasu

Název diplomové práce: Vzdělávání matek na rodičovské dovolené jako forma podpory budování jejich kariéry

Jméno:

Datum narození:

1. Já, níže podepsaná souhlasím s rozhovorem pro výzkumnou část diplomové práce Romany Coufalové a je mi více než 18 let.
2. Byla jsem podrobně informována o cíli studie, o jejích postupech, a o tom, co se ode mě očekává. Beru na vědomí, že prováděná studie je výzkumnou činností.
3. Porozuměla jsem tomu, že svou účast ve studii mohu kdykoliv přerušit či odstoupit. Moje účast ve studii je dobrovolná a na kteroukoliv otázku mohu odmítnout odpovědět.
4. Při zařazení do studie budou moje osobní data uchována s plnou ochranou důvěrnosti dle platných zákonů ČR, studie je anonymizovaná.
5. Souhlasím s použitím rozhovoru pro účely výzkumu.

Podpis účastníka:

Datum:

Příloha 2: Ukázka přepisu rozhovoru

Datum: 15. 11. 2023

Doba trvání: 29 minut 20 vteřin

Tak můžu se zeptat, jaký to bylo, když jste začala studovat?

Ano i já jsem začala studovat v době, kdy mojí dceři byl 1 rok. A ta motivace k tomu studiu byla z toho důvodu, že jsem se na rodičovské dovolené trošku nudila a taky jsem pořád si chtěla zachovat určitou úroveň znalostí a vědomostí a zvýšit si kvalifikaci, aby pak pro mě byl jednodušší návrat do práce po skončení rodičovské dovolené. Rozhodla jsem se studovat obor andragogika, a to z toho důvodu, že mě to vždycky zajímalo. Částečně jsem se ve své práci vzdělávání dospělých věnovala, takže to byla ta hlavní motivace, proč jsem chtěla studovat andragogiku a tuhle konkrétní vysokou školu jsem si vybrala z toho důvodu, že to byla pro mě dobrá dojezdová vzdálenost a vzhledem k tomu, že jsem byla na mateřské, tak jsem potřebovala ten čas nějak jako efektivně plánovat, abych zvládla studium i dítě. Potřebovala jsem tomu samozřejmě velkou podporu svojí rodiny manžela. Hodně mi pomohla a tchýně, která mi pravidelně hlídala, a to až už v okamžiku, kdy jsem dojížděla vlastně na přednášky, anebo když bylo zkouškový období a potřebovala jsem se samozřejmě připravovat na zkoušky. Když jsem psala nějakou práci, takže bez pomoci manžela a babičky a dědečka, by samozřejmě to studium pro mě nebylo možné, protože s malým dítětem by ani to dálkový studium se moc nedalo řešit. Nejtěžší asi potom byla ta část, kdy jsem se připravovala na státní zkoušky bakalářský, a když jsem psala bakalářskou práci, to samozřejmě vyžadovalo hodně úsilí a času. Takže tam pak bylo potřeba, aby se víc zapojili jiní členové rodiny, aby prostě pohlídali. Ale myslím si, že se to dalo zvládnout, jakože jsem nezažila okamžik, kdy bych jako si řekla, už to prostě nejde skloubit. Byly tam třeba okamžiky, kdy to bylo náročnější, ale nikdy jsem nemyslela na to, že bych řekla, teď to vzdám, protože to prostě nejde. Ta motivace rozšířit si to vzdělání a studovat byla tak silná, že jsem pro to dělala možný i

nemožný, a to bych možná i vypíchla, že pro mě bylo hodně důležitý, že jsem měla pořád ten sociální kontakt s lidma, který měli nějakou stejnou vizi jako já, stejnou úroveň vzdělání a prostě mě to motivovalo v tom studiu pokračovat.

Jak často probíhaly ty přednášky a kde bývalo v tu dobu vaše dítě?

Bylo to průměrně tak 1 měsíčně a vždycky to byl pátek a sobota celý den, takže tou dobou hlídal manžel nebo babička. Dříve samozřejmě to bylo náročný, v tom jednom roce. To dítě je ještě malé, takže tam bylo pro mě i těžký od ní odejít na celý den. Ale tak nějak si člověk na to zvykl.

Přineslo vám to něco, že jste se rozhodla studovat s malým dítětem zároveň?

Tak určitě, že jsem využila ten čas, kdy jsem byla s tím dítětem doma na rodičovské dovolené i k tomu, abych já sama se nějak rozvíjela, jakože to nebylo pořád jenom o tom dítěti, že jsem se mohla jako v tuhle chvíli věnovat i sobě a nebylo to o tom, že bych všechn ten čas prostě pořád trávila jenom s tím dítětem a přizpůsobovala se pořád jenom jemu. Takže to bylo možný prostě skloubit, že prostě nebyla ta fakulta tak daleko, že ten časovej rozvrh, kdy bývalý přednášky, že to bylo jen měsíčně a na dva dny, prostě odjet pro mě nebylo až tak velký problém. Pozitivní bylo to, že jsem vůbec mohla takhle studovat, že to studium bylo bezplatný. Samozřejmě nějaký náklady na dojíždění nebo na skripta a podobně - to ano, ale já za samotný studium neplatila, takže vlastně jsem si mohla dodělat vzdělání.

A než jste vlastně nastoupila na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou, tak jste byla v zaměstnání a byla tam nějaká potřeba navýšit vzdělání?

Tady to bylo právě tak, že já v okamžiku, kdy jsem odcházela na mateřskou dovolenou, tak ta organizace, pro kterou jsem pracovala, se rušila. Takže já jsem věděla, že po rodičovské dovolené už se nebudu mít kam vrátit. A možná i to bylo jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla studovat, abych když si pak budu

po rodičovské hledat práci a pracovní uplatnění, abych mohla prostě nabídnout i něco navíc a abych si mohla třeba i do životopisu uvést, že jsem „jenom neseďela tři roky s dítětem doma“, ale že jsem v tu dobu něco aktivně já sama dělala, takže i to byla jedna z motivací, proč studovat a proč si to vzdělání rozšířit, abych potom prostě to uplatnění na trhu práce měla možná lepší, nebo aby pro mě bylo snazší vrátit se potom jako zpět do práce.

A vnímala jste nějaký negativní stránky toho studia?

Já si nemyslím, že by něco bylo. Marně přemýšlím a asi nemůžu vyloženě říct, že by tam bylo něco negativního. Myslím si, že to studium bylo tak jako naplánovaný, že se to dalo skloubit všechno. Samozřejmě potom, když jsem udělala státní zkoušku, obhájila diplomovou práci, tak jsem si říkala, že ty tři roky toho bakalářského studia, že to strašně rychle uteklo a že mi to víc dalo, než vzalo. Takže pak jsem se i rozhodla v tom studiu pokračovat a udělala jsem přijímačky na navazující studium a pokračovala jsem dál v navazujícím studiu. Během toho navazujícího studia mělo dítě tři nebo čtyři roky, takže to už byla ve školce. Vlastně ten poslední rok, když jsem byla ve 3. ročníku bakalářského studia, tak v tom roce dcera nastoupila do školky, takže půlku toho mého třetího ročníku už dcera bývala ve školce.

A byl problém sehnat místo ve školce?

Kupodivu to pro nás problém nebyl. Normálně jsme jí řádně přihlásili a asi jsme měli štěstí, že ten rok nebyl silný, takže nám ji přijali hnedka do školky, kterou jsme si my vybrali, a nastoupila. Takže nebyl to problém. Ještě možná bych doplnila k tomu, že i co se týče té fakulty, tak by ani nebyl nejspíš problém, kdybych třeba kojila, že by za mnou mohl třeba manžel přijít a já bych jí třeba v rámci přestávky mezi jednotlivými přednáškami mohla nakojit, že to v té škole vůbec nebyl problém, že tam jako nějakým způsobem to zázemí bylo. Takže jsem se necítila nějak diskriminovaná tím, že jsem matka a mám malé dítě a chci studovat. Ani že by to vůči mně jako někdo použil i v přístupu přednášejících třeba, nezaznamenala jsem nějakou

negativní reakci, když třeba byla dcera nemocná a nemohla jsem jet na přednášku, že bych byla za to sankcionována nebo něco takovýho rozhodně ne, prostě ten přístup tam byl stejný.

Uznávala jste si uznanou dobu rodičovství?

Ne, ne neměla. Zvažovala jsem to, ale pak jsem si říkala, že to zvládnou bez nějaké takovéhle jako úlevy.

Ještě se zeptám, jak dlouho jste vlastně čerpala tu rodičovskou dovolenou, kdy jste potom nastupovala do práce?

Rodičovskej příspěvek jsem čerpala čtyři roky, tu plnou dobu, která byla možná, ale víceméně to nebylo ani o tom, že bych tak dlouho chtěla být doma, protože ten poslední rok chodila dcera do školky, ale bylo to o tom, že jsem hledala pracovní uplatnění adekvátně mému vzdělání, a to se nedařilo, takže jsem využila té možnosti prodloužit si tu rodičovskou. Mně to pomohlo i v tom, že jsem se v klidu mohla připravit na státnice, napsat si v klidu bakalářskou práci. Nevím, jak bych to zvládala, kdybych chodila do práce a musela k tomu psát diplomku a starat se o dítě. Takže plný 4 roky jsem byla doma. A potom jsem v jejích čtyřech letech nastoupila do práce.

Takže vlastně potom bakaláři jste nastupovala do práce a tam byl třeba nějaký problém s tím, že máte malé dítě?

Ne nebyl, spíše naopak jsem našla zaměstnání, kde byli velmi vstřícní, takže se dalo v případě, že dcera byla nemocná, třeba využít i home office a zároveň, když jsem potom šla na to navazující studium, tak už jsem pracovala a k tomu chodila do školky, tak mi ten zaměstnavatel i umožňoval brát si volno na studium. To taky byla výhoda, nebo když jsem třeba potřebovala na zkoušku, tak nebyl problém mě prostě uvolnit.

Ještě se zeptám, jak jste měli nastavené rozdělení domácích prací?

Tak pokud to manželovi pracovní vytížení umožňovalo, tak samozřejmě se snažil maximálně pomáhat, co to šlo, ale protože pracuje od rána do večera prostatě, takže spíš se mi snažil o těch víkendech ulevit, že si třeba vzal dceru a jeli někam na výlet nebo šli na vycházku, abych já se prostě mohla připravovat. Ale jinak rozdělení rolí máme tradiční, manžel teda moc nechápal, proč chci studovat, když už jako jednu vysokou školu jsem už vystudovanou měla a ještě když jsem na rodičovské dovolené, tak proč chci znovu do školy. Tak to pro něho trošku těžký to pochopit, ale respektoval to a podporoval mě. Starost o domácnost byla teda spíš na mě společně s přípravou do školy.

Měla jste třeba z něčeho strach, když jste se hlásila s dítětem do školy?

Asi strach byl z toho, že jsem šla do neznáma, že jsem nevěděla, jestli se mi to podaří skloubit, jestli zvládnu pečovat o dítě, starat se o domácnost k tomu, ještě se připravovat do té školy tak, aby nic z toho netrpělo, abych jako všechno dělala s maximálním nasazením, tak toho to jsem měla ze začátku obavy a pak jsem samozřejmě měla strach ke konci studia, jestli zvládnu se připravit na státnice. Jestli mi ta péče o to dítě umožní víc času než obvykle věnovat té přípravě nebo třeba napsat diplomovou práci, protože to samozřejmě vyžaduje nějakou delší dobu na to, než to člověk připraví, ale zvládla jsem to.

A nezvažovala jste prodloužení studia?

Ne, ne. Nebo vlastně potom u toho navazujícího studia, když jsem v pátém ročníku byla znovu těhotná, tak tam přišla ta myšlenka, jestli si to neposunout, protože v době, kdy měly být státnice, tak jsem měla být čerstvě po porodu. Nakonec jsem se rozhodla, že to chci dodělat v tom termínu, v jakým jsem to měla naplánované, což se částečně podařilo. Takže konec studia už byl vlastně se dvěma dětma. A tam si troufám říct, že to už bych asi další studium takhle nezvládla se dvěma dětma, protože to už je úplně jiná péče. Když má člověk na starosti dvě děti, tak tam už bych

neměla tu časovou kapacitu na to studium. Jo, teď se bavím o malých dětech, prostě o pětiletým a novorozenci. Takže tam si myslím, že už by to asi nebylo možný.

Jak vlastně vnímáte vysokou školu?

Určitě je to pro mě důležitý tu vysokou školu mít vystudovanou, ani tak nejde o ten titul, ten mi v té práci až tak velký benefit nepřinesl, ale spíš šlo o ty znalosti a tu praxi nějakou nebo takhle ty poznatky, které jsem si jako odnesla a ty interakce s těma lidma, kteří studovali a byli třeba odborníci z praxe. Takže nejenom ty znalosti, vlastně, co jsem si odnesla jako z té školy, ale vlastně i ty poznatky těch kolegů, který se mnou studovaly, mi třeba pomohly v tom, se někam posunout, nebo nějak prostě se v té práci nastavit. I třeba když jsem se bavila s kolegama, tak už ta komunikace byla na jiné úrovni, protože už jsem absolvovala tu školu a měla jsem z ní nějaké znalosti a už jsem to zase mohla probírat s těma kolegama a věděla jsem, o co jde, takže to mi to určitě pomohlo. I v tom, že jsem teďka jakoby vnímaná v té práci prostě jako člověk, který to vystudoval, je teda na tu oblast nějaký odborník a pro mě to teda jako důležitý je i s ohledem na to, že prostě nechci zakrňt. Chci se dál rozvíjet i v té práci a tohle je jedna z možností. Protože ten seberozvoj je pro mě určitě hodně důležitý.

Bylo narození dítěte pro vás tím impulzem, proč jste se rozhodla studovat?

Je možné, že bych tak o tom neuvažovala, že bych ten seberozvoj řešila prostě jinýma formama studia, ale tady to asi bylo o tom, že jsem najednou měla tu časovou kapacitu a to mě ponouklo k tomu, zjistit si jaký jsou možnosti studia a prostě jsem zjistila, že tady zrovna tahle fakulta otvírá tenhle obor, co mě prostě zajímá, že otevírají i kombinovaný studium, který pro mě prostě přicházelo v úvahu.

Přihlásit se ke studiu bylo vaše rozhodnutí a potom jste získala podporu v okolí?

Když jsem se já vnitřně rozhodla a přihlásila jsem se k těm přijímačkám, tak v té době jsem ještě netušila, jak moc velkou podporu té rodiny budu potřebovat. Já jsem to prostě chtěla zkusit. Já jsem zkusila, jestli se vůbec na tu školu dostanu a pak, když mi přišlo rozhodnutí, že ano, tak jsem začala teprve řešit, že vlastně budu potřebovat tu pomoc té rodiny, abych jakoby mohla na ty přednášky dojíždět. Takže nebylo to o tom, že já bych řekla: „já chci jít studovat a podpoříte mě?“ To rozhodnutí bylo, že jsem si říkala, zkusím to, uvidíme, jestli se vůbec dostanu a pak to budu řešit krok po kroku. Takže až když jsem měla v rukách rozhodnutí o přijetí na tu školu, tak jsem v té chvíli začala teprve reálně uvažovat, jak to teďka uděláme jako prakticky jo, že prostě do té doby jsem o tom tak jako neuvažovala. Potřebovala jsem pomoc i od prarodičů, protože jen s manželem by to asi nešlo, nemohl by být tak často doma a i kdybychom třeba nějak pokryli ty přednáškové dny, tak ale potom, když byla příprava na zkoušku ve zkouškovém období, tak to asi bychom bez pomoci dalších nezvládli, protože tím, že můj manžel byl jedinej živitel rodiny, tak si nemohl brát volno tak často. Takže to si myslím, že kdyby se nezapojili jako babička a dědeček, tak bych asi nedostudovala.

A jakým způsobem jste plnila ty studijní povinnosti, jak probíhala vaše příprava do školy?

Tak u hodně předmětů bylo, že se musela napsat nějaká písemná práce, tak tam to bylo nejen o té domácí přípravě, ale jet třeba do knihovny, protože některý knížky prostě si domů člověk půjčit nemůže. Takže jakoby sehnat si hlídání jet do knihovny a tam třeba pár hodin jako sedět a dělat si výpisky z knih, které si člověk nemůže půjčit domů. Tak třeba to taky bylo náročný, když jsem psala různé práce. A pak samozřejmě, když se člověk učil už přímo jako na tu ústní nebo písemnou zkoušku. To se dalo zvládnout doma, třeba v noci nebo večer, když prostě dítě usnulo, tak si

sednout a učit se. Ono k tomu patřilo i to, že prostě člověk musel jet do té knihovny, ať už prostě si najít tu literaturu, nebo tam chvilku nebo i pár hodin posedět a prostě udělat si ty výpisky a řešit to přímo na tom místě v té knihovně. Taky komunikace s ostatními kolegama, který studovali, jako sdílejí nějakých poznatků a podobně. Měli jsme tam takový mikro skupiny, jakože 3-4 lidi byli víc propojení a ty si volali a sdíleli spolu něco, takže to taky. To zas třeba na tom studiu bylo fajn, když jsem třeba nemohla na nějakou přednášku přijet, protože dítě bylo nemocný, tak kolegové mi poskytli svoje poznámky nebo mi řekli „hele, bylo tam tohle, tohle se zakončí takhle“, že tam vlastně byla i ta pomoc od těch kolegů studujících, že věděli, že jsem máma a mám malé dítě, takže mi třeba pomohli i tím způsobem, že mi prostě poskytli svoje poznámky a svoje poznatky jako z té přednášky nebo nějakou inspiraci a podobně. Takže to na tom bylo třeba taky fajn. A příprava k těm státnicím ta probíhala asi tak, že první částí bylo samozřejmě psaní diplomové práce a tam je spousta hodin strávených nad knížkama a rešerše, příprava výzkumů a podobně. To se víceméně dalo všechno dělat z domu, když nepočítám dojíždění na konzultace a podobně. A potom samozřejmě příprava státnicových okruhů a podobně, tak to už bylo samozřejmě i náročnější na to množství, co se člověk musel naučit a připravit se k těm samotným státním zkouškám. Když byly bakalářský státnice, tak už byly dceři skoro čtyři roky, takže v té době už byla ve školce. Takže ta příprava byla během dopoledne, jako moc času to nebylo, ale taky to byla výhoda a pak samozřejmě taky všichni věděli, v jakém termínu ty státnice mám, takže ten poslední týden před státnicemi už i manžel si třeba si vzal malou a jeli na celý den na výlet nebo třeba o víkendu nebo babička si ji vzala, takže já jsem fakt měla klid. Takže se to prostě dalo, zapojila se celá rodina, ale dalo se to.

Napadá vás ještě něco, co jsme třeba zapoměly?

Já nevím, asi bych třeba ještě vypíchl, jakože je fakt super, že vůbec i ten kolektiv přijme takhle mezi sebe prostě studující matku, která fakt má limity, že od toho dítěte tolik nemůže, třeba když byla nějaká kolektivní aktivita. Já jsem nemohla na noc odjet

od malého dítěte, takže jsem se třeba neúčastnila nějakých takových kolektivních věcí, a přesto jsem nebyla z toho kolektivu vyloučena. Anebo že mi fakt pomohli v tom, že věděli, že potřebuju dřív odejít z přednášky a pak mi napsali, co se probralo, jakože to na tom bylo pozitivní, ale to je samozřejmě kolektiv od kolektivu, to, že mně se podařilo mít dvakrát za sebou takový kolektiv, to neznamena, že to je automatický. A třeba jak jsem říkala i ty prostory té školy umožňovaly, že kdybych třeba kojila, tak jsem mohla přímo v prostorách školy. A samozřejmě byla i výhoda, že to bylo jednou za měsíc dva dny ve škole, potom hodně samostudium a příprava na přednášky byla doma, kdybych třeba musela jezdit častěji na ty přednášky a nebyly to ty soboty, tak už by se mi samozřejmě hůř hledalo hlídání, takže dobře nastavený čas a dobře nastavený plán té výuky. Určitě i to, že v době, kdy jsem studovala bakaláře, byla pandemie covid, takže část výuky pak probíhala online, což taky přispělo k tomu, že jsem měla dítě na klíně a poslouchala jsem online přednášku, nebo že jsme mohli dělat některé zkoušky jenom online, nebo přes nějaký webové aplikace tak, že jsem taky nemusela jezdit kvůli každé zkoušce do školy. Za to jako nemohlo to studium a ta škola ale mohla za to ta situace, jaká nastala celosvětově, ale že to ta škola dokázala vyřešit tak, že jsme to studium absolvovali v takovém termínu, v jakým jsme to měli naplánovaný, že se nám to nějak nezkomplikovalo.

Příloha 3: Kódování

Kategorie	Podkategorie	Kódy
Kariéra:	Vysokoškolský titul	Zvýšení platu
		Pracovní postup
		Hledání odpovídající práce
		Zvýšení vlastních schopností
		Odborník v práci
	Pracovní trh	Touha po jiné práci
		Více možností zaměstnání
		Zlepšení vlastní pozice
	Návrat zpět do zaměstnání	Zrušení původní pozice
		Nechuť návratu
Motivace	Podpora okolí	Přátelé v ročníku
		Pochopení vyučujících
		Podpora partnera a rodiny
	Očekávání	Naplnění očekávání blízkých
		Naplnění vlastního očekávání
		Získání lepší práce
		Vzor pro dítě
	Vlastní rozvoj	Seberalizace
		Zájem o obor
		Ambiciózní
		Orientace na výkon
	Zodpovědnost	Příprava na podnikání
		Čas na úkor dítěte

		Potřeba vrátit podporu rodině
Bariéry	Omezený čas na studium	Hlídaní dítěte Dítě spí Drahé jesle Narážky učitele na odjezd
	Omezené soustředění	Nedostatečný klid na přípravu Únava z péče o dítě Únava z péče o domácnost Myšlenky na dítě
	Vlastní pocity	Těžké odejít od dítěte Zatěžování rodiny
Důvody	Čas studovat	Nuda na mateřské Časově náročná práce
	Naplnění vlastních potřeb	Snaha zachovat znalosti Prostor pro sebe
	Neplánované těhotenství	Strach z prokrastinace Dítě nebylo na pořadu dne Pocit, že to dokážu
Rodina	Hlídaní rodiny	Bez pomoci nelze studovat Hlídací prarodiče a manžel Manžel s dítětem jezdil pryč Plnění prací u prarodičů
	Péče o domácnost	Rozdělené s manželem Zastávala žena Manžel ve zkouškovém období Pomoc babičky

Vzdělávání	Výuka	Špatně stíhá, zanedbání
		Náročné zkombinovat
		Kombinované studium
		Většinou pátky a soboty
		Dobře nastavený rozvrh
	Příprava	Dojíždění autem
		Někdy nutná aktivní účast
		Při spaní dítěte
		Uspávání dítěte blízko domu
		Nahrávání textu na diktafon
Usnadnění	Covid	Odjezd do knihovny
		Večerní čtení knih
		Lepší seminární práce
		Online přednášky
		Přednáška s dítětem na klíně
	Podpora školy	Méně hlídání
		Více knih online
		Online zkoušky
		Volba času
		Více odevzdávaných prací
Školka	Méně zkoušek	
	Kojící místnost	
	Kojení mezi přednáškami	
		Uznaná doba rodičovství
		Státnice s dítětem ve školce
		Dostatek míst
		Otevření levné dětské skupiny